

THOMÆ GLASS, M.D.
COMMENTARII
DUODECIM
DE
FEBRIBUS
AD
Hippocratis disciplinam
Accommodati.

Μέγα δὲ μέγεθος ἡγεῖσθαι τῆς τέχνης εἶναι, τὸ δύνασθαι σκοπεῖν, καὶ περὶ τῶν γεγραμμένων ορθεῖν. ὁ γὰρ γνῶς καὶ χρειόμενος τύτοις, ἕκαστος μοι δοκῇ μέγα σφάλλεσθαι ἐν τῇ τέχνῃ.

Hip. lib. Epid. 3. sect. 3.

L O N D I N I :

Impensis EDV. SCORE, *Exoniensis*.
Veneunt apud SAM. BIRT, in vico vulgò
Ave Mary-Lane dicto.

M, DCC. XLII.

RICARDO MEAD, *M. D.*

Thomas Glass, S. P. D.

PROPTER tuam in
arte nostra præ-
stantiam, Te, Vir
celeberrime, opusculo sequen-
ti Patronum ambio. Hi ita-
que ad Hippocratem Com-
mentarii, quâ par est reve-

A 2

ren-

iv DEDICATIO.

rentiâ, Tibi offeruntur. Si
quid in iis utile Medicinæ
contulerim, tuo patrocínio
frui haud dubitabo; sin
minus, id molienti veniam
concedes.

P R Æ.

PRÆFATIO.

CUM intellexerim omnes omnium gentium Medicos, supra bis mille annos, Hippocratem in summâ admiratione habuisse, ejus viri volumina assiduâ manu versavi.

Difficilis quidem habitus est Autor: etenim, præter voces obscuras, scripta lacera, alienaque adjecta; is tum singularem sermonis brevitatem consequitur; tum summa tantum sive accidentium, quæ adversâ valetudine eveniunt, sive auxiliorum quæ ægrotis adhibentur, perstringere solet; tum sensa sæpe admodum quasi premit: (uti pro exemplo) Febris tertianæ exquisitæ nomen, nec non materiæ turgentis, aliquoties profert, multa de iis præcipit, sed proprietates omnino tacet. Hic enim summus Artifex magistros medicinæ in arte sua informare

mare plurimùm sibi proposuit ; ea itaque, quæ vulgo medicis nota erant, vel leviter attingit, vel prorsus omittit ; quæcunque vero iisdem ignorata erant, scitu tamen commoda, quæque magnas utilitates aut magnas noxias inferant, ipse scribere visum est (1). Nullus igitur dubito, medicis sui temporis, & posteris etiam, qui iisdem majorum scriptis usi sunt, quin admodum perspicuus fuerit Hippocrates. Postquam autem ista monumenta perierunt, defuere medicinæ primordia, super quæ, seu fundamentum, structuram suam is ædificavit. Adeò ut nil mirari oportet, si vir facundiâ insignis recentioribus aliquando obscurus fiat.

Hæc dicta sunt imprimis de iis scriptis, quæ ut ederentur, composita erant : multa enim inter libros Hippocratis, ex relatione veterum commentariorum (2), in usus privatos & subsidium tantum memoriæ notata erant, quæ ejus successores evulgaverunt, ne quid tanti viri periret. Hinc,

(1) De rat. vict. in morb. acut. (384). Edit. Foellii, 1657.

(2) Galen. Com. 13. in Prorrh. 1. & 1. 2. de difficult. respirat.

ut verisimile est, tot cruda, repetita, confusa, dubiaque in Hippocratis operibus occurrunt, quinetiam quædam plane falsa; quandoquidem ex observationibus singulariis præcepta generalia editores aliquando effecerint.

Inter innumeros autem, qui scripta hujus gravissimi authoris exponere desudaverunt, primas sibi merito vendicat Galenus: hic obsoletas voces interpretando, pressas sententias enarrando, locos corruptos emendando, vacuos adimplendo, Hippocratis doctrinam, paucissimis vix intellectam, ab obscuritate eduxit. In his egregias utilitates medicinæ attulit. Optandum fuerat illum arti, quam omnium primus Hippocrates a studio sapientiæ separavit, neque inanem philosophiam, neque dialecticas subtilitates immiscuisse. Inde enim medicorum animos philosophandi disputandique studium adeo irretivit, ut ejus commenta summâ industriâ agitaverint, ipsam autem naturam negligenter observaverint; donec tandem opinionum commenta delevit dies.

Quidam ex Hippocratis cultoribus, singularem viam ineuntes, illius præcepta no-

vo ordine disponere aggressi sunt, quâ ad penitus explorandam Hippocraticæ disciplinæ vim, certior baud facile inveniri possit. Unicuique evolventi libros hujus vetustissimi medici palàm est, quàm sententiæ & observationes ad eandem materiam pertinentes per totum dispersæ sint, alienisque interjectæ; eas verò colligere, atque collocare, consilium summoperè utile primâ facie apparet. Nec ad id persuadendum, opus est rationibus, quum Celsi, Aretæi, Lommiique labores in manibus sint. Cæterùm iis, quæ hi aliqui viri celeberrimi in hac re præstiterunt, aliquid posse adjici speravi. Eo animo Hippocratis præceptiones ad certa capita, ut mihi visum est, reducere satégi; ex quibus unum erat de Febris. Relegenti demum, quæ contuleram, mentem subiit, quod historia & curationes Februm ex Hippocrate petitæ parvis in arte tyronibus baud admodum ingrata res futura esset. Siquidem id genus morbi omnium vulgatissimum est, & maxime perniciosum; atque licet quidam ab Hippocrate aliquid in curationibus mutaverint, hunc tamen morborum notas & earum significationes optimè calluisse

isse apud omnes in confesso est. At confiteri etiam necesse est, ut idem optimè cognoverit, quid ad avertenda mala accidentia, vel ad ea jam nata amovenda, vel ad morbos prorsus solvendo, natura moliri consuecit. Qui vero hæc maximè intelligit, & prævidet, eum artem dirigere ad naturæ normam optimè etiam nosse oportet. Hippocrates igitur, non modo observando naturam, sed imitando quoque, medendo pariter atque præsagiendo juxta felix erat: isque usu artis salubris tantis beneficiis Græciam affecit, ut propterea divinos honores vivens & Athenis acceperit, atque in magnis mysteriis alter post Herculem Jovis filium initiatus fuerit.

Eum porrò hanc medendi rationem primum invenisse, & priscae medicinae adjecisse, baud improbabile est. Ex iis, quæ id indicant, est præmium libri de victus ratione in morbis acutis. Utique, qui Cnidas appellatas sententias scriptis tradiderunt, ii sane, quæ in singulis morbis ægri patiuntur, & quomodo eorum nonnulla ipsis eveniunt, recte conscripserunt: & hucusque quidem, quæ quivis etiam

a

medicinæ

medicinæ ignarus recte scribere potuerit, si probe ex unoquoque ægro, quæ patia-
tur, intellexerit. At quæcunque medi-
cum non referente ægro prædixisse oportuit, ea magnâ ex parte prætermissa sunt, alia in aliis, nonnullaque ad conjecturalem cognitionem valde accommodata. Cum vero ad cognitionem conjecturalem referatur, quomodo singula curare oporteat, in iis multo aliter, quam illi disse-
ruerint sentio.

Quinetiam ex his aliisque, quæ in ejus monumentis occurrunt, hic itidem præsagiendi inventor habetur; quæ sane res in dubium revocari nequit, si ut Galenus testatur, ille ex omnibus primus urinarum significationes consideravit (3). Fuerunt autem ante Hippocratem proculdubio medici, qui conjecturâ verisimili sæpe assequi noverunt, ubi æger erat vel vitâ vel morbo cessurus: sed hæc ei non satisfecit scientia; cognoscere enim adhæc voluit, quo die talis mutatio contingeret, tum quo auxilio liber, vel quo vitio oppressus futurus erat ægrotus. Atque profectò huic scientiæ medicina Hippocratis magna ex parte inni-

(3) Lib. 1. de Cris.

titur,

titur, & qua sine stare nequit. Nemo enim commodam victus rationem febricitanti præcipiet, si ignarus est, quamdiu febris inhaerebit, neque detrabere poterit a cibo paulo ante judicationes, si earum accessiones prævidere nescit. Præsentire quoque oportet medicum, quod genus excretionis natura ad expellendum vitium molietur; aliter ducere quæ natura vergit, plane non intelliget.

Ad prorsus autem condendam, vel a primis rudimentis extruendam, adeo subtilem præfagiendi disciplinam; atque ex hac deinde artificiosam maximè medendi methodum conficiendam, multis experimentis ut adjunctus fuerit, necesse est: Inter quæ naturam nulla arte sollicitari, sed ipsi soli relinquere expedivit: nam inveniendum erat primum, quemadmodum natura sponte morbos tollit; sed quomodo id sciri potest, ubi ars simul aliquid moverit? ex motu enim naturæ & artis nascitur novus in corpore motus, ex duobus compositus.

Ut effectus plane diversos ab eadem curatione excitari videamus, unde fit nisi a differentia actionis naturæ? atque porro, ubi inter Febres sanguis detrahatur, vel vo-

mitus educitur, vel alvus purgatur, vel alia quæque medicina, insignem mutationem in corpore efficiens, adhibetur; qui proferre possumus certitudine aliquâ, priore experientia non edocti, quæ accidissent, si talis curatio non fuerat?

Ex eo genere observationum habeo illas, quæ in libro 1° & 3° de morbis vulgaribus exarantur: nam in iis insignis quæque mutatio inter passiones eveniens diligenter annotatur; atque in singularem ægrotantium historiis, quæ acciderunt ægris ad conjecturam utilia, exponuntur omnia, prout in dies alia aliis successerunt. Remediorum vero mentio rarissimè occurrit, eaque magna ex parte levissima sunt; neque plura quam quæ enarravit (ut dicam quæ sentio) præter victum idoneum, præbuisse Hippocratem credo. Cibus profectò opportunè datus inter optima Febris est remedia. Itaque neque hæc veteris medicinæ particula, ut mera θανάτου μελέτη, ab Asclepiade irrideri meruit: præsertim cum ex eâ, evacuatione singulâ artificiali utendi in morbis acutis opportunitas, non valde prius intellecta, neque temerè aliunde haurienda, populorum

*pulorum omnium seculorum beneficio quærat-
tur.*

Scio autem, quòd Galenus & viri longe doctissimi medicinæ parentem hos ægrotantes secundum regulas, in aliis ex ejus voluminibus propositas, curasse contendant. Hi suam opinionem hujusmodi argumentis defendunt (4). Haud dubium est, quin Hippocrates insignia remedia adversus ea vitia, quibus plures horum confictati sunt, adhiberi noverit; quoniam in aliis libris ista proposuerit; igitur hos ægrotantes iis valde desideratis caruisse arbitrari minimè æquum est. Certissimum quidem est, quòd varia remediorum genera, & iis optimam utendi rationem alibi præceperit: sed nil obstat, quominus ex hac ipsâ materiâ (observationes dico de quibus sermo est) sua medendi præcepta hauserit, conjecturâ hinc ductâ, quod conveniret assequens, & deinde usu explorans.

Ex historiâ quoque probabile est, Hippocratem, cùm junior fuerit medicus, eas observationes cepisse: nam is, vita defunctis parentibus, medicinâ & aliis scientiis val-

(4) Comment. 31. ad Epidem.

de imbutus, peregrinationes suscepit, ut copiam exercendæ medicinæ haberet; in iis totam Græciam & exteras etiam regiones invisit, & ubique medicinam faciens inclaruit; primum quidem in Theffalia, relictâ patriâ commoratus est (5). Cæterum in eâ regione & Thraciâ fere factæ erant observationes, quæ in libris germanis de morbis vulgaribus referuntur.

Porrò, admodum credibile est, quòd non toties in his observasset Febres per sanguinis profusionem, sponte suâ accedentem, solvi, si vena secta fuisset, ubicunque Febris vehemens erat, & ætas vicens, & vires validæ. Id tamen ipse imperat; sed indignum prorsus est viro honesto id aliis consulere, in re tam seriâ, quod in simili casu, is ut optimum non arriperet. Præceptum itaque illud adhuc ignoravisse Hippocratem, concludere fas erit.

At pro Galeni sententiâ insuper urge-
tur, quòd Hippocrates ipse disertè doceat
medicamenta ægrotis, quorum historiam
in his libris exaravit, propinata ali-

(5) Soran. histor. de vita Hippocrat.

quando fuisse, licet qualia sint, non ostenderit; nempe ægroto nono, in libro tertio, & quinto in sectione secunda ejusdem libri. In prioris historia scriptum est ὠφελεῖν ὃ καὶ ἔτι ἡδύνατο, id est, Foesio interprete, non amplius quicquam juvare poterat; quod sanè intelligatur tam de naturæ præsidiiis, quam de artis adminiculis. Sic enim sanguinis e naribus cursum in præcordiorum inflammatione καὶ ἄρτα ὠφελεῖν dicit (6); nec rara est hæc ejus dictionis significatio. Eam vero sententiam aliter vertit Valesius; utique, remedio non locus erat. Altera hæc historia est. "Calvum in Larissa ex
 "femore dextro dolor derepente occupavit,
 "nihilque adhibitis remediis est profectum.
 Græcè τῶν δὲ προσφερομένων ὑδὲν ὠφελεῖ
 προσφέρειν (ut autor Foesius est in æconomia)
 propriè quidem de ciborum oblatione
 dicitur, & iis, quæ in alimentum cedunt;
 sæpe tamen eâ dictione externa præsidia in-
 telliguntur; & subinde etiam omne genus
 medicinæ. Cæterùm, quandoquidem ad se-
 dandos omnigenos dolores, protinus inter

(6) In prognostico, (38).

initia, fotibus uti consueverit Hippocrates, huic ægro externa auxilia primo die frustra admota fuisse, hæc verba notare possunt. Huic itaque argumento non multum vis inesse videtur.

Absurdum verò est, vel ipso confitente Galeno (7), quod acres medicinas, & magnas mutationes scientia remedia occultaret Hippocrates, cum levissima religiosè ostenderit. Quis credat, quòd is, qui stillam modò sanguinis e naribus exeuntem, vel clysterem infusum, vel glandem injectam, vel fotum adhibitum annotare baud neglexit; largam sanguinis detractionem, vel validam alvi purgationem, silentio sæpe-numerò præteriret? atque idem omnia e corpore exeuntia, indolem, copiam, tempus, sedulo patefacit.

Ad evitandam hanc difficultatem, dictum est, quòd hæc scripta ad præsagiendi artem tantummodo pertineant. Sed neque præsagitioni inservire possunt ægrotantium historici, modo curationes medicæ non aperiantur. Si enim valida remedia clam

(7) Comment. 31. ad Epid.

adhibita erant, nescimus, quæ ab iis factæ sunt mutationes, insignes autem ea effecisse haud incertum est. Igitur in aliis febricitantibus eadem accidentia sibi invicem succedere, ubi eadem medicina vis defuerit, frustra expectabimus, & eo turpius falleremur, quo insignior fuerit curationis virtus.

Ex his autem observationibus, in quibus nil celatur, quod proferri utile erat, intelligamus quâ serie, nil cogente arte, vel exteris, accidentia inter Febres se invicem excipiunt; atque quibus viis natura seipsam sponte ab his morbis liberat. Ex illo fonte fluit præsagiendi facultas, ex hoc vera medendi ars. Hæc est sincera Hippocratis disciplina, quæ examen seculorum integra sustinuit, & vera undique nullo ævo mutata facie apparuit. Provoco ad doctissimum Boerhaaven, cujus en judicium (8).

“ Excutite Graios, cognoscite Romanos, versate Arabes, repetitam & confirmatam ubique invenietis doctrinam

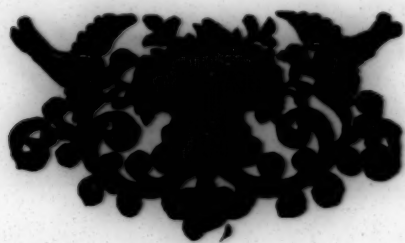
(8) In oratione de commend. stud. Hip.

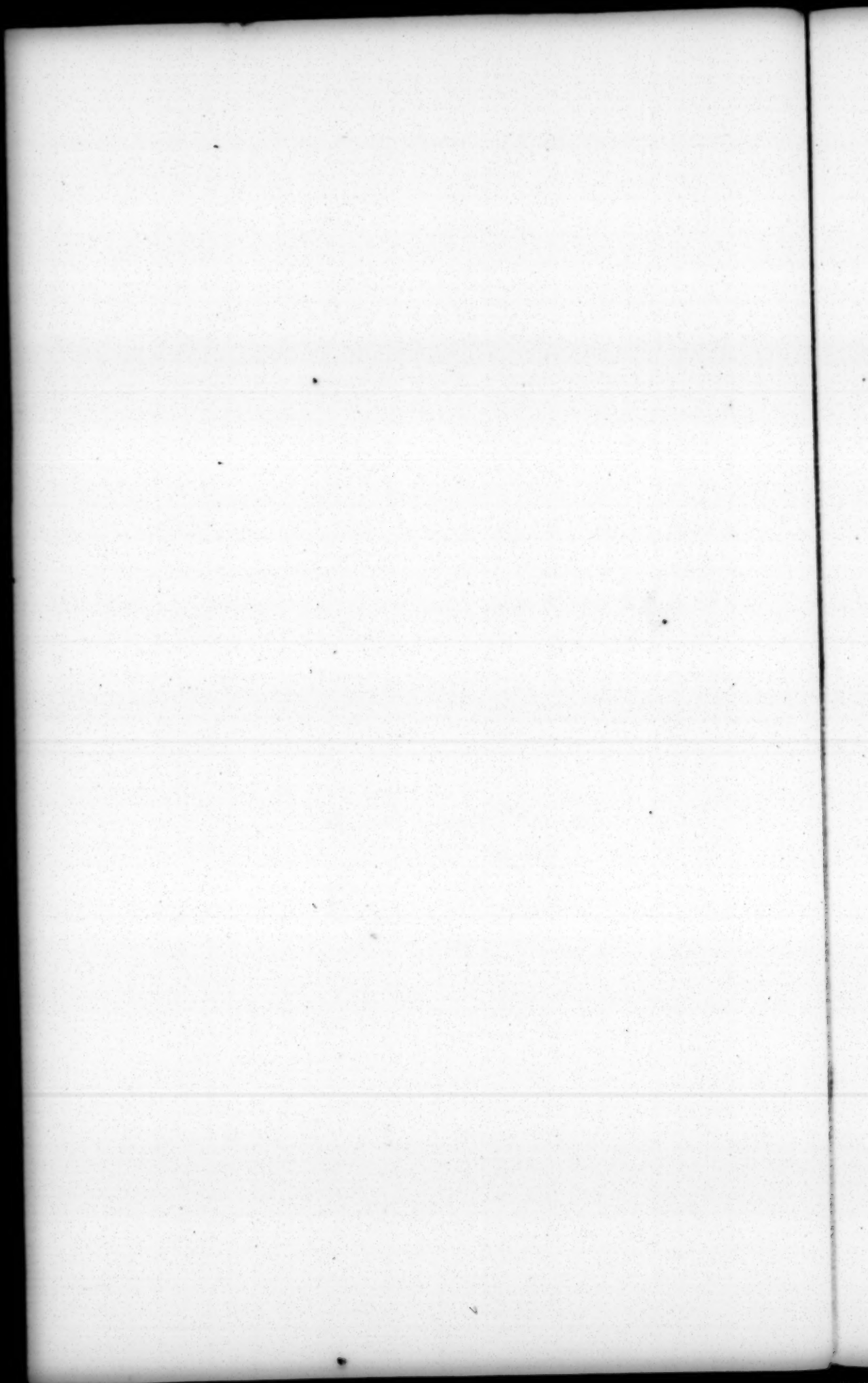
“ *Hippocratis. Ex his enim, quorum ad*
“ *nos memoria pervenit, Diocles Carysti-*
“ *us, Aretæus Cappadox, Ruffus Ephe-*
“ *sus, Aetius, Oribasius, & alii, quic-*
“ *quid habent eximii, illi debent. Ro-*
“ *mani, quos inter Celsus excellit & Pli-*
“ *nus, Hippocratem numinis loco ha-*
“ *bent, ad ejus effata ut ad oracula con-*
“ *fugiunt. Arabum optimi purum pu-*
“ *tum describunt Galenum, qui ubi ve-*
“ *rus, totus Hippocraticus est. Inter re-*
“ *centiores de medicinæ usu scriptores,*
“ *paucos si ulli veterum perfectionem at-*
“ *tigisse dolendum. Unum eximium habeo*
“ *Thomam Sydenham, Angliæ lumen,*
“ *artis Phæbum: quem quoties contem-*
“ *plor, occurrit animo vera Hippocratici*
“ *viri species: de cujus erga republi-*
“ *cæ medicæ meritis nunquam ita*
“ *magnifice dicam, quin ejus id sit supe-*
“ *ratura dignitas”. His si quid adjun-*
gere licet, addam, eum propius calcando
divini Parentis in curationibus vestigia,
ad tantam in domandis morbis acutis fe-
licitatem pervenisse.

Ceterum

Ceterum ob cultum Hippocraticæ curationis neglectum, magis quam ullam aliam causam, accidisse videtur; quod licet humani corporis compages & facultates longe melius intellectæ fuerint & morborum abditæ causæ altius investigatæ, & medicamentorum copia plurimum aucta, & eorum vires novis experimentis exploratæ; nihilominus tamen, rei medicæ, in tollendis morbis acutis utilitas a temporibus usque Hippocratis haud increvit, si modo non fuerit imminuta.

His præfatis ad exponendas historias & curationes Februm ex præceptionibus divini Senis accedam.

INDEX
COMMENTARIORUM.

COMMENT. I.

DE Febre, & ejus differen-
tiis, Pag. I.

COMMENT. II.

*De Coctione & Cruditate, atque
aliis notis cùm Salutis tùm
Exitii,* P. 4.

COMMENT. III.

*De Judicationibus, earumque ad-
ventu præsentiendo,* P. 17.

C O M-

COMMENT. IV.

De Evacuatione & Abscessu cricis,
p. 28.

COMMENT. V.

De Vietus Ratione in Morbis acutis,
p. 48.

COMMENT. VI.

De Sanguinis Detractione, p. 69.

COMMENT. VII.

De Alvi Dejectione, & Vomitu,
p. 88.

COMMENT. VIII.

De Sputorum Rejectione: De cura item adversus Pulmonum & Lateris inflammationem,
p. 166.

C O M-

COMMENT. IX.

*De Morbi derivatione per Urinæ
Ductus,* p. 175.

COMMENT. X.

De Sudorum Evocatione, p. 178.

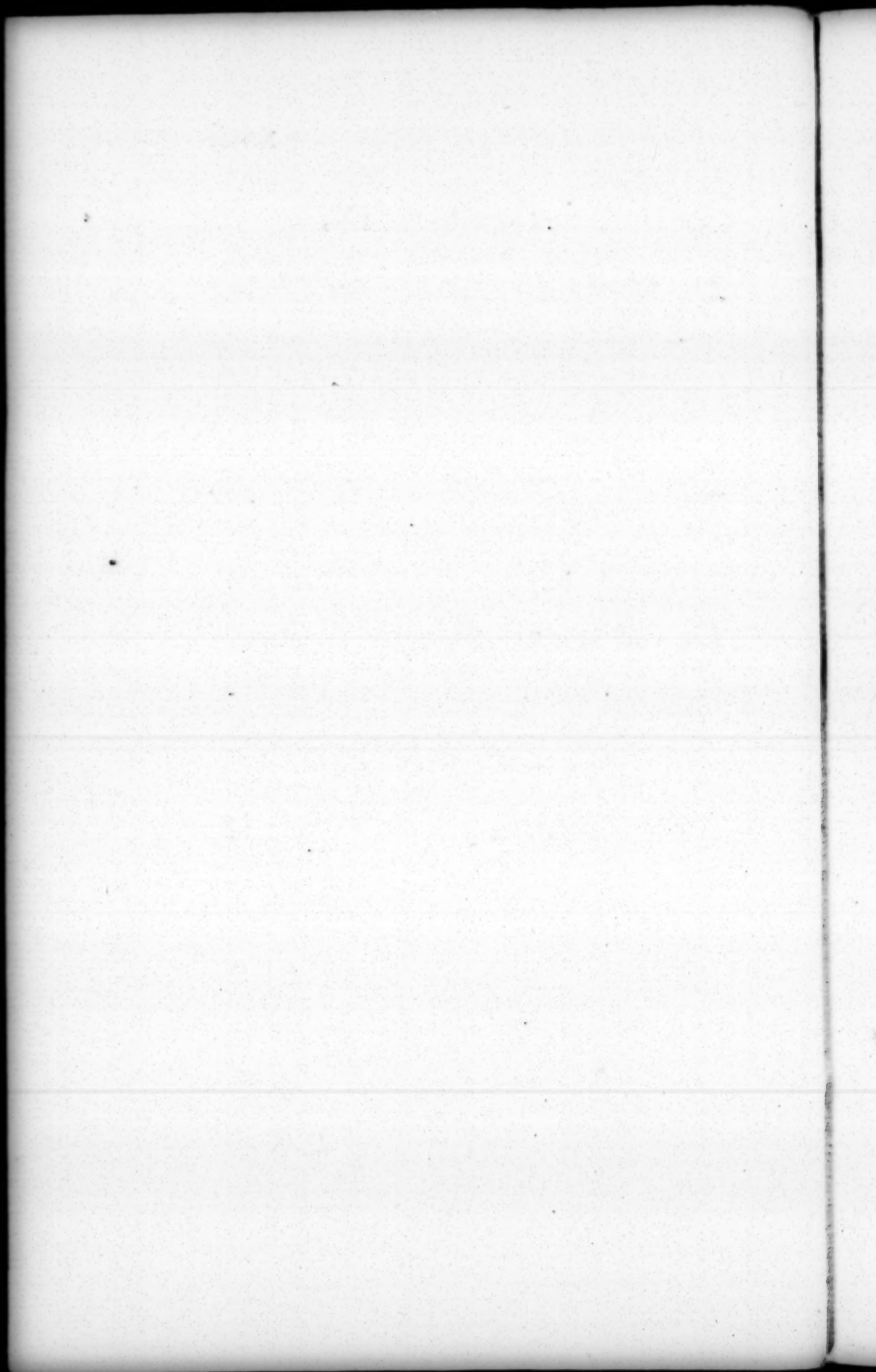
COMMENT. XI.

De Curatione Abscessus Critici,
p. 203.

COMMENT. XII.

De Vesicantibus, p. 218.

P R Æ-

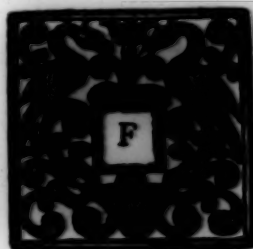

COMMENTARIUS

PRIMUS.

De Febre & ejus Differentiis.

FEBRIS ab Hippocrate πυρ & πυρετός etiam nominatur. Id genus morbi ex calore ægrotanti molesto, & medenti manu admotâ ejus corpori percepto, æstimabatur. De arteriarum autem naturali motu ante Herophilum vix multum solliciti erant Medici: is clarus Praxagoræ discipulus, qui tempore Ptolomæi Lagi Alexandriæ floruit, doctrinam de pulsibus arti signorum adjecit: hanc deinde amplissimè tractavit Archigenes, sed perfecit denuò Galenus. Per hos potissimum viros cognitio pulsuum nobis increvit. (1)

(1) Galen. lib. de Puls. Different.

Ex Febribus autem aliæ sic definunt, ut ex toto sequatur integritas, antequam altera accessio incipiat. Intermittentes ideo dictæ sunt; quarum alia quotidiana, alia tertiana, alia quartana est; ex his aliæ componuntur; aliæ admodum incertis horis repetunt; quædam sed rariùs longiori intervallo, ut Quintanæ, &c. redeunt. (2)

Aliæ vero Febres aliquantulum quidem minuuntur, sed inhærent tamen, donec novus motus fiat; aliæ vix quicquam, aut nil remittunt; utrasque Febres continuas appellat Hippocrates, Posteriores in continuas & continentes diviserunt.

Febres continuæ, quæ intra quatuor dies finiuntur, summè acutæ; intra septem dies, exactè acutæ; intra quatuordecem, simpliciter acutæ sunt: harum autem terminus ad viceffimum diem haud rarò extenditur; post hunc diem Febres vehementiam, si aliquamdiu non remiserint, ut plurimum deponunt, & jam inter lentas habendæ sunt. (3)

Distinguuntur quoque Febres ex occasione unde concitatæ sunt; ut Febris ex reple-

(2) Hip. Epidem. 1. sect. 3.

(3) Lib. de Prænot. & Aphor. 23. sect. 2.

De Febre et ejus Differentiis. 3

tione, &c. tum ex materia efficiente ut Febris a bile, &c. tum etiam ex accidente quodam insigniori concomitante; ut alia sit ardens, alia singultriens, alia λειπυρία alia ασσώδης & innumera sanè nomina, hac ratione, Febris imposita sunt. De nominibus vero non admodum sollicitus erat Medicinæ Parens; & Cnidios quidem vitio dat, quòd passionum nominibus nimis inhæserint; (4) ipse autem animum ad vehementiam Febris, vires ægrotantis, & inclinationem morbi præ cæteris attendebat. Cæterum notandum est, quòd Febres, quæ ex inflammatis locis oriuntur, ut phrenitis, peripneumonia, pleuritis, hepatitis, aliæque, à sede affectâ nomen obtinent.

(4) Lib. de Victûs rat. in acutis, sub initio.

COMMENTARIUS SECUNDUS.

*De Coctione & Cruditate, atque aliis Notis
cum Salutis tum Exitii.*

IN quaque vero Febre, quæ à Medicis dicuntur stadia, vel tempora, considerare oportet. Hæc quatuor sunt; Principium utique, Incrementum, Status & Inclination. (5) Omnia ex præceptis Hippocratis in Principio cruda & mitiora sunt; sed hæc dierum numero non limitantur, itaque nec Principium, primum igitur morbi stadium erit, donec signa coctionis vel exitii compareant. A Principio autem increscit, dum graviores dolores, accessionesque veniunt; hæque & antequam proximæ revertuntur, & postea desinunt; consistit autem, cum jam accessio proximam æquaverit, sed non excederit; & dolores & accessiones leniores inclinare docent. Ubi Febris continens fit, accidentia in-
gravescencia morbum increscentem, mi-

(5) Galen. de Crif. lib. 1.

tescentia vero inclinantem indicant. (6) Galenus vero in morbis, qui tuti sunt, perfectum Statum adesse noluit, antequam signa absolutæ coctionis visa fuerint. (7) Statusquidem ad Hippocratem, nunc exactam Concoctionem, nunc summam Febris vehementiam significat. In notandis signis Coctionis, & Cruditatis multus est Hippocrates, atque ex iis præcipuè instituta & præfagiendi & curandi haufit. Quamobrem Antiquorum de his sententiam benè penitus eruere expedit.

Igitur cibi & potiones in ventriculum ingesta, antequam attenuata, dissoluta, & confecta sint, cruda existunt; cùm autem subacta fuerint, & contemperata, Concoctio in primis viis peracta est. Humor vero ille lactescens, qui ibi loci perfectus est, in venas exinde delatus, venarum succo dissimilis est; itaque in alterâ corporis officinâ crudus ducitur; cum autem intra venas elaboratus sanguinis naturam omnino induerit, non ampliùs crudus, sed jam maturus sive coctus est. Atque non modo id, quod imperfectum, & haud subactum est, crudum appellasse Hippocra-

(6) Celsus.

(7) De Crif. lib. 1. cap. 18.

tem video, sed quodcunque à sanorum conditione in alienam declinat. Inest in homine (inquit ille) & amarum, & falsum, & dulce, & acidum, & acerbum, & insipidum, aliaque sexcenta, quæ pro copiâ & viribus varias habent facultates, & hæc quidem mixtione & mutua inter se contemperatione, neque cernuntur, neque quemquam molestia afficiunt; at ubi horum quicquam secretum fuerit, & per se extiterit, tunc & conspicuum fit, & hominem molestiâ afficit. (8) Utique in gravedine cursus fit humoris tenuis & acris per nares; vel fluxiones irruunt in oculos; ex cujusvis humorum acrimoniâ, partes subjectæ mordentur, & dolent; ardor vero, summaque inflammatio tam diu detinent, dum concocta fuerit fluxio, & crassior evaserit. Quinetiam, quæ in fauces feruntur, ex quibus raucedines, anginæ, erysipelata, & pulmonum inflammationes, hæc omnia primum falsa, humida, & acria demittunt, & in his morbi confirmantur; at vero ubi crassiora & magis cocta fuerint, omnemque acrimoniam deposuerint, tum jam & Febres, & quæ molestiâ afficiebant, desinunt,

(8) In lib. de prisca Medicina. (13)

Concoquuntur vero, ubi mutua fuerit permixtio, contemperatio & quasi Coctio. Hæc ille (9) In secundâ igitur valetudine, tam quæ foras excernuntur, quam quæ intrus retinentur, optimè cocta sunt. In adversa autem, quo proprius eadem omni notâ sanis accedunt, eo minus ab optimâ concoctione distant. Ex contrariis vero Cruditas æstimatur. Cum itaque Cruditas aliqua insignis subfit, aliter se habet corpus atque consuevit, & eo pejus afficitur quo cruditas major. Cæterum in Febribus notæ Coctionis & Cruditatis imprimis ex Alvi Dejectionibus, & Sputis, sed omnium maximè ex Urinis, desumptæ sunt. Hi enim morbi affectiones venarum habentur, & Urina nil aliud quam quoddam sanguinis colamentum est, eoque haud dubiâ fide ejusdem dispositionem, nullo interveniente ductuum urinæ vitio, indicare potest. In hoc genere excrementi, substantia, color, & contenta fere spectari consueverunt. Laudatissima est Urina, quæ tales habet notas, quales in optimâ valetudine habere solet: Ea mane reddita, post perfectam ciborum concoctionem, sub-

(9) In lib. de prisca Medicina. (15) & (16)

stantiâ est mediocris, colore subruffa, in quâ id, quod subfidet, læve album & æquale est; sedimentum quidem copiosius decidit, dum chylus intra venas conficitur, parcius vero ubi confectus est; sed color per inediam intenditur, & quo diutius homo à potu & cibo contineatur, eo magis ruffus is erit. Exercitia, & quæ motum sanguinis multum sanis accelerant, & colorem & sedimentum augent. Ad hæc vitæ studium, ætates, temperamenta, cœlum, anni tempora, aliquam differentiam inducunt. Itaque & inter Febres acutas urinæ magis ruffæ, & materia inhærens copiosior, quam in sanitate, sperantur. Cæterum ex crudis urinis alia species turbida ferè redditur, & mox sedimentum deponit; alia turbida perstat; alia tenuis profluit, post intervallum turbatur, & nil demittit. Prima species melior, procedere enim coctionem testatur; ultima vix admodum incipere; media quidem mediæ virtutis est; omnes substantiam cruditates sunt. Colorem vero quod spectat, urina aquea omnium crudissima est, inter quam & subruffam plurimi gradus intercedunt; sicut subruffam inter & nigrantem, ita ut quo quævis sub-

ruffæ

ruffæ abfimilior, eo longiùs a concoctâ distat. Urina colore probabilis in qua nil neque innatat, neque subsidet, colorem cocta erit, cætera vero cruda. Quæ aquea est inter Febres acutas, insaniam significat. Quæ autem tenuis & subruffa effluere diu perstat, in Febre difficili naturam vix ad concoctionem posse sufficere, sed morbo tuto abscessum, futurum indicat. Si nubesculæ innatarint leves, albæ, æquales, ferè cocta erit, præsertim si in imum deferantur: Si rubrum læve & æquale in ruffâ subsiderit, longior erit morbus, at securus; quæ modo cocta est modo cruda longi & difficilis affectus est. Si vero farinosa, squammosa, fursurea, nigra, livida, lotio inhærescant, vel pellicula pinguis, tenuis instar araneorum infideat, gravis morbi periculum est. Farinosa utique magnum calorem & colliquantem significant, pinguedines etiam innatantes morbum colliquantem, fursuracea & squammosa firmas partes deterfas, nigra humorum gangrænam; nisi mulier ex retentione menstruorum ægrotaverit; urina nigra quo crassior eo exitiosior, si crassa sit, & prorsus nigra, lethalis morbi certissimum signum est. Refert

fert etiam qualis æger, & quis morbus sit; pueris enim, & juvenibus, ex repletione & deficiâ febricitantibus, urina vix probe cocta æstimanda est, antequam plurimum laudabile in ea subsidet; si quid autem probabile suspenditur, vel innatat, ætate consistentibus; ex inediâ & laboribus duris febricitantibus, bonum præstat indicium; aquosa urina pueris pessima, nigra viris. (1) In Febribus ictericis, biliosis, erysipelatosus exquisitis, & putridis nonnullis æstivis, urina plerumque tenuis crocea ad judicium ferè usque redditur; levis nubecula in his coctionis indicium est: nonnumquam sed rariùs turbida visitur, si quid autem in eâ subsidet, id subviride, flavum, aut fuscum esse solet, nusquam vero album. (2) Hoc genus Febrium a Febribus inflammantibus, in quibus sedimentum album imprimis speratur, longè diversum est: In iis utique cruor densatur, rubra pars augetur, & pellicula glutinosa five coriacea detracto sanguini supernè inhæret: In his autem funditur, dissolvitur, vix con-

(1) Hip. Prænot. (40.) Prænot. coac. (210.) De judicat. (54.) Galen. De Cris.

(2) De Gorter. exercit. de site. Wintringham Comment. nosolog. in constitut. An. 1719.

crescit,

De Coctione & Cruditate.

crescit, & aliquando magnâ ex parte in tenuem icherosumque humorem convertitur. In Febribus lentis pituitosis urina pallida est, quæque sub incremento morbi sæpe plurimum sedimenti crassi, divulsi, asperi, coloris dilutioris vel albidı deponit, circa statum victrice naturâ materia subsidens parcior, sed magis cocta, esse solet; aliquando ubi æger in malis est, diluta & tenuis permanet. (3) Porro in peripneumoniâ lenta, vix aliquid urina prælagit: adeo ut ea satis sana, etiam instante pernıcie, haud rarò in his videatur. (4) Denique cüm natura Febris materiam per alias vias educat, observatur aliquando, modo excreta critica in cæteris secundum rationem prodierint, quod passio inclinaverit, imo quieverit, antequam urina concocta fuit. Id maxime fit in Febribus, quæ per abscessus ad cutem judicantur, deinde quæ per alvi dejectiones, deinde quæ per spūta. Si urina prorsus sistitur, vel clam elabitur, summum vitæ discrimen subest.

Ventrem autem probè concoxisse intelligimus, si is neque citior, neque tardior

(3) Hollerius in lib. 2. de morb. intern., cap. de Feb. ex cruditate.

(4) Boerhaave cap. de peripneumon. lent.

est,

est, quam sanitate fuit ; si Malagmata copiam iis convenientia, quæ assumuntur, reddit ; eaque fulva, & mollia, & figurata, & æqualia, & non valdè olentia sunt. Alvus igitur, quæ inter morbos acutos ita se habet, maximè laudabitur. At liquida alvi egestio ex usu est, si neque stridet, (*stridet quidem ubi tenuis valde & copiosa est*) neque ex brevibus intervallis excernitur. (5) Dejectiones è contra, aut majore aut minore copia quam par est, aut valde tenues, aut exsuccæ, aut argillofæ, aut ex viridi pallidæ, aut impermixtæ, malam concoctionem in primis viis arguunt. Cæterum non modo ciborum, & inferioris ventris recrementa per alvum secedunt, sed a toto corpore sordes aliquoties in adversâ valetudine hac viâ expurgantur. Siquidem biliosa, & mucosa alvi profluvia, inflammationes circa internas corporis sedes, & abscessus purulentos, & Febres acutas aliquando solvunt. (Notare forsân haud ineptum erit, quod Veteres excreta quæque dixerunt biliosa, ubi flavo colore penitus tincta erant.) Dejectiones vero tenuissimæ sincerè biliosæ, spumantes, pingues, fætentes, cruentæ non criticæ, torminosæ, aut

(5) Prænot. (39) & (40).

quæ frequenter ad sedem proritant, aut copiâ vires affligunt, vehementer malæ sunt. Pejus est, si venter quoque inscio descendit. Pessimum, si 'is nigris lividisque præsertim morbo extenuatis defluit: Hi enim, ut plurimum, postridie moriuntur. (6)

In pectoris morbis Sputa maximè respicere oportet. Optimè concoctum habetur Sputum, si id læve, album, unius coloris est, & probato puri æmulum; hujusmodi sputum tussim faciliè sequi, sat cito, & conspicuâ copiâ extundi, expedit. Cæterum inter initia morbi, sputum concoctum haud expectandum est, si enim mistum sit ruffo quodam & sanguine, dummodo statim excreetur, & sensim in concoctum convertatur; vel si in secundâ periodo tandem appareat, modo signa coctionis habeat, morbi tuti & brevioris indicium est. Si sputum in primis periodis non fuit, malum est; pejus autem si principio benè prodeat, & circa indicationes sistatur. Sputum album glutinosum laboriosè exantlatum, inutile est; sincerè flavum, & sanguineum, post primos dies, crudi

(6) Hip. de Prænot. Aphor. 23. sect. 4. Coac. Prælag. (216).

morbi est, & nil juvat; tenue, falsum, spumans, quod multam tussim movet, sed ferè eludet, si diu durat, periculosum est; nigrum tamen & id, quod intra pulmones ob summam visciditatem circa statum retinetur, strepitum in pectore & strangulationem inducens, pessimum est. Pulmonum & laterum morbi, in quibus nil expuitur, gravissimi sunt. (7)

Hisce signis etiamsi multum fidebat Hippocrates, nihilominus tamen omnia diligenter rimatus est, quæ ægrotum spe consolari, vel metu terrere debeant. Pauca proponam. Bona sperare oportet, si æger vultu ferè sano conspicitur, si cubat ipso situ, cui sanus assuevit, vel ut ipsi visum est, si ex facili spirat, si a dolore vacuus est, si mente valet, & alacriter fert morbum, si interdiu vigilat, noctu dormit, si potiones non valdè desiderat neque cibos recusat, si præcordia æqualia, mollia, & plena sunt, si corpus undique molle & æqualiter tepidum est. Hæc omnia si fuerint vel pleraque, morbus securus est, & brevi finietur. Contraria autem exitium denuntiant. Utique ubi vultus, protinus inter

(7) Hip. Prænot. (41) & Coac. Præfag. (178).

intia morbi sine causâ evidenti, emarcet, aut alieno colore inficitur; ubi oculi, nares, aures, lingua, ullâ facultate aut specie pervertuntur; ubi æger supinus cubat, vel ad pedes subinde delabitur, vel morbum ægrè fert & loco quiescere nequit; ubi difficulter spirat; ubi dolor vehemens & continuus caput, vel viscus aliquod nobilius habet; ubi vigilia aut sopor vehementer premit, aut mens ultra modum alienatur; ubi inexplebile potionum desiderium est, summum vero ciborum fastidium; ubi præcordia inæqualia, dura, elevata aut retracta sunt; ubi interiora exæstuant, dum exteriora frigent. Quædam autem ex his minimè mala sunt, si coctioni succedant. Sed his non immoror, cum Hippocrates, in Libro de Prænotationibus, omnia bona & mala in acutis morbis signa diligenter consecutus sit, & singulorum vires disertè exposuerit. Siquidem bona non omnia pariter bona sunt, neque mala mala; nonnullis enim alia pejora sunt, alia pessima existunt. In genere autem, omnis mutatio a consuetis in optimâ valetudine malum est, & quo insignior mutatio eo vehementius malum, & quo mutata magis vitæ

vitæ necessaria fuerint, eo certiùs denunciatur exitium. Qui vero superfuturo sex morbo (inquit Medicorum Princeps) & morituros, eosque, quibus pluribus diebus, & quibus paucioribus, perseverabit morbus, rectè prænoscere volet; is intelligentiâ comprehensam omnium signorum doctrinam æstimare debet, et eorum vires inter se collatas, ratione expendere, velut scriptum est; cùm in aliis tùm in urinis & sputis. Alibi tamen & id monet, quòd prædictiones in morbis acutis non semper tutæ sint. Ob tantam enim varietatem corporum, iudice Celso, certæ notæ futuri passionis exitus dari nequeunt, & id certè nostram artem conjecturalem efficit, ratio autem conjecturæ talis est, ut cùm sæpius aliquando responderit, interdum tamen fallat nos; neque id evitare humana potest imbecillitas. (8)

(8) Celsus lib. 2. cap. 6. In hoc libro is omnia, quæ ad præfagiendi artem pertinent, explicare, potissimum ex auctoritate Hippocratis, suscepit.

COMMENTARIUS TERTIUS.

*De Judicationibus, earumque Adventu præ-
sentiendo.*

IN morbis acutis sæpe mutatio subita fit, vel in sanitatem, vel mortem. In hanc mutationem ducit utplurimum vehemens perturbatio; siquidem ante eam accidunt gravissimi capitis dolores, vertigines, deliria, somni graviores, aurium sonitus, surditas, oculorum rubores, caligines, falsique iis objecti splendores, lacrymæ sine voluntate, labii inferioris agitatio, totius corporis tremor, spirandi subita difficultas, præcordiorum intensio, retractio, mentis turbationes, anxietas, jactationes, æstus intolerabilis. Hanc igitur morbi particulam *κρίσις* Græci dixerunt, & perturbatio & evacuatio quæ circa *κρίσις* accidunt, criticæ ideo appellantur. Ubi iis sanitas integra succedit, judicatio perfecta æstimatur; sin vero morbus brevi sedatur, paulo post re-
C
versurus,

versurus; vel vehementiam insignitè remittit, imperfecta; quinetiam, ubi sine magnâ quadam perturbatione, & lentis gradibus, repetitisque evacuationibus, ægri Febribus absolvuntur, hos quoque judicatos in historiis ægrotorum pronunciat Hippocrates. Galenus autem subitas tantum morborum cum perturbatione mutationes, propriè judicia appellari vult (9).

Quum autem judicia frequentiora, & eorum indicia firmiora, certis diebus contingere viserentur, veteres eos criticos nominaverunt. Ex his summa potestas septenariis data fuit, deinde quaternariis: septenarii habentur septimus, decimus quartus, & vicesimus; secundus enim septenarius cum octavo die incipit; tertius cum decimo quarto. Singuli vero septenarii medius dies & ultimus quaternarii sunt. Quartus igitur, septimus, undecimus, decimus quartus, decimus septimus, & vicesimus tales existunt. Hisce diebus, acutos morbos insultus facere observavit Hippocrates: periodos igitur Febrium acutarum per quatuor dies ad 20 usque diem terminari præcipit. (1) Quivis autem quaterna-

(9) Lib. 2. de Crif. sub initio.

(1) Lib. Prænot. (44).

rius, qui medius sui septenarii est, index & contemplatorius dicitur; eo quod judicatio proximo septenario futura, quaternario præcedenti significatur. Hac ratione, dies morbi quartus septimi index est, undecimus similiter decimi quarti, & decimus septimus vicefimi; 7, 14 & 20 & quaternarii & septenarii existunt(2). Ex reliquis diebus, pares dicti, minus efficaces ad discernendas Febres æstimantur, adeo ut si his Febris defuisset, recidiva metuebatur, si modo Febres paribus diebus non movebantur; nam quæ accessiones paribus diebus habent, paribus etiam judicantur (3); sed hæ magnâ ex parte difficiliiores sunt iis, quæ diebus imparibus intenduntur. Ex criticis vero diebus maxime valere 7 censuit Galenus, deinde 14, deinde 9, deinde 20; hi primum ordinem constituunt: secundum vero 17, 4, 3, 18, cæterum ex omnibus morbi diebus sextus pessimæ est famæ, quæ enim in eo eveniunt judicia, exitiosa sunt, vel saltem perdifficilia. Morbos octavo, & decimo quiescentes, repetere iste expec-

(2) Aph. 24. sect. 2.

(3) Lib. 1. Morbor. Vulgar. (964) (965) Aphcr. 36. sect. 4.

tavit (4). In secundo autem vicenario, septenarii soli vi judicandi pollent, & elapso eo spatio tantum vicenarii.

Atqui suspicatur Cornelius Celsus, quod veteres in his aliquam fidem numeris Pythagoricis, admodum celebribus adhibuerint (5). Febres vero tertianas legitimas, si duas accessiones respicias, alternis diebus moveri constanti lege cernimus. Ad istarum etiam normam ardentes moveri observantur. Sed neque tertianæ eâdem horâ repetunt, nam quædam aliquot horas citius, quædam aliquot tardius corripunt, adeo ut decursu paucorum circuituum, vel festinando, vel tardando, quæ imparibus diebus a principio occupabant, in progressu paribus accedent. Hæ quidem in deterius ruentes sæpissimè solitam horam prævertunt; è contrâ, dum leniuntur, tardius magnâ ex parte redeunt. Si in Febribus igitur continuis, quæ alternis diebus exacerbantur more tertianarum, in tantum se præcipitaverit accessio, ut citra septimum diem jam parem occupaverit, malum subesse morbum suspicari licet. Vix enim sperare oportet, spatia liberaliora,

(4) Lib. 1 de Dieb. decretor.

(5) Lib. 2. cap. 4.

protinus inter initia morbi, eousque extendi posse, ut accessio, utique, quæ die quinto expectabatur, ad sextum usque tardaverit: etenim satis est, si eam indolem, circa finem secundi septenarii, Morbus indicaverit; ita ut septima accessio, quæ decimo tertio die adfutura esset (saltem si solitâ horâ alternis diebus mota fuerat) jam usque in decimum quartum delatâ sit. In Febribus porro intermittentibus, materia accessionem Febrilem concitans, intra ipsum insultum concoquitur, & in ipso ejus impetu ejicitur. In Febribus vero continuis, materia Febrilem æstum concitans, longius, ut concoquatur, spatium requirit; jam autem exire parata, nullum tempus aptius inveniri potest, quo exturbari expedit, quam in vigore accessionis, quoniam subeo omnes humores longè maximo impetu per vasa projiciantur. Igitur ubi in Febribus accessiones alternis diebus eveniunt; & insultus vehementiores alternis accessionibus, five quaternariis; & vehementissimi alternis quaternariis septenarii maximè critici erunt; deinde quaternarii; deinde dies impares. Ex his ratio quoque petenda est, cur Febres, quæ paribus diebus moventur,

iisdem quoque judicantur. Cæterum siue hæc verisimilia videntur, siue non ; historiæ ægrotorum in libro 1 & 3 Epidem. evincunt, quod judicationes & eorum signa criticis diebus sæpius apparere soleant. Apud nos sane, ob diversitatem vel cœli, vel vitæ studii, vel victus rationis, vel potissimum medicarum curationum, Febres non adeo solenniter, ut olim in Græcia, atque Romæ alternis diebus intenduntur. Quæ vero alternis diebus vix quicquid moventur, vim dierum criticorum sæpe eludunt: atque lentæ plurimum spernunt. In his quidem motus febriles, si qui sunt, magis quam dies criticos respicere expedit.

Præter hæc quidem, altera facultas dierum criticorum proponenda est: utique Febres, quæ revertuntur post imperfectam judicationem, iterum ingruere die aliquo ex criticis consueverunt. Et nos observamus Febres quartanas Cort. Peruvian. inhibitas, recidivas fieri eo tempore, quo accessio futura esset, etiam si Febres per septimanas cessaverint. Qui plura de his scire efflagitat, Galeni libros de dieb. decretor. & commentarios ad libros epid. 1 & 3 perlegat; in quibus notante doctissimo viro

J. Freind, id sibi unicè proposuisse videtur, ut dierum criticorum doctrinam traderet, & hac potissimum autoritate confirmaret. Id monuisse prius debuerim, ubi aliqua judicationis pars in diem criticum inciderit, ei ipsi quidem, modo indicium die contemplatorio comparuerit, tribuenda est judicatio.

Sequitur ut explicentur notæ, quibus tempus judicii prælagitur. In his igitur consideranda est constitutio morborum vulgarium, tum cælum, tum anni tempus, tum ægrotantis ætas, temperamentum, & consuetudo, tum motus febriles, sed omnium maxime cruditatis & coctionis signa(6).

Si ægrotus ætate & viribus viget, si tempus est æstivum, vel ei proximum & secundum rationem constitutum, si regio non frigida, corpusque bene compactum & floridum, si Febres vehementes, si notæ coctionis primo die adsunt, & cætera accidentia securissima; huic quidem morbus ante quartum diem, vel ipso quarto, feliciter discernetur. Quo enim plura ex his con-

(6) Hip. Aphor. 2. sect. 1. Galen. de Crif. lib. 3. & de Dieb. Decret. lib. 1.

currunt, eo certior res est. Sic Pericles qui secundo die urinas concoqui incipientes, & tertio probe concoctas reddidit, quarto judicatione absolutus erat (7). (Ne fallat hic moneo sedimentum probabile, quod aliquando circa initium Februm in urina conspicitur: siquidem hoc coctionis cibi, & non materiae febrilis indicium est: quod à cocto cibo provenit, sensim evanescit; quod à cocto morbo, indies maturatur.) Si vero nulla coctionis nota neque primo die neque secundo fuerit; is, licet omnia reliqua sine culpa sint, primo circuitu, vel, quod idem est, intra quartum diem, non liberabitur. Si quarto die urina illi concoctionem significet, septimo judicatio speratur (8). præsertim si Febres more tertianarum intendantur; ubi neque medicus, neque ægrotus, neque adstantes, neque externa, quid impediverint: & id quidem in omnibus sedulo æstimandum est; cum enim horum quodvis naturam interturbaverit, judicatio nullâ certitudine prælagiri potest (9). Si autem concoctio non fuerit ante septimum

(7) Ægrot. sext. sect. 2. lib. 3. Epid.

(8) Aphor. 71. sect. 4.

(9) Galen. de Dieb. Decretor. lib. 1.

diem, judicatio ante undecimum non erit ; neque in ipso, nisi calor multus, insultus vehemens, & motus imparibus diebus accesserint. Notæ autem coctionis, si undecimo in excretis apparuerint, vel accidentia mala morbi attenuata fuerint, (materiam hæc intra venas coctam esse indicant, quamvis non prodierit,) judicium decimo quarto futurum prædicunt. In secundo hoc septenario, insignis mutatio plurimum contingit ; atque æstus vehementes rarius ultra hunc circuitum continuantur ; quamobrem terminum Februm acutarum aliquando Hippocrates 14 diem statuit. Attamen si is dies morbum non decreverit, sed coctionis indicia promoverit, decimus septimus finiet. Levissima tandem significatio decimo septimo die, fidissimum testimonium judicationis circa vicefimum, vel vicefimum & unum præbet.

In exitiosis autem affectionibus, mala signa apparentia, ægrotantibus perniciem præfagiunt, eadem prorsus ratione, ac in securis liberationem bona. Maxime igitur malignæ, & quæ cum gravissimis signis invadunt Febres, quarto vel prius interficiunt ;

unt(1); quod ægro ex phrenitide laboranti accidebat(2). Sin vero inter Febres exquisitè acutas, lethale signum quarto die inciderit, septimo mortem expectare oportet; nisi irruens ante destinatum tempus insultus ægrotum sexto interemerit. Atque haud levī sanè conjecturā, ipsa mortis hora præsentiri potest; utique si in morbo exitioso incipiente accessione, æger vehementer refrigeratus fuerit, & vix tandem recaluerit; si unā difficillimè & multo roncho spiraverit; si animo defectus, si sopore obrutus, vel tale quid terrificum passus fuerit, neque cæteris accessionis temporibus tam gravia tulerit; credibile est quòd inter initia proximæ accessionis peribit, præsertim si ea criticum diem occupaverit. Si vero accessionis initium mitius fuerit, status vero ob summam mentis perturbationem, anxietatem, jactationes, nervorum distentiones gravior, is vitam finiet. Ubi hæc circa statum non fuerint, sed sudores frigidi inæquales, vel circa faciem & cervices tantum expressi, si mentis impotentia, corporisque resolutio inclinationem exceperint; mors speranda est eā

(1) Hip. Prælag. 44.

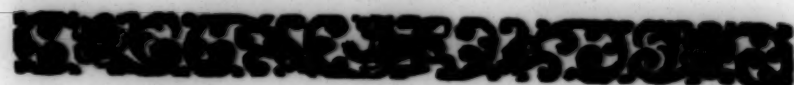
(2) Ægrot. 4 sect. 2. lib. 3. Epid.

horâ, qua ad futura acceffionis inclinatio prævidetur(3).

Cæterum in primis diebus prævideri nequit quo die Febris minus acuta defutura est. At protinus inter initia intelligere licet, quòd morbus longior erit; ubi Febres non admodum acutæ sint; ubi motus ejus tardiores, ubi acceffiones non alternis diebus; ubi ægrotus naturâ vel ætate algidus; & corpus laxius, & tumidum; ubi constitutio temporis humida, & frigida, diu constiterit; ubi morbus omnino crudus perftet; ubi malæ notæ: quo enim plura ex his unâ concurrunt, eo diutius, salvâ vitâ, trahi solet affectus.

Iste autem medicus, qui morbos longos à brevibus inter initia distinguere non intelligit, neutiquam poterit ægrotantibus rationem victûs commodam, saltem ex mente Hippocratis præscribere.

(3) Galen. de Crif. lib. 3.

COMMENTARIUS QUARTUS:

De Evacuatione & Abscessu criticis:

MORBI acuti, sponte suâ, sine aliquâ Evacuatione insigni, aut sedimento multo in urinâ laudabili, aut Abscessu quodam critico, haud judicantur. Hujusmodi igitur affectus, ex authoritate Hippocratis, die critico discernuntur, fluore sanguinis; sudore multo; urinâ colorem probabili, quæ optimum sedimentum habet, & confertim effunditur; ventre mucosa, biliosa, vel aliquando sanguine notata derepentè effundenti; vomitione quoque, & Abscessu justo(4). Inflammationes autem, quæ circa pulmonem & costas sunt, sputis costis & facile rejectis, potissimum solvuntur. Talia sputa inflammationes quoque circa fauces, & glandulas ad aures fitas, sedare valent(5).

Speciem vero judicii in universum præmonstrabunt tempestas præsens, constitutio

(4) Lib. de Vi&ct. Rat. in Morb. acut. 403. Coac. Præfag. 140. 142.

(5) Prænot. 40. 45. Coac. Præfag. 179. 176. 151. epide-

epidemica, ægri temperamentum, morbi genus, maximè vero naturæ motus, & humorum inclinatio. Acutiores Febres finire solent evacuationes, longiores abscessus(6).

Sanguinis profluvio maximè opportuna sunt, ex temporibus Ver aut Æstas(7); ex constitutionibus sicca & calida, præsertim si frigidam exceperit; ex ætatibus, quæ intra annum 18 & 35 est; tum habitus corporis strictior, temperamentum sanguineum, Febres acutissimæ, quæ in primis circuitibus judicantur; super hæc, si pulsus arteriarum vehemens est; si calor, præsertim circà superiora, exæstuans; si urinæ post signa coctionis ex improvise tenues; si alvus tarda(8); inclinantes autem versùs superiora humores scimus; si caput vehementer & continuo dolet; si vertigine rotatur; si aures male audiunt, aut sono implentur; si arteriæ circa tempora vehementius agitari sentiuntur; si collum cum rubore intumescit; si vultus conspicuus est; si oculi inflammantur, vel iis falsi splendores objiciuntur; si lacrymæ præter voluntatem stillant; si nares pruriunt; si præcordia sine

(6) Galen. de Cris. lib. 3.

(7) Aph. 20. sect. 3.

(8) Prænot. Coac. Præfag. Epidem. lib. 1. sect. 2. Galen. lib. 3. de Cris.

dolore intenduntur ; si spirandi difficultas derepente incidit ; hisce, vel magna ex parte, ita accidentibus superveniet protinus sanguinis cursus per nares(9). Si vero ad ea, quæ sanguinis profusionem ostendunt, sed absque notis inclinationis ad superiora, gravitas, tensio, calor, dolor & pulsatio circa lumbos accedant ; sanguis per inferiora potius erumpet, utique aut per ora venarum sanguinem fundere solita, aut foemini per naturalia(1). Sin minùs sanguis exitum per inferiora intentans, versùs superiora recurrerit, & dolor & cætera lumbos reliquerint, & caput brevi postea obsederint, copiosum profluvium per nares denotatur(2). Post sanguinis profusionem, alvus emolliri, & cutis humectari consuevit(3).

Vomitum autem, mediam ætatem, naturâ biliosos, sub exitu æstatis calidæ, & initio autumnii, magis exercet ; si Febres, more tertianarum, horrore & tremore incipiunt, & in his ad eorum normam exacerbantur. Gravati vero ventriculi, & instan-

(9) Prænot. Prædict. lib. 1. 79. 80. Epid. lib. 1. 948. Coac. Præfag. 138. 143. 145. 151, &c.

(1) Prædict. lib. 1. 78. Coac. P. 168.

(2) Prædict. lib. 1. 79. Coac. Præfag. 168.

(3) Aphor. 27. sect. 4.

tis vomitus notæ sunt. Dolor capitis acer, præcordiorum molestiæ, inquietudo, anxietas, extremorum frigus, pulsus parvi duri & inequales, oris ventriculi morsus, tenues sputationes, nausea, labii; inferioris tremor(4). Quæ vomitu educuntur, non admodum crassa, aut multa esse debent, atque ex bile & pituitâ penitus pexmixtis constare.

Sudores æstate magis expectare oportet, præsertim ubi imbres frequentes, sicut in vere decidunt(5), si cutis laxior est, si incipientibus accessionibus delirium accedit, desinentibus vero calor multus ad pedes descendit, cutisque madescit. Sed proprium ferè hujus evacuationis indicium, pulsus plenus mollis undosus est. Adhæc si alvus paulò ante judicationem contrahitur, & circa eam urina retinetur, & accessio incipit cum quadam horripilatione, sudores plurimùm intra eam confertim a toto corpore calidi diffluent. Quod quidem optimum est(6).

Atque alvi fluor præsentitur, si anni constitutio humida fuerit, si autumnus sit, si

(4) Prænot. 41. 46. Coac. Præfag. 556. & lib. 1. Epid. Galen. lib. 3 de Cris. (5) Aphor. 6. sect. 3.

(6) Galen. lib. 3. de Cris. Hip. de Prænot.

Febres, quæ vulgo grassantur, per alvum sibi exitum quærant, sicut in Constitut. 3. Lib. 1. Epidem. Ætate provectioribus accidit; si in Febribus biliosis, inanes vomendi conatus, absque tamen vomitu sub initio præcefferint: si judicatione jam cognitâ instare, nullum signum est alterius cujusvis evacuationis criticæ, urinaque parcius fluit. Ventris autem borborygmi, strepitus, elevatio, tormina lumborum, dolor alvi ex-turbationem præcedunt(7.) Probatur critica egestio, si, liquida non tenuis est, & speciem purulenti fæcibus alvinis permixti præbet. Cruenti quid cum ea in malis non est.

Per has potissimum excretiones expurgantur Febres, quæ intra 14 dies, celeriter, & cum multa perturbatione judicantur. Per sputa autem & urinas senum plerumque extenuantur; ex his, quæ à morbi principio indies maturescunt, & diebus criticis concocta prodeunt, securissime morbum solvunt(8).

Perfectam judicationem promittunt signa probæ coctionis prægressa; his enim visis, quantæcunque perturbationes insultui die

(7) Aphor. 73. sect. 4. Coac. Præfag. 138.

(8) Lib. de Crif. 53.

critico superveniant, nil metuendum est; in procinctu enim stat evacuatio, per notas suas præsentienda, quæ ægrotantem a morbo prorsus vindicabit. Si excreta copiâ justâ & indole laudabili confertim efferantur, eaque judicando morbo apta sint; sicut juvenibus, & Febri vehementi, sanguinis profluvium; Febri biliosa, vomitus, &c. Cæterum ut judicium in die critico & impetu accessionis fiat, expetendum est. Judicationem perfectam fuisse scimus, si nocte subsequente somnus placidus sit; si calor naturalem vix excedat; si lingua mollis & humida sit, & fitis sedetur, & appetitus redeat, & mens vigeat: denique si pulsus & excrementa à sanis haud multum abundant. Inter bonas judicationes, & post integras nil movere oportet, neque turbare; siquidem in his per naturam prorsus à morbo liberabuntur ægri.

Sin vero natura laceßita movere, et expellere morbi materiam moliatur, antequam ea concocta sit; vel ubi tempus non idoneum fuerit; vel per vias minus aptas vel parciore copiâ; integra judicatio raro succedet; nam morbus aut non quiescit, aut si quieverit ob relictam intus materiam ite-

D

rum

rum redit (8). Id genus judicationum omnino frequentissimum est, tot fere hujus rei exempla sunt apud Hippocratem quot sunt in lib. 1 & 3 Epid. ægrotorum historiarum. Unum tamen proponam (9). “Anaxionem invasit Febris acuta, cum dolore continuo dextri lateris, & tussi primis diebus sicca, siti cruciabatur & insomniâ, urinæ probe coloratæ erant, copiosæ & tenues. Sexto die deliravit. Fetus nil profecerunt. Septimo, molestè habuit; nam & Febris intendebatur, neque dolores remiserant, & tusses infestabant, & difficilis spiratio inerat. Octavo, sextâ in cubito venâ multus sanguis, prout debuit, effluxit.” Hæc prima evacuatio arte quidem facta, sed ad naturæ normam directâ, cum ea ad expellendam Febrem vehementem, & solvendum lateris dolorem in primo septenario nil molita est. Igitur ex V. S. minuebatur affectus. Sic pergit historia. “Dolores certe remiserunt, verum tusses siccæ perseverarunt. Undecimo, leniores fue-

(9) Lib. 2. Epid. sect. 1. Aphor. 27. sect. 2. Prænot. 45. De Judicat. 54. Galen. lib. de Cris. 4.

(18) Ægrot. 8. sect. 2. lib. Epid. 3.

“ runt

“ runt Febres, paucus sudor circa caput
“ prodiit, etiamnum tusses tenebant, &
“ humescere incepit morbus. Decimo
“ septimo die cœpit pauca & concocta ex-
“ puere : allevatus est.” Hæc altera evacu-
atio opportuna erat morbo ; sputa undeci-
mo prodire inceperunt, a quo ad decimum
septimum sensim maturata fuisse videntur
quo die cocta prodeuntia tussim & spiran-
di difficultatem doloresque residuos, ut ve-
rissimile est, allevarunt. “ Vicefimo, su-
“ dore oborto, à Febre liber fuit”. Hæc
tertia evacuatio numeratur, quæ & die
critico, post sputa 17 cocta, & uti fieri
debet, prodibat. Nulla adhuc facta est
urinæ mentio nisi historiæ initio, si quæ
mutatio in eâ apparuerat declarasset Hip-
pocrates ; cruda igitur fuit urina, atque
sputa licet indole proba, idoneâ tamen
copiâ, non excreta sunt. “ A judicatione
“ vero melius habuit ; fitis autem vexabat,
“ nec probæ pulmonis expurgationes erant.
“ Septimo & vicefimo, rediit Febris ; tussi-
“ vit, concocta plurima eduxit ; in urinis
“ alba multa subsidebant ; sine fiti erat,
“ bene spirans.” Signa igitur perfectæ
coctionis, & in urinis, & in sputis huic,

primo circuitu secundi vicenarii, tandem apparuerunt. Sed urinæ & sputa concocta ex criticis excretis sunt. Atque in hoc ægroto sitim & spirandi difficultatem, quæ hucusque reliquiis inhæserant, discernebant.

“ Triflicemo quarto, sudore per totum
“ corpus diffuso, Febre liberatus & prorsus
“ est judicatione absolutus. Facile quidem prædici poterat, quod Febris ultra alterum hunc circuitum secundi vicenarii non excurreret; cum præcedente septenario coctio perfecta & in urinis & sputis viscebatur. Huic ægroto, omnes naturæ motus diebus criticis facti sunt, & quævis evacuatio à vitio demebat; adeo ut detruncatus per eas plane erat morbus, antequam eam sudor 34 deleverit. Itaque per omnes Evacuationes morbum judicatum esse dicimus. Atque idem omnino judicium de Evacuationibus commodis, sibi invicem succedentibus, tulit Hippocrates, utique in statu tertio lib. 1. Epid. ita scribit. Ex quatuor maximè signis servabantur ægri, quibus aut ex naribus sanguis bene profluxisset; aut urina multa, in qua quod subsidet copiosum esset, & laudabile; quique per alvum turbulenta, biliosa, tempestivè de-

demitterent, aut in difficultatem intestino-
rum dilaberentur. Multis autem usu ve-
nit, ut non ab uno ex descriptis signis judi-
carentur, sed ut plurimum per omnia de-
currerent, & gravius se habere viderentur;
sed hi omnes, quibus ista contigerunt, in-
columes evaserunt.

Cum autem de excretionibus sermo sit,
non alienum videtur, de iis Evacuationibus
hic agere, quæ inter initia & incrementa
morborum, aliquando sponte adveniunt.
Igitur qualescunque hoc tempore fiunt, pro
certo Febres non finient. Nonnulla vero
accidentia Febribus haud raro superveni-
unt, quæ & Febribus vires addunt, & æ-
gros excruciant, & passionis spatium ex-
tendunt, & periculum augent; nec ta-
men Febribus individua sunt, quamvis à
Febre aliquando concitentur: nam ea non-
nunquam extenuat, vel removet commo-
da Evacuatio sponte suâ nata, antequam
Febris ipsa statum attigerit. Hac ratione
dolores vehementes capitis, vertigines,
æstus, & id genus alia, liberalis sanguinis à
naribus cursus, prorsus inter initia accidens,
frequentèr compescit. Sic stomachi fasti-
dium, oris ventriculi morsus, pectoris op-
pressionem,

pressionem, anxietates, &c. educendo corruptos humores circa ventriculum stabulantes, solvit aliquando vomitus; & id quidem secundo die, Nicodemo ægroto decimo in sect. 2. lib. 3 Epidem. continebat. Larissæ autem, tertio die, & sequentibus dejectiones liquidæ commodè prodibant. Haud ineptè itaque præcepta de sudoribus hisce Evacuationibus accomodari posse videntur: nempe sudores optimi quidem per omnes morbos acutos sunt, qui diebus judicatoriis contingunt, & penitus à Febre liberant. Boni vero qui toto corpore oriuntur, faciuntque ut æger morbum facilius ferat. Bona etiam & quævis alia evacuatio est, si vitio apta sit atque indole & copiâ laudabili efferatur, & morbum extenuet. Atque hæc, credo, Aphorismus quoque præcipit. In perturbationibus alvi, & vomitibus sponte evenientibus, & vasorum evacuationibus, si qualia oportet excerni excernantur, confert, & leviter ferunt. Sin minus, vice versâ (1). Itaque Evacuationes si bene ferat æger, si ab iis levetur, neque olim plectatur indicium est quod talia educantur, quæ educi oportet. In his

(1) Aph. 2. sect. 1.

quoque

quoque inspicere oportet regionem, & tempus, & ætatem, & morbos in quibus convenit, aut non: iis enim quæ secundum rationem levant, magis credere fas est, aliis minus.

Inter mali morbi signa ducenda sunt omnia excreta, si non secundum rationem eveniunt; si à vitio nil demunt; multo pejus est, si morbo addunt; omnium vero peffimum & exitiosum, si indole improba aliis perniciosus signis succedunt, & circa statum erumpunt. Ob vitium summum humorum, aut vehementiam Febris, aut corporis exolutionem, talia magnâ ex parte prodeunt; ea nunc copia minore sunt, quam ut quicquam prodesse possint, nunc majore quam vires ferant, nunc specie vitiosa existunt; ex his sunt stillæ sanguinis nigri; tum sudores inæquales frigidi, tum dejectiones biliosæ, acres, æruginosæ, nigrae; & id genus vomitus, qualia in statu pestilentiali frequentissimè visa sunt, & Hippocrates inter malas judicationes sæpe meminit.

Abcessus autem eas Febres judicare consueverunt, quæ tardius moventur, diutius excurrunt, & notas securitatis osten-

tant ; ubi neque urinæ probæ reddantur, neque sputa faciliè excreentur, neque sudores opportunè moveantur, neque sanguinis profusio, neque alvi dejectiones, neque vomitus criticè succedant. Hi ut plurimum, hyeme Febribus superveniunt, minusque recedunt, & juniores 35 annis exercent. Citius quidem ad superiora erumpunt, & plerumque citra diem vicesimum. In morbo igitur abscessui opportuno, si hypochondria mollia & indolentia fuerint, & spirandi difficultas ex improvise irruat, moxque iterum deferat, deinde gravitas, & dolor capitis, & sopor succedat ; fore abscessum circa aures credibile est. Post vicesimum vero diem, si calor circa præcordia movetur, vel ad extremos artus subtus descendit ; si gravitas, & tensio & dolor aut inflammatio articulum, aut aliam aliquam particulam circa partes inferiores occupat, ibi abscessus erit sedes. Ubi doluerit quis aliqua parte, priusquam minus valebat, morbus magnâ ex parte ad locum dolentem abscedit ; uti iis contigit, qui in Perintho tussi & anginâ laboraverunt. Quinetiam quibus a morbis exurgentibus dolores circa manus vel pedes

con.

contingunt, & inhærent, ibi loci futuri sunt abscessus (2).

Is autem abscessus salutaris est, qui longius à partibus nobilioribus erumpit, aut sedem minus utilem corporis occupat; si confertim affurgit; si adeo insignis est, ut passionis magnitudini par sit; neque tamen major quam viresferant; si erumpens sedat morbum, vel saltem levat; si loco consistit; ubi inflammatio exquisita est; si in pus laudabile cito convertitur; ubi Erysipelas, si non temerè recedit; ubi articulis insederit, vehementes dolores inferens, si non deserit, antequam materia vitiosa digeratur.

In his etiam considerandus est singularis consensus, qui inter quasdam corporis sedes observatus est. Facilius utique abscedunt morbi in partes, quæ è directo sunt, quam in oppositas. In spirationis difficultate abscessus ad crura utilissimi sunt. Tussis per tumores testium insignitè solvuntur. Infaniam varices in ano multùm dolentes tollunt. Ex pessimâ anginæ specie fere tantum evadunt ii, quibus rubor circa pec-

(2) Prænot. 43. 44. 45. Aphorism. 31. 32. 33. sect. 4
Coac. Præfag. de Humoribus, 49.

tus aut cervicem effusus est. Biliosum alvi profluvium surditas judicat. Comatosos in Febribus ardentibus affectus finiunt tubercula juxta aures extantia. Insignem pectoris oppressionem cum subitâ virium ruinâ, mentisque languore, ab afflictione præcordiorum non inflammatoria natam, efflorescentes circa cutem papulæ præ cæteris abscessibus sedant.

Si vero natura frustra excitare abscessum conatur, vel si excitatus iterum sine ratione recurrit, neque urina multa crassa, neque evacuationo aliqua apta, & insignis, neque alius abscessus exceperit; id fere exitiosum est. Bonum autem est, si abscessus ad inferiora assurgens, abscessum circa caput vel proxime superioribus sedaverit. Abscessus commodissimè solvisse visum est, urinam multam crassam subsidentem, sanguinis profluvium, alvum biliosam purulentam, & sputa multa probata. Ita tamen ut sanguinis per nares cursus, maximum sit incipientis abscessus præsidium; præcipue si inter Febres acutas erumpit, & partes superiores occupat. Sputa vero eos, qui circa pectus, vel fauces existunt, sive inflammatos, sive jam suppuratos, exhaustiunt,

riunt. Per dejectiones, & urinas probatas, omnes subducuntur; sed cum urina efferri, qui circa hypochondria aut ventrem non sunt, tutissimum est(3).

Inter abscessus etiam criticos omnino recensenda sunt, quæ circa cutem erumpunt exanthemata. De his ita Hippocrates. Quinetiam bona sunt, quæ in cutem abscedunt foras erumpentia tubercula, velut putrescentes aut purulenti quidam tumores, aut ulcus, aut reliquæ hujus generis in cute efflorescentes pustulæ, desquamatio, glabratio, capillorum defluvium, vitiligines, scabies, aliaque hujusmodi; quæ conferto & repentino quodam confluxu, non autem dimidiato & semirepente abscedunt. — & si non indignè morbi excretioni respondeant(4). Quasdam hic boni abscessus conditiones more suo præterit Cœus senex. Iisdem utique legibus exanthemata critica, ac reliqui abscessus astringuntur; debent enim opportunè exire, quod quidem in altera constitutione die quarto fit, in altera septimo, in altera serius, sed plerum-

(3) Lib. de Humor. 51. De Judicat. 55. Aphor. 74. sect. 4. lib. 1. Epidem. 956. Coac. Præfag. 151. lib. 1. Epidem. Constit. 3. Galen. lib. 3. de Cris.

(4) Lib. 2. Epidem. 1002.

que die aliquo ex criticis. Si vero citius vel tardius compareant, quam indoli morbi & constitutionis solenne est, malum. Malum quoque est si intra brevius intervallum recedant, quam id genus papularum consuevit. Confert autem ut pustulæ fastidiatæ sint, ut vibices rubescant. Si exanthemata prodeuntia mala accidentia extenuaverint, vitium ab interioribus ad exteriora vertitur. Si nil boni præstiterint, malos succos tam intima quam extima obsidere verisimile est. Si funesta accidentia auxerint, à morbo natura vincitur. Petechiæ nigræ humorum gangrænam, malum ægrè superabile, denuntiant. Febres benignæ vix unquam petechias extrudunt. Cæterum ipsæ solæ petechiæ magnis affectibus solvendis raro sufficiunt, aliquando tamen id visum est: siquidem è Febre petechiali, quæ Mutinæ ab anno 1693 ad 96 vulgaris fuit, quicumque evaserunt, per petechiarum circa septimum diem apparitionem, & earundem per totum corpus ad extremos usque artus expansionem, & earundem lentam evanescentiam sine ullo sensibili humorum excretionem, salutem affecuti sunt(5). Sed

(5) Ramazzini Constitut. Epidem. Annor. 1693, &c.

frequentiffimè alterum quoddam præfidium defideratur. In quadam constitutione papulas per totum corpus erumpentes lethale fuiffe observavit Hippocrates, fi purulentus abfceffus non accedebat; maximè autem circa aures is erupit(6). Galenus fcribit, quòd qui ex peftilentia in fuo tempore graffante evafuri erant, eos ante papularum eruptionem evacuabat alvi profluvium, & unà etiam aliquando vomitus(7); fed alvi fluor; authore Hoffmanno, tempeftivè petechiis fupervenienti Febres folvit(8): Judicium autem feuriffimum fit, fi critico quodam die poft commodam papularum eruptionem fudores diffuant, & urina cocta reddatur; uti in petechiali constitutione femel atque iterum Coloniae comparente Donckers expertus eft.

Bilis quoque circa cutem feptimo die, vel quovis alio poft hunc critico effufa, fi modo dextrum hypochondrium non induruerit, feliciter, & interdum fine alio abfceffu aut excretionem, affectum tollit (9).

(6) Coac. Præfag. 133. (7) Lib. 5. Method. cap. 12.

(8) Med. Rat. Syft. tom. 4. feft. 1. cap. 10. & 11. Ballon. Confil. Med. lib. 2. Comment. ad Hiftor. 5.

(9) Aphor. 62. feft. 4. De Judication. 53.

Ubi autem quævis materia critice abscedens intempestive recedat; frequenter admodum nobiliores partes obsidet; si caput, nascitur repente phrenitis, vel sopor, vel alia capitis passio; si pulmones, spirandi difficultas; si præcordia, eorum dolor, intentio, æstus vel oppressio, angustia ad scorbiculum cordis, singultus, vomitiones, animi marcor, anxietas, pulsus parvi frequentes, vel alia quædam hujusmodi accidentia: Quæ omnia, ex recurrente abscessu orta, inter fatalia plurimum sunt.

Senioribus 30 annis abscessus purulenti minus frequenter critice erumpunt; sed Febres talibus diutius inhærentes haud raro in intermittentes convertuntur. Itaque si incertis horis Febres hisce redeunt id expectare oportet; si instat hyems, si friget ætas, intermittens potissimum erit Quartana (1).

Haftenus explicare conatus sum, unde morbis acutis tanta nominum diversitas; quæ cruditatem & coctionem denotant; quæ securitatem, periculum, & exitium ostendunt; quæ judicii tempus præmonstrant; qualia auxilia ad depellendas Fe-

(1) Lib. de Prænot. 45.

bres natura accommodavit; quæ vitia singula evacuatio sedare apta est: denique ex Evacuationibus & abscessibus non criticis, quæ utilia, quæ mala, quæ perniciosa sunt. Proximè ad curationes morborum acutorum veniam. In his nemo inficias ibit, quin ars ad naturæ normam dirigenda est. Scire itaque debet artifex, quando materia turgeat, vel exire parata sit; tum qua inclinet; tum per quas vias commodissime detrahatur: vel ars quidem in evacuando malè naturam imitabitur. Antequam vero dico, in quibus vitiis quæque evacuationis species per artem commodè educi possit; haud alienum videtur exponere, quâ ratione febricitantes victu curandi sunt. Scitu enim id omnino necessarium est. In hoc præsidio multus est Hippocrates, cujus maximum partem inventor existit: & ex præceptione Celsi cibus opportunè datus, optimum est Febris medicamentum.

~~COMMENTARIUS~~

COMMENTARIUS

QUINTUS:

De Victus Ratione in Morbis acutis:

VICTUS autem neque nimis par-
cus aut tenuis esse debet ; atque ex
altera parte, neque nimis copiosus aut cras-
sus. In illo enim deficiunt ægri ; in hoc
obruuntur. Itaque conjectare oportet, &
robur & modum morbi cujuscunque
& naturam & victum singuli ægrotan-
tis, non ciborum solum, sed etiam poti-
onum (1).

Victus humidus tenuisque omnibus fe-
bricitantibus aptus est (2). In hoc vero tres
gradus sunt ; est utique tenuis, exquisitè
tenuis, & summè tenuis. Tenuis au-
tem est ptisana, exquisitè tenuis ejusdem
cremor, summè tenuis mulsa, vel quod-
libet poculum idoneum. Tot igitur spe-
cies victûs humidi & tenuis existunt, quot

(1) Hip. de Ration. Vict. in Morb. Acut. 390.

(2) Aphor. 16. sect. 1.

sunt

sunt morborum acutorum quoad celeritatem differentia; & in genere quidem altera alteri accommodatur. De facultatibus autem ptisanæ audiatur Hippocrates. Ptisanæ quidem rectè videtur omnibus frumentariis eduliis præferri, saltem in hisce morbis acutis, eosque qui eam prætulerunt, laudo: nam & lentorem habet lenem, & continuum, & suavem, & lubricum, & mediocritè humescentem, & si quid elui debet probè abluentem; neque astringit, neque malam turbationem facit, neque in ventriculo intumescit; cibus etiam imbecillus est. Et facillimè concoquitur(3). Ptisana autem hac ratione parabatur: sumebant hordeum optimum cortice exutum, idque lentè at satis diù, in aquâ mollissimâ decoquebant; hordeum fortè eâ quantitate adhibebant, ut post coctionem aqua instar cremoris lentesceret, unde succus percolatus cremoris nomen obtinuit. Cæterum hæc materia absque colaturâ, ptisana & aliquando tota ptisana dicitur. Non modo autem sufficit, illam cibi speciem invenire, quæ morbo idonea est, eamque per totum ejus decursum adhibere: siquidem Febres,

(3) De Rat. Viâ. 385.

maximam partem, non eâdem vehementiâ à principio ad finem usque inhærent; cum Febres autem vehementissimæ sunt, tunc vel tenuissimo victu utendum est(4). Circa statum ergo, cùm Febres vehementissimæ sint, tenuissimè quidè̃ cibare oportet, quo vero longius à statu fuerit, eo pleniùs: si peracuta talis Febris sit, statim aderunt vigores; statim igitur in his tenuissimus victus præcipiendus est; quibus autem in posterum vigor futurus est, his ad illud, & paulò ante illud tempus subtrahendus est cibus; antea vero pleniùs alendus est æger, ne deficiat(5). In Febribus iis, quæ secundùm exquisitè ardentium normam, ad iudicationes usque continuò increscunt, hæc quidè̃ servanda sunt; in aliis neutiquam: nam universa lex est, cum Febris vehementior est, cibus debet essetenuior; sed continua Febris quibusdam, ubi incepit, floret, & viget maximè, & gravissima est; circa iudicium vero, & ipso iudicio extenuatur. Nonnullis vero lenitè & latentèr incipit, increscit autem in dies exacerbaturque; sed sub iudicium & ipso iudicio

(4) Aph. 8. sect. 1.

(5) Ibid. Aph. 7.

abundē emicat. Et est, ubi ex moderatis initiis augescit & exacerbatur; & simul atque vigorem acceperit, ad iudicium usque sub ipsumque iudicium, rursus se remittit. Atque hæc in omnem Febrem cadere solent. Ex his autem benè subductâ ratione victum offerre convenit(6). Porro his, qui per circuitus exacerbantur, nil dare oportet, neque cogere, sed auferre de appositionibus ante accessiones; hoc itaque ab initio, & per totum morbum servandum est; ut si quando pedes frigescere incipiant, quod signum instantis accessionis esse solet, æger abstineat; at quum ad pedes postea calor descenderit, cibum sumat; inclinatur enim jam accessio: in Febribus autem continentibus, tempora si quæ liberiora sunt, ea cibo aptissima sunt(7).

Præter hæc quidem contemplanda sunt ægrotantis ætas, natura, cœlum, & consuetudo; tum anni tempus Febrisque accidentia. Ex ætatibus autem senes, ex naturis, qui pituituosi frigidique sunt, omnium facillimè jejunium ferunt; difficillime vero pueri, præcipue qui inter eos alacriores sunt,

(6) Lib. 1. Epid. sect. 3. 963.

(7) Aphor. 11. sect. 1. de Rat. Viēt. Acutis Morb. 386. 398. 403.

ex hominibus, qui *πικρόχολοι*, parte supernâ dicuntur, (utique quibus plurimum bilis amari & acris circa ventriculum confluit) calidi etiam & frigiles(8). In vere & hyeme ventres naturâ calidissimi sunt, & somni longissimi; igitur tunc temporis cibi citissime concoquuntur(9). In æstate & autumno cibos difficillimè ferunt, ægreque conficiunt(1): hoc verum est si quidem ex valentiori materia cibus fit; atqui bilis, hoc tempore, maximè acervatur & acerrima fit, & homines calidissimi sunt; qui vero biliosi & calidi sunt, difficillimè inedia ferunt; igitur frequentes cibi in æstate necessarii sunt, sed ex imbecillâ materiâ esse debent. Ex his quoque facile patet, quæ victûs species singulo cælo apta nata est. Cæterum accidentium inter Febres ratio talis est. Quibus cibus statim inclusus est, si quis, non subevacuato illo, sorbitionem dederit, si dolor circa præcordia, aut latus est, adaugebit; si non adest, protinus provocabit; frequentiorque reddetur spiritus, quod malum est; nam pulmonem exsic-

(8) Aphor. 13. sect. 1. de Rat. Viêt. in Morb. Acut. 389.

(9) Aph. 15. sect. 1.

(1) Ibid. 18.

eat, fatigatque tum septum transversum, tum præcordia, tum ventrem imum(2). Iterum si cibi plures quam oportet, intus mancant, subactique sunt, & homo non purgatur, & alii cibi superingerantur; corpus, ab humore & priore, & recente repletum, calefcit, & Febris ex eo homini oboritur: corpus utique dum impletur, & venæ à plenitudine premuntur, & calor & dolor corripunt, æstate quidem citius, hyeme tardiùs(3). Præterea, ubi dolor lateris assiduus fuerit, & sputa non prodierint, si ptisanam, ita se habentibus quis dederit, antequam morbum, sive per venæ sectionem, sive per alvi purgationem, extenuaverit, eos trucidabit(4); pulmonum enim morbi eò pleniorē victum requirunt quò spiratio liberior & sputa faciliùs excreantur, & eò tenuiorē, quò ficior fuerit affectus, & strangulatio gravior(5). Vehemens quoque vigilia imbecilliores cibos exigit; si quidem hoc accidens cum cibos tum potiones cruda & incoctiora reddit(6). De-

(2) De Rat. Viēt. in Morb. Acut. 385. 398.

(3) Lib. 4. de Morb. 504.

(4) De Rat. Viēt. &c. 386.

(5) Ibid.

(6) De Rat. Viēt. &c. 392.

nique si Febres anxiosæ sint, & præcordia intendantur, & ægri loco quiescere nequeant; nil aliud his exhibebis, quam acetum mulsum aquosum; neutiquam vero sorbitiones, donec urina concocta fuerit, vel Febres inclinaverint(7). Alvus autem cita & crassiores & copiosiores cibos postulat (8).

De tempore vero cibis oportuno, in plane contrarias à medicis itur sententias. Nam quidam ante Hippocratem, initia Febrium abstinencia excipi voluerunt; alii, ad septimum usque diem, ægros suos à cibis continebant; alii ultra judicationes. Post Hippocratem Erasistratuscum totâ ejus scholâ, ex autoritate præceptoris Crypsippi, inediam sanguinis detractioe & alvi purgatione substituit. Deinde, circa medium seculi 39, Asclepiades (celebris ille medicus qui veterum medendi rationem ex magna parte mutavit, & Romæ autoritatem & honores medicinæ, antea famosæ, primus omnium conciliavit) ipso quarto die, cibos ægrotis primùm permisit. Insuper his universa methodicorum secta, idem tempus atque Asclepiades, aptum cibo judicavit; & post quartum diem alternis solummodo die-

(7) Ibid. 399.

(8) Ibid.

bus, iisque paribus, cibos præbuerunt*. Doctissimus vero commentariorum de veteri medicinâ author D. le Clerc, & is quoque, qui scripta Cælii Aureliani aperienda suscepit, Galenum quidem reum erroris agunt, quòd quartum diem, & deindè pares omnes à methodicis cibis esse destinatos enarraverit(9): siquidem Cælius ubique ipso *diatrito*, seu tertio juxta ipsos die, cibare præcepit. Stat firma utrinque authoritas: Galenus utique cum methodicis versatus est, & Cælius ex methodicis erat. Soranum quoque suæ sectæ principem vertere professus est; neque de verbis dubitari admodum potest. Si autem id fiat tertio morbi die, & deinde alternis, id est imparibus, necesse est, ut in ipsis Februm insultibus vel saltem eo tempore quo ab illis expectabantur, ægros suos & cibis, & magnis curationibus destinarent; quod tamen religiosissimè evitare præcipiunt. Igitur hæc ratio vel satis est, sententiæ doctissimorum virorum evertendæ; sed methodicis sibi ipsis conciliandis non valet; si vero hi diatriton suum secundo die morbi numerabant,

* Celsus de Med. L. 2. C. 4.

(9) Method. Med. lib. 10. cap. 6.

omnis cedit difficultas : atque sapè ab eo numerabant, modo fides penè Celsum fit. At Themison nuper(sic ille) non quando cepisset Febris, sed quando defisset, aut certe levata esset, (*id est simul atque prima recessio inclinaverat*) considerabat ; & ab illo tempore, expectato die tertio, si non accesserat Febres, statim ; si accesserat, ubi ea vel defierat, vel si affiduè inhærebat, si certè se inclinaverat, cibum dabat. (Hic Themison, vel notum est, methodum senex invenit.) Asclepiadi etiam Cornelius, in hac re, sicut in plerisque circa curationes consentit ; digeri enim corpus imminuique materiam superantem inediâ primis diebus voluit ; & ubi aliqua necessitas non impediverit, diem quartum, ad initium cibi aptissimum esse censuit ; & postea quidem alternis diebus morbum abstinentiâ oppugnare, & alternis cibo viribus subvenire, is etiam author est(1).

Contra horum omnium authoritatem graves rationes urget magnus Hippocrates (2). Nempe, omnis subita suprâ modum mutatio, five in hæc, five in illa, sanum

(1) De Medic. lib. 2. cap. 4.

(2) In lib. de Rat. Vict. in Morb. Acut. 388.

hominem & valentem lædit; quanto ergo magis imbecillum atque ægrotantem: ita ut vitiosa victûs ratio, cum in potu tum in cibo, quæ semper sui similis fit, omnino ad sanitatem tutior fit, quam si quis ad aliam meliorem, magnam mutationem facit. Quinetiam magnæ mutationes, in assumendo cibos assuetos, pariter lædunt; adeo ut, si cœnam solummodo assumere consueti, prandium devorent, confestim ægrè se habebunt, & toto corpore graves & inhabiles & pigræ efficiuntur; quod si insuper cœnaverint, acidum forte eructabunt, & aliquibus venter profluet; quod si tẽr in die cibus saturetur, graviora erunt accidentia. Multi vero sunt, qui ter in die copiosum cibum facilè ferunt, quodd ita assueti sint. Ex alterà quoque parte, qui bis in die cibum sumere consueverunt, nisi pransi fuerint, debiles & infirmi sunt, & ad quodvis opus timidi, & oris ventriculi dolore vexantur; iis etiam suspensa esse viscera videntur, calidam quoque & nimis ruffam urinam reddunt, & sterco exuritur: nonnullis quoque os amarescit, oculi gravantur, caput dolet, & extrema frigescunt (hæc utique notæ sunt ventriculi bile, vel corrupto

rupto quodam humore laceffiti): ac plurimi non pransi cœnam vix appetunt; & si cœnaverint, ventriculum gravant, difficiliusque nocte quiescunt, quam si pransi fuissent. Si tam insignes turbationes, ob dimidiatæ diei victûs à consuetudine mutationem contingunt, quid ni fieret? Si quis per totos dies à cibis contineretur, & præcipuè, si ex eo derepente se iis impleret, & si hoc quidem in sanis, quanta mala Febre acutâ laborantibus, & infirmatis inferuntur? Uti-que ubi quis primis diebus inedia vasa exinanierit, & mox quarto aut quinto, cibis infarcierit, præsertim ubi cibi ex valentiore materiâ fuerint? Præter enim, quod in his mutatione subitâ & magnâ bis peccatur, eo tempore ex vasorum inanitione, in forbitiones transeunt, quo plerumque sensim ex forbitionibus, ad vasorum inanitionem accedere oportet; parcior enim & tenuior victus, ubi Febres vehementissimæ sunt, uti dictum est, desideratur. Propter hanc perperam victus institutionem, nisi mites fuerint Febres, cruda interdum à capite attrahuntur, à thoracis vero legione biliosâ, vigiliæque iis accedunt, ob quas non con-
coquitur morbus, valde tristes & amarum
lenti

lenti ægrotantes evadunt, & delirio tentantur, & splendores falsi oculis objiciuntur, auresque sono implentur, extrema perfri-
gescunt, urinæ crudæ, sputa tenuia fiunt, & falsa & sincera & pauca; sudores circa cervi-
ces exprimuntur, anxietates eos malè habent, spiritus creber & magnus est, & in faucibus eliditur, supercilia quodammodo ampliantur, accedunt etiam animi defectiones, & ves-
tium à pectore rejectiones, & manuum subsultus, & interdum tremula labii infe-
rioris agitatio: hæc quidem super concoc-
tionem contingentia judicium instans præ-
sagiant, atque inter initia Februm grave delirium. Ex his sanè pauci evadunt, iique vel abscessu, vel sanguinis per nares cursu, vel puris crassi excreatione; neque aliter salutem consequuntur. Cæterum, ubi debilitatis ex inediâ medicus accersitur, is modico, & tenuissimo victu, primo suc-
currere debet, & deinde quietem inducere, sensimque ad eam cibi rationem quam morbus exigit ascendere.

Igitur cibus ex eâ materiâ, quæ omni-
bus æstimatis aptissima videtur, five pti-
fana, five ejus succus, five potio quædam
con-

grua fit, ratione consuetudinis, semel, aut bis, vel sæpius, ipso primo morbo die, si necessitas aliqua non impediverit, exhibendus est; atque ipsæ horæ, quibus assumi consuevit cibus, si modo eo tempore Febres non sint vehementiores, ei aptissimæ sunt; cum verò per accessiones moventur, inclinatâ accessione, optima cibandi opportunitas est: cæterum inter accessiones si cibus desideratur, tenuissimâ sorbitione, potionibus non sufficientibus, æger sustinendus est. Primo autem morbi die sorbitio, neque multa, neque crassa esse debet. Sed ut consuetudinis causâ aliquid ingeratur, & ne multa vasorum inanitio fiat. His autem qui semel in die cibum capere consueverunt, paulatim progrediendo, si fieri potest, bis (si quid adjiciendum videtur), danda est (3).

Antequam verò hoc de sorbitionibus argumentum absolvam, considerandum est id, quod movet Lommius: an qui Græcis febricitantibus convenit ex ptisanâ cibus, nostratibus etiam sufficiat? Is enim negat; at Sydenhamus populares nostros inter Febres simplicitè acutas, jusculis avenaceis, &

(3) De Rat. Vict. &c. 385.

hordeaceis, materiā neutiquam cremore ptisanæ valentiori, commodè sustineri posse experiētiā comprobavit: siquidem regio nostra frigidior pleniorē victum postulat, sed Anglis natura magis quam Græcis pituitosa inēdiā facilius fert. In genere verò paulò plenior diēta exquisitā nimis & tenui tutior existit (4).

Potiones præterea, quæ ex vulgari usu sunt, ad victus rationem pertinent; harum autem virtutes recensere utile visum est. Igitur varia vinorum genera ægrotis suis concessit Hippocrates, sed aqua ut verisimile est juxta antiquorum mores diluta. De vino alio dulci, alio vinoso, alio albo, alio nigro, in libro, qui de victu acutorum est, agitur (5). Dulce utique sputa magis educit, faciliusque per alvum transit; sedendæ autem siti non commodum est, idem flatus etiam circa ventriculum, & intestina superiora, excitat, & si bilis abundat, præcordia tendit. Vinosum autem album ad vesicam maximè penetrat, & urinam citat; ad accelerandam ergo urinam hoc utilissimum est, (hascertè facultates Rhenanum &

(4) Aphor. 5. sect. 1.

(5) 392.

Mosellanum possident) atque album aquosum sitim lenit, omnium minimè caput petit, præcipuè si inodorum, tenuissimum & leve sit. Austerum denique nigrum, & meracius præstat, si alvus roboranda est, & ficcior reddenda; itaque in alvi fluoribus, & intestinorum difficultate, cæteris omnibus palmam præripit. Ubi vero gravatur caput, mensve percellitur, aut sputum difficiliùs excreatur, aut urinæ tarda est, id genus vini omnino evitandum est: atque omne genus capiti nocet, ubi id grave est, vel dolet, vel aliquo alio vitio tentatur. Si nihilominus tamen aliquod accidens vinum exigit, album inodorum exhibendum est, & insuper aliquid aquæ superbibendum; hac enim ratione, vini robur caput mentemque minùs feriet. Febres etiam vehementissimæ videntur vino minus opportuna. Prudens autem quis, ex his facile sciat, quod genus vini, ex iis nobis usitatis, ubi imbecillitas corporis, vel marcor mentis id desiderat, ægrotanti singulo aptissimum sit.

Ex potionibus quidem, multa familiarissima fuisse videtur. Eaque simpliciter admiscendo aquam melli, vel post admisc-
tionem,

tionem, concoquendo & interim spumam auferendo, parabatur. Mulſa cocta pulchrior eſt aſpectu, debilior quoque, & minus alvum movet. Summoperè utilis eſt mulſa, ubi Febres ſorbtiones non admittunt, cæteriſque potionibus præferenda; nutrit quidem magis vino albo, ſi alvum non exturbaverit, & plus ipſo ſitim ſedat. Ea porto mulſa quæ aquoſior eſt, magis pulmonem emollit, ſputum modice educit, atque urinam citat: meracior autem magis alvum movet, & inteſtina deterget; cum vero ſinceras, ſpumantes, bilioſas, & calidas dejectiones civerit, nocet; hæ enim ardorem, & tenſionem circa præcordia minimè ſedant, ſed revera omninò augment, & anxietatem & jaſtationes addunt; malè etiam adhibetur mulſa, ubi bilis ventriculolum laceſſit; ſiquidem in tali caſu præcordia flatibus diſtendit (6).

Mulſæ admixto aceto, id genus potionis fit, quod oxymel dicitur. Hujus tres ſpecies erant, utique acerrimum, parùm acre, & quod ſolummodo acetum ſaperet. Quod quidem valdè acre eſt, nil moderati efficiet ad ſputa quæ non facilè exeunt; nam ſi ea

(6) De Viâ. Rat. &c. 393.

educeret, quæ stridulam in faucibus asperitatem faciunt, & lubricitatem induceret, & veluti guttur dilataret, pulmonem utique leniret, cum ipsum emolliat ; quæ si quidem contingerent, magnam utilitatem præstaret ; interdum vero id sputum minimè educit, sed magis glutinosum reddit, noxiumque facit. Maximeque ita affecti sunt, qui cum alioqui perniciosè habent, neque tussire, neque ea quæ intus retinentur excreare, possunt. Ad hoc igitur ægro-
tantis robur conjicere oportet, & si de eo spem conceperis, exhibere ; & cum dare volueris, perquam tepidum, paulatimque hujusmodi, neque affatim exhibebis. Quod autem parum acre est, os quidem & fauces humectat, sputum educit, & sitim sedat, præcordiis & visceribus ibi contentis est benevolum. Nam acetum mellis noxias inhibet, cum, quod in eo biliosum, est corrigit ; flatus etiam sursum erumpere facit & urinas promovet ; intestini tamen inferiorem partem plus æquo humentem reddit, & intestinorum difficultatem inducit. Interdum quoque & in acutis morbis obest, siquidem flatum deorsum erumpere vetat, quinetiam sursum recurrere facit ; præter hæc

hæc autem aliàs debilitat, & extrema refrigerat. Exiguum autem ejusmodi potum nocte quidem, & jejuno, ante sorbitionem, propinare convenit, quanquam & longo, post sorbitionem, intervallo, nil vetat bibere. Qui vero solo potu, citra sorbitiones in victûs ratione utuntur, iis hoc uti semper, & perpetuò ob id non convenit, & maximè quidem propter intestini abrasionem, vel exasperationem; nam, cum stercore sit vacuum, citiùs hæc fient, idque, accedente vasorum exinanitione. Postea autem, & aqua mulsa vires suas amiserit: si tamen multum hujus potûs usum ad totum morbum conferre posse speraveris, paulum aceti, ut tantùm agnosci possit, affundere oportet. Ita enim & quæ lædere solet, minimè lædet, & proderit quibus prodesse opus est. Ut autem in summâ dicatur, aceti aciditas biliosis naturis magis convenit, quam melancholicis, his enim acidi sunt & mordentes circa præcordia humores; amara biliosa utique dissolvuntur, & in pituitam transeunt, dum ab ipso efferuntur, nigra vero biliosa fermentantur, efferuntur, & multis partibus augentur; acetum namque nigra evehit. Mulieribus autem, quam viris, acetum longè magis est adversum; nempe

F

cum

cum uterum dolore afficiat : id autem fit, cum gravidis dysenteriam infert ex qua foetum excutiendi periculum est (7).

Aquæ autem, præterquam quòd in morbis acutis bibitur, nullum quidem aliud munus habeo, quod conferam. Siquidem neque tussim lenit inter pulmonum inflammationes, neque sputum educit, vel cæteris minùs, si quis perpetuò aquæ potione utatur. Verùm si inter acetum mulsum, & aquam mulsam, exigua aqua forbeatur, sputum educit, propter potuum qualitatis transmutationem. Alioqui neque fitim sedat, sed irritat ; siquidem biliosis naturis biliosa est, & præcordiis mala ; seipsamque malitia superat, & biliosissima est, viresque maximè labefactat, quando vacuis etiam exhibetur. Lienem etiam, & hepar succensum ubi fuerit, auget, intus fluctuat, & innatat. Nempe quòd frigida sit, & non cocta, tardè quoque permeat, & neque dejectiones, neque urinas movet ; non-nihil etiam insuper lædit, quod natura stercoreis expers sit. Quod si pedibus etiam dum frigentibus, aliquandò ebibatur, multo magis nocebit ad horum quodcunque

(7) De Rat. Viſt. &c. 393.

tandem inclinaverit. In ejusmodi tamen morbis, ubi vehementem capitis dolorem, vel mentis læsionem affore suspicatus fueris, vinoque omninò abstinendum est; tunc aquâ utendum, aut vino aquoso albo dato, post illius potionem aquæ exiguum superbibendum (8).

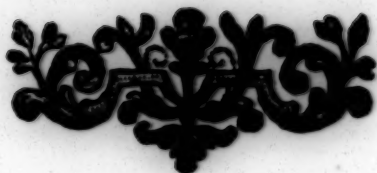
Aliarum, præter has, potionum, in libro *De ratione victûs in morbis acutis* mentio fit; quæ minùs tamen ad victum pertinent, sed inter medicamenta potius recensendæ sunt. Medicatarum quarundam porro descriptio, & facultates, in libro tertio morborum proponuntur (9).

Hæc autem medicinæ pars, quæ victu morbos curat, haud eâ, qua debuit diligentia, ab hominibus, qui veterum disciplinam neglexerunt, agitur. Hi vel maximam partem eundem cibum omnibus febricitantibus concedunt, vel nil fortè in hac re nisi abstinentioniam a victu crassiore præcipiunt; totamque victûs rationem ancilæ permittunt: paucissimi admodum spatium quod decursura est Febris ut cibus modum statuunt præsentire solliciti sunt.

(8) Ibid. 394.

(9) Ibid. 395. 496. & 97.

Eadem autem mala hodie atque olim per ineptam victûs rationem ægrotis accersuntur, licet vulgus hominum eadem non despiciat quandoquidem non eo præditum sit ingenio ut assequi possit quæ a morbo, quæ a medico, quæ ab ægro concitantur vitia (is nodus Hippocrate vindice dignus erat). Sed quicquid humanitûs acciderit, id malignitati morbi imputatur. Atque hujusmodi callidis commentis ignorantia celatur artis.

~~INSTITUTIO~~

C O M M E N T A R I U S

S E X T U S:

P R O Æ M I U M.

UT Febres per naturam sine excretionē quadam insigni vix solvuntur, sic per artem absque opportunā evacuatione tempestive institutā rarō discutiuntur. Prōfecto in Febrium quarumlibet curatione, judice Sydenhamo, is omne punctum tulerit, quā portā excludenda veniat materia febrilis, qui certo norit, venæ sectione v. gr. sudoribus, catharsi, aut si qua alia est magis adposita(1). Vix ullæ autem, quæ paulo vehementius invaluerint, ex autoritate J. Freind, medicinā qualicunque, si ab evacuandi instituto discesseris, restingui possunt. Quamobrem medici summopere interest cognoscere quæ indicia sanguinis missionem, quæ alvi purgationem, quæ sudo-

(1) De Morb. Epidem. Histor. sect. 6. cap. 1.

rum provocationem vel aliam quamlibet evacuationem desiderant (2).

Lex generalis esto. Quæ educere oportet quo maximè vergunt, eò ducito per loca convenientia (3). Utique ubi ista “ quæ excerni desiderant & sedando morbo apta sunt,” de se significationem præbuerint, neque ea sponte suâ natura dimittit necessarias vias quasdam invenit ars, per quas vi impulsâ natura ea emittat: remissa vero & languida artis peritis quæ porro facienda sunt plane indicat (4). Cæterum, ut evacuatio rite instituatur, cautione opus est, & multa consideranda sunt, quæ quidem sub initio libri De humoribus, brevissime perstringuntur. Sed hæc in genere; explicare autem enitar quemadmodum singula evacuatio ad naturæ normam arripiatur. De sanguinis detractione primò agam.

(2) Sub. sine Comment. ad Hip.

(3) Aph. 21. sect. 1.

(4) Aph. 2. sect. 4. de Arte 7.

De Sanguinis Detractiōe.

IIS accidentibus venæ sectio utilis esse consuevit, quibus profluvium sanguinis sponte superveniens prodest. Igitur inter Febres vehementes, ubi æger ætate vigeat viribusque valeat, sanguinis è naribus cursus magis accidit & plurimum proficit(5). Idem dolores atroces, & præ cæteris pulsátiles, circa caput, collum, lumbos, atque ad loca infima solvit(6), rubores etiam & tumores vultûs colli faucium, vertiginem, insaniam, oculorum teneritudinem, & inflammationem(7), spinæ distortionem, (si quidem æger ex mentis voluntate ad dolorem lateris levandum spinam flectat) spirandi quoque difficultatem(8), præcordiorum intensiones, æstus, afflictiones, discernit(9). Ab abscessu denique (inflammatorium intelligo & recentem) brevi liberat(1).

(5) Lib. 1. Epidem. Stat. 3. Coac. Prænot. 140. 142.

(6) Prædict. lib. 1. 80. Coac. Prænot. 135. 136. 143. 145. 151. De Judicat. 55.

(7) Coac. Præfag. 164. 172. 207.

(8) Coac. Præfag. 168.

(9) Præfag.

(1) Prædict. l. 1. 108.

Naturæ autem res non permittitur, donec ipsa sanguinis profluvium excitet; quia in Febribus acutis, corpore robusto, & sanguinis pleno, magnum gravis inflammationis, aut diffilientis fortè venæ, circa viscus aliquod nobilius, impendet periculum; quod præcavere quidem facilius est, quam natum tollere; atque ubi jam protinus inter initia inflammatio existat gravis, ea longe frequentius in pus convertitur, quam à naturâ resolvitur, si morbus ægrotum non prius interemerit. Porro quæ sedare solent cum postea apparent, ea si prius fiant ne superveniant impedimento sunt (2).

Hic ergo ars laboranti naturæ optimè succurrit. In acutis itaque morbis sanguinem detrahes, inquit Hippocrates, si vehemens morbus videatur, vigeatque ægrotantis ætas, & virium adsit robur(3). Utique in ætate vigente solâ, voluit cautus senex sanguinem mitti, quia tantum ferè in eâ, commodè sponte erumpit. Sed posteriores medici ultrà eum audendo, in minùs integrâ ætate, ubi morbus exigit, & vires validæ sunt, feliciter posse detrahi, sciverunt;

(2) Lib. de Humor. 51.

(3) De Rat. Viçt. in Acut. 996.

ita ut firmus puer, robustus senex, tutò curentur; quinetiam mulier gravida, valens, contrà ejus authoris præceptum, non modo id genus remedii inter Febres commodè recipit, sed etiam citrà eas, propter sanguinis abundantiam, aliquandò defiderat; nil enim potentius contra abortum eo remedio facit: adeo ut quas ex sanguinis missione, abortum fecisse in Febribus observavit Hippocrates, illas propter Febres, & non hanc evacuationem, id passas fuisse, concludere licet. Igitur vires ægrotantis imprimis contemplare monet Celsus (4), eæque melius ex venis, quam ex ipsâ corporis specie æstimandæ sunt. Ergo Febris vehemens, ubi rubet corpus, plenæque venæ tument, eo judice sanguinis detractiōnem requiret. Galenus autem vires, ex venarum pulsu magis quam ex earum specie, æstimavit; itaque in hujusmodi morbis, si pulsus valens sit & plenus, is venam pertundere præcepit (5); & hoc imprimis venæ secandæ indicium omnes medici post illum probaverunt.

(4) Lib. 2. cap. 10.

(5) Lib. de Curand. Rat. per. Sang. miss. cap. 13.

Fallit autem ubi arteria situ profunda est, vel spiratio difficilis, vel caput vel præcordia morbis opprimuntur(6). Habet & hæc res multas præterea cautiones, quia venæ, sicut Celsus aliud agens edicit, sæpe leniores celerioresve sunt, ætate, & sexu, & corporum naturâ. Et plerumque satis sano corpore, si stomachus infirmus est, nonnumquam etiam incipiente Febre subeunt & quiescunt, ut imbecillus is videri possit, cui facilè laturo gravis instat accessio. Contra sæpe eas concitat metus, ira & quilibet alius animi affectus; adeò ut cum primum medicus venit, sollicitudo ægri dubitantis, quomodo ille se habere videatur, eas moveat. Ob quam causam periti medici est, non protinus ut venit, apprehendere manu brachium, sed primum residere hilari vultu, percunctarique quemadmodum se habeat; & si quis ejus metus est, probabili sermone eum lenire, tum deinde ejus corpori manum admove. (7)

(6) Boerh. in cap. de Peripneumon. Sydenham. Sched. Monit. Galen. lib. 4. de Prælag. ex Pulf.

(7) Lib. 3. cap. 6.

Cæterum

Cæterum ad præceptiones Hippocratis iterum redeo. Præcordiorum, septi transversi; pulmonum, laterum, sedium corporis superiorum, inflammationes; quin etiam universæ morborum collectiones, i. e. (interprete Galeno) quæcunque demum inflammationes, solvi non possunt, si quis temerariè alvum medicamento ducit; siquidem sanguinis detractio summum est his malis remedium (8). Metuit, uti videtur, Hippocrates, ne vires, ab alvi purgatione, tantum convellerentur, ut post eam venæ sectioni locus non esset; adeo ut haud meminerim quòd is unquam hoc præsidio post medicamentum usus sit. Omnis inflammatio est reverà abscessus, cujus notæ rubor, calor, tumor, & (si locus sentiens sit), dolor; sed ab abscessu, ut dictum est, sanguinis profluvium copiosum brevi liberat.

Igitur ubi circà caput, cerebrum, fauces, pectus, præcordia, latera, lumbos, talis affectio infederit; atque tumores, & rubores, circa vultum, oculos, aures; dolores capitis, vertigines, deliria, aliasve cerebri affectiones, deglutiendi aut spirandi difficul-

(8) De Rat. Viçt. 396. 397. 386. 387. Prædict. lib. 2. 108. &c. p. 180.

tatem;

tatem; pectoris, laterum, lumborum, præcordiorum cruciatus, & horum retractiones, aut intensiones, dolentes valdè & palpitantes intulerit; quis sanus medicus tantum auxilium a natura indicatum protinus non arripiet, si modo finant vires.

Atque ubi ex his aliquid viribus imbecillum detineat, periturusque sit, qui laborat, nisi temerariâ quaque viâ fuerit adjuvus; in hoc statu boni esse medici, præcipit Celsus, ostendere, quam nulla spes sine sanguinis detractione sit, faterique quantus in hac ipsâ re sit metus; & tum demum, si exigatur, sanguinem mittere(1). Simili usus consilio Aretæus, si inflammatio aliqua insignis in præcordiis aut jecinore appareat, etiam in syncope sanguinem mitti jubet. Consulunt autem magis suæ famæ, qui anceps remedium in tanto periculo experiri recusant, ne quem arte suâ non servaverint, quibusdam videantur occidisse. Hoc quidem est callidi medici, illud honesti viri.

Atque sanguinis detractio, licet magis promptum & præsens auxilium, inflammationibus tam superiorum corporis sedium,

(1) Lib. 2. cap. 10.

quam

quam inferiorum ferat ; nihilominus tamen & harum summum est remedium ; sanguinis utique profusio dolores inferiorum partium vehementes solvit. Itaque ad inflammationes quasunque tollendas, & dolores vehementes ab iis concitados, leniendos adhibeatur sanguinis detractio.

Sanguinem autem detrahere oportet, juxtà corporis habitum, & tempus, & ætatem, & colorem. Ubi hæc omnia fuerint curatione opportuna, plus & majore fiducia detrahendus est ; & si dolor vehemens circa superiora existens, & Febris acuta unà cum his venæ sectionem desiderant, ad animi usque deliquium sanguis ducendus est(2). Hæc fuit etiam sententia Aretæi & Galeni. In anginâ præcipit is, ut incidatur vena cubiti ; fiat autem incisio largior, ut cum impetu & confertim exeat sanguis ; nam ita fluens erit ad colorem quam citissimè mitigandum, & ad strangulationem solvendam, & ad reliqua omnia mala imminuenda efficax. Neque parum adjumenti præstat, quoad anima deficere incipiat, non tamen omnino defecerit, continuetur sanguinis detractio : quidam enim ex ani-

(2) De Rat. Viſt. in Morb. Acut. 401.

mæ defectione, post V. S. è vita decesserunt. Galenus autem in Comment. ad Aph. 23. sect. 1. hæc habet: Animæ defectio, quæ ratione evacuationis fit, nunc ab Hippocrate dicta est, esse mensura evacuationis, & in maximis inflammationibus, & in ardentissimis Febribus & vehementibus doloribus; oportet (sicut & ipse inquit) viribus integris & valentibus, tantam moliri evacuationem: & nos id præsidii plurimum prodesse experientiâ multiplici didicimus; nam detracto sanguine ad animi defectum, in ardentissimis Febribus, statim totius corporis habitus refrigeratur, & Febris extinguitur; plurimis autem alvus citatur, & sudores erumpunt, ex quibus alii statim convalescunt, alii longè faciliùs morbum ferunt, nec diu post integri fiunt: in maximis etiam inflammationibus, & vehementissimis doloribus, nullum majus novi remedium. Scribuntur duorum juvenum historiæ, qui hac ratione curati fuerunt; alter inclinato secundo die, alter incipiente tertio; huic Febris illicò finiebatur, illi sensim inclinavit & septimo omnino desit (3).

(3) Method. Medend. lib. 9. cap. 4.

Lubet autem hanc rem paulò altius agitare. Igitur, deficiente animâ, id quod circa genas labiaque rubrum esse solet, in pallidum convertitur; pallet quoque frigitque totus corporis habitus, atque universâ cutis sudore madescit. Hæc utique fiunt ob resolutionem fibrarum supremas arterias stringentium, & lapsum sanguinis ex vasis exilibus: ea autem si contingant arteriis inflammatis, solvitur illico inflammatio, nec non id genus Februm ardentium, quod a generali fere arteriarum obstructione nascitur. Hæc ita contingere, si modo sanguis nondum vasis obstructis cogitur, vasaque ipsa integra sunt, suadere analogia & experientia confirmare videtur. Imbecilli profectò qui decubuerunt lecto affixi ubi erigantur in pedes, frequentèr admodum animæ defectu corripuntur: his utique humores, pondere suo in venas inferiores inanitas declives feruntur, simulque sanguini caput petenti additur resistentia, æqualis momento columnæ cruoris ejusdem altitudinis cum intervallo cor inter & cerebrum cedente. Eadem passio iis quoque supervenit, qui aquâ ventrem distenti sunt, vel pus colligerunt, ubi ea subito educantur;

cedere

cedere enim moti humoris est ubi minus resistitur: his itaque sanguis in vasa laxata circa abdomen facilius abibit sed a capite avertetur; in id ipsum hepar pondere deorsum trahens septum transversum, eoque pulmonis actiones lædens conspirare quoque videtur. Ex his, aliisque experimentis docemur, non tantum deficere animal, ob copiam sanguinis detractam, sed ob impetum ejus in cerebrum diminutum. Hinc intelligimus, cur homo ex longè minori sanguinis jacturâ animâ deficit, si is ex lato vulnere, in amplo vase, vel in pluribus simul inflicto, confertim fluat, quam si ex parvâ plagâ sensim stillat; & eo citius, si erectus stat. Propter hæc Aretæus, experientiâ sapiens, cum vires convellendæ sunt, venam largâ incisione secatur (4), è contrâ cum eæ debiles fuerint, ex vulnere exili sanguinem demit (5). Cæterum sanguinis ad animi deliquium evacuatio inflammationi inveteratæ inutile est; in phrenitide & cerebri morbis, spiratione quoque difficili (6), ex pulmonis inflammatione non

(4) Cap. de Curat. Angin.

(5) De Curat. Cardiacorum.

(6) Aretæus de Cura. adversus Phrenitidem & Peripneumoniam.

recenti; & in omni morbo ubi vires non valentes sunt, minùs tutum est. Periculi autem aliquid est ex hac curatione, ne materia cruda inflammatoria ex vasis putà lateris dilapsa pulmones (7) vel cerebrum occupet: tum lateris dolori sedato subito superveniet peripneumonia aut phrenitis, quam ego intra paucas horas lethalem vidi.

Primi autem morborum dies omnino maximè venæ sectione opportuni habentur; ob quam causam, hoc præsidium arripendum est, quam primùm id accidentia desideraverint, atque repetendum est, iterum atque iterum sub eodem rerum statu. Sanguis verò tenuis & saniosus repetitam V. S. rarò admittit; contrà, densus & copiosus sæpe desiderat. Præstat utique si vires debiliores sunt, debito minus mittendo sanguinis, quam plus nimis educendo delinquere; nam si largiore detractione opus esse videatur, vena potest iterum incidi. Ultra quartum vero diem, plurimi medici venam pertundere vix ausi sunt; atque profluvium criticum post hoc tempus ut plurimum evenit:

(7) Idem de Pleurit. curatione.

Hippocrates quoque Anaxioni pleuritide laboranti ficcâ, eo quod 7 die Febres intendebantur, neque dolores remiserant, & tussés infestabant, & difficilis spiratio erat, octavo venam feliciter secuit. Unde miror quòd Celsus, qui vires ægrotantis, magis quam ætatem æstimavit, easdem magis quoque quàm morbi tempora non confideraverit. Cæterùm ubi inflammatio vehemens quartum diem jam superaverit, vix fieri potest quin in pus convertatur ; sed ut abscessus ille purulentus quam minimus fiat, & ut Febres mitescant, & ut dolores leniantur, postea quidem efficiet venæ sectio.

Alias atque alias venas, in diversis morbis, veteres incidere solebant ; eo quidem concilio, ut humorum fluxiones ad sedes affectas interciperent, vel ex iis malos succos educerent. Sed ita ut acritèr aliquando litigatum fuit, quæ nam vena in singulâ ferè passione pertundenda esset. Postquam autem Harvæus itum sanguinis per arterias, reditumque per venas demonstravit, dirempta lis est : hodieque aperitur vena, quæ sectioni situ maximè opportuna est ; nisi ubi interdum incisâ venâ jugulari aut saphænâ derivationi aut revulsioni studetur.

Punctâ

Punctâ etiam arteriâ sanguinem detrâhere novum non est; atque venas palpitantes destruere, cum dissectione tum inustione, perantiquum. Vulnera autem arteriæ male audiunt imprimis propter aneurisma, quod ea, non perfectâ arteriâ, sequi solet: itaque cautè à chirurgis arteria scalpello attingebatur. Siquidem cruor tantâ vi in hoc genus vasorum adigitur, ut eorum tunica, singula cordis contractione, validissimè quidem & octuplo plus quam venarum intendatur(8); ob quam causam arteriarum vulnera perpetuò divelluntur, ita ut incisa arteria neque coire neque sanescere credebatur. Attamen non est, quo minus arteriarum plagæ cocant, perindè ac aliarum partium æque nervosarum vulnera; si modo vis illas distrahens tollatur; & id quidem nullo fit negotio, ubicunque arteria proxima & cuti & ossi, uti circa tempora, decurrit: quippe, admoto iis locis, corpore quodam minùs cedente, modiceque adactò, intercipitur sanguinis cursus. Hoc unusquisque in seipso facilè experiri potest, si enim digito sibi arteriam temporalem

(8) Hale's Hæmastick's Ex. 22. sect. 8. & 10. & Table

comprimat, nulla erit ultra digitum in eâ agitatio. Hac ratione Ægyptii (quibus familiarissimum est omnes arterias circa caput, & illam inter digitum indicem pollicemque scalpello pertundere) detracto satis sanguinis magnum æneum denarium arteriæ admovent, quem, supposito prius Gossipio, supra vulnus fortiter alligant, & per tres dies manere sinunt, quibus finitis ligaturam solvunt. Nullumque videt ex plurimis sic curatis Alpinus, cui soluto vinculo, alio aliquo auxilio opus esset; sed integrè omnes sanatos observavit(9). Ex Europæis chirurgis olim quidam hac curatione tutò usi sunt; pluribus tamen suspecta fuit; nuperrimè vero periti arterias capitis sine ulla hæsitazione aut periculo incidunt; sperandum itaque est, ut nostri etiam homines huic auxilio tandem assuescant. In longis quidem morbis, hætenùs, ut plurimum id remedium probaverunt. In acutis quoque, si quando sanguis intra arterias coærvatur, nescitque per earum angustias transire, sive propter vasorum constrictionem, sive humorum crassitiem, summum est remedium. Nil boni hîc præstat venæ

(9) De Medicin. Ægyptor. lib. 2. cap. 12.

sectio, sed demendo sanguinis tenuiorem particulam, quæ in venis est, & circuitum sola obit, multum obest. Omnia autem accidentia, sanguinis cursum à naribus instantem præfagientia, ejus ductus circa caput oppleri palàm declarant; &, uti verisimile est, ex impedimento circa extremas arterias nato. Hæ enim a principio ampliori perpetuò ad finem angustiores fiunt, venæ è contrà latiores. In quibusdam quoque Febribus ardentibus calor, rubor, siccitas totius externi corporis habitus ex eâdem nasci causâ videntur. Sectio denique cadaverum ex hujusmodi Febribus mortuorum, cruorem maximâ ex parte arteriis infartum, & accumulatum, eumque valde densum & coactum; in venis verò paucum & tenuem ostendit: alioqui autem, ut notum est, venæ majorem partem cruoris a morte capere debent. Cùm ergo hic fuerit rerum status vix ulla salus est, sine arteriæ incisione, aut disruptione spontaneâ. Hisce altera arteriæ sectionis addenda est utilitas; scilicet longè valentissima per eam fit derivatio, ubi administrari tutò, sicut circa caput, potest.

Alium adhuc modum educendi sanguinis, concidendo utique cutem, aptandoque ei deinde cucurbitulas, ars invenit. Usus autem cucurbitulæ, cum ferro & sine eo, apud Hippocratem frequens fuit. Integrâ cute spiritum per eas extrahi, fluxionesque revelli, creditum efflet. Adhibetur maximâ ex parte cucurbitula, ubi non in toto corpore, sed in parte aliquâ, vitium est; quam exhauriri ad profligandam passionem satis est. Itaque juxta sedes dolentes & inflammatas, in Febribus usum habet. Si erysipelatosum quid fauces, pulmones, vel aliam corporis sedem internam obsederit, quanto ocyus, ad extrahendum id morbile turgensque versûs exteriora, cucurbitulæ affigendæ sunt(1). Atque ubi exquisita inflammatio subest, post venæ sectionem & valentiora remedia, aliquamdiu melius reservantur.

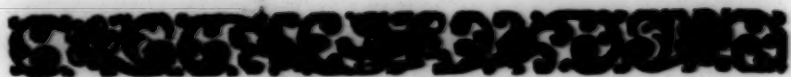
In pleuritide, post septimum diem, plurimum juvare cucurbitulam Aretæus observavit; quamobrem hoc remedio non præpoperè utendum est; neque enim mites sunt morbi quicumque antè septimum

(1) Vide Hip. curat. Angin. lib. 2. de Morb.

diem cucurbitulam requirunt. Sic ille (2) methodici quoque, qui id auxilii valde amabant, seriùs quidem adhibuerunt : in phrenitide enim decimo demùm die cucurbitulâ hi, autore Cælio Aureliano, usi sunt. In acutis præterea morbis, ubi passio sanguinis detractionem exigit, sed vires ægro-
tantis venæ sectionem omnino prohibent, cucurbitulâ opus est : hoc enim auxilium vires non convellit, & ne unquam quidem inter Febres periculosum existit, ita ut in syncope ex præcordiorum inflammatione, viribus prorsus venæ sectionem inhibentibus, huc confugit Aretæus. Cæterum, moniti a Cornelio Celso, sciamus hîc ut nullum periculum, ita levius præsidium esse, nec posse vehementi malo, nisi æque vehemens auxilium succurrere (3).

(2) Lib. 2. de curat. acutor. Morb. & cap. 10.

(3) Lib. 2. cap. 12.

COMMENTARIUS SEPTIMUS:

De Alvi Dejectione, & Vomitu.

ALIIS per spontaneum alvi profluvium Febres sensim levatas fuisse, aliis valetudinem integram citò restitutam, in libris Hippocratis legimus. Scimus etiam, quod medicinæ parens, ad imitationem naturæ, sæpe inter Febres alvum ducere consueverit. Hunc deindè secuti maximi artis magistri, in eo morbi genere, id ipsum præsidium probaverunt, præsertim vero antiquiores; illi enim dejectionem, variis medicamentis, crebrâque alvi ducti-
one, in omnibus ferè morbis moliebantur (1).

Hæc autem medendi ratio, in morbis acutis, judicio viri, tam in medendo, quam eloquendo, peritissimi, tam multas habet cautiones, ut neque ullæ de eâ satis accu-

(1) Celsus lib. 2. cap. 12.

ratæ tradantur regulæ, neque, nisi laboris & judicii plurimum accesserit, tradi possint. Nam & perito ita suam in hac re sententiam persequi, ne erret, haudquaquam facile; scriptis vero ita aperire, ut alii in errorem ne incidant difficillimum. Itaque medentibus, ut hanc usu atque exertitatione consequi possint intelligendi prudentiam relinquendum statuit(2). Hæc tanti sane viri sententia me a proposito ferè dejecerat, sed aliter quàm experimento periculoso scire ardebam, cùm purgatio inter Febres desideretur. Ad eruendas igitur quasdam purgandi regulas, diligentèr inquisivi quæ vitia Hippocrates hâc curatione exceperit. Ea autem, quæ apud hunc aliosque medicos celeberrimos inveni, nonnullis fortè, qui hanc medendi rationem exercitatione non consecuti sunt, ex usu esse possint; agitati autem mihi argumentum hoc novum & difficillimum, propitium, precor, præbeatis animum legentes.

Igitur præcordia, & intestini pars ventriculo proxima, per os, seu viam maxime idoneam, expurgantur; venter autem

(2) Freind. Comment. 7. ad lib. Epid. Hip.

inferior, five altera intestini portio, per alvum. Propter hanc inter vomitiones & dejectiones affinitatem, purgationis, tum sursum, tum deorsum, regulas contexam; sed quâ ratione moderari alvum in Febribus citra purgationem expedit, prius ostendam. Alvum quidè semper facilem inter Febres, præterquam circa judicationes, exoptavit Hippocrates. Is, naturæ invigilans, observavit, quod tales nequicquam hisce morbis acutis opportuni sint, quos cita alvus exercet(3). Sed è contrâ, quibus alvus dura existit, necesse est, ut ii in tales proclives sint(4), tum quod gravissima accidentia (quæ in superioribus scribuntur), alvo compressâ, in Febribus contingant. Si itaque ægrotis alvus non descendat, atque secundâ utentibus valetudine consuevit, arte eam citari vult. Si Febris corripiat hominem, vetusto stercore non subeunte, aut a cibo recens accepto, five cum dolore lateris, five absque eo, à sorbitionibus abstinere oportet, donec ingesta ad infernam alvum descenderint; si vero descenderint,

(3) Hip. lib. de Aere, &c. 281.

(4) Id. ibid. 282.

& stercus ad finem intestini est, sed intus remanet, gravitas erit quædam circa lumbos, & spiritus infra erumpens, stercus olebit: ubi hoc fuerit, & alvus tamen non opportunè descendit, glande supposito, vel clystere infuso, ea subducenda est. Si vero recrementa non juxta sunt, sed in superiori quâdam intestini parte hærent, potione ex mulsâ, vel præcipuè in biliosis, mulsâ cum aceto uti oportet, ut ea deorsum ducantur; si autem hac curatione ad finem intestini stercus deductum sit, sed ibi adhuc tardaverit, glande vel clystere expediendum est. Valentibus & viribus & ætate clysteres aptiores sunt, glans autem imbecillis. Atque hæc quidem facere oportet, si sponte non commodè prodierit alvus, non modo inter initia, sed ad usque ferè judicationes, circa eas vero contrahi debet venter, nisi hac viâ morbus exitum petat. Cæterum cum alvus retinetur, sed initium sorbitionis post primos morbi dies, ubi vires cibos desideraverint; sin minus, post judicationes, ubi eæ septimum diem, aut novum, non exeefferint. Atque sorbitiones, cum iis opus fuerit, neque multæ, neque crassæ, dandæ sunt(5).

(5) Hip. lib. de Ratione Victûs in Acut. 386, & 398.

Hac enim ratione, vacuis intestinis, vel saltem non infartis, musculosa illa compages, quæ septum transversum dicitur, nullo negotio in abdomen agens descendit; hujus autem actio præ omnibus spirationi inservientium organorum maximi ad explicandos pulmones momenti est. Sed neque hoc unicum est ex eo commodum; nam venæ circà totum abdomen, tam majores quam minores, minimè comprimuntur, undè expedita sanguini per eas via, præterea non modo recrementa ventris dejiciuntur, antequam vitium contraxerint, sed via est aperta, si natura quædam ab interioribus corporis sedibus per alvum expellere moliatur. E contrà vero, ubi intestina fœcibus fuerint oppleta, non satis spatii descendentis septo transverso conceditur; indè spiratio minùs profunda, compressa, & frequentior; duriores etiam, & plures septo transverso labores: pulmonis quoque jecinoris & viscerum intra præcordia angustiae, obstructions, secretiones turbatae, ab eadem origine nascuntur: tum omnium venarum in abdomine coarctationes; unde sanguis in superiora, latera utique & caput, majore copiâ & impetu pro-

propellitur. Ex his patet ratio ejus rei, quam Hippocrates observavit: nempe ubi cibi recrementum interclusum est, si quis, non subevacuato illo, sorbitionem dederit, dolorem lateris, si adest, graviolem reddere, si non adest, statim inducere, & spirationem frequentiolem efficere. Quod quidem malum est: siquidem pulmones exsiccat, & laboriosum est, tum præcordiis, tum imo ventri, tum septo transverso(6). Atque etiam præcepti sequentis Celsi; ubi venter suppressus parum reddit, ex eoque inflammationes, caligines, capitis dolores, aliaque superioris partis mala increfcunt, dejectio medicamento petenda est(7). Denique recrementa intra intestina diu retenta, ubi aeri obvia sunt, calore febrili putridissima acerrimaque evadunt; quorum in venas repens subtilior particula, vel sola Febri putridæ excitandæ, aut aliunde ortæ intendendæ velet; altera verò crassior, intestinis inhærens, tormina excitat, & tandem valentissimi instar medicamenti alvum ducit. Ex tali alvi profluvio ægrotantes haud rarò vitâ cedunt;

(6) Lib. de Viâ. in Morb. acut 385.

(7) Lib. i. cap. 3.

sæpe autem, tum ex venarum inanitione, tum ex mole stercoris derepentè intestinis subductâ, animo deficiunt: nam hoc accidens plerumque supervenit, postquam jam à Febris vires detritæ sunt. Tanta autem mala cùm alvi profluvio supervenire visâ sint; nonnulli summâ curâ alvum exficcare contendunt, præsertim in eo Februm genere, quod per sudores discerni consuevit; sed inepto sane consilio, talis enim curatio vitium quod præcavere nituntur, accersit. In Febre quâdam putridâ, quæ anno 1719 in Anglia grassata est, haud paucis, circa diem duodecimum, aborta est diarrhæa, vires prosternens, rarò mala accidentia leniens. Atque hoc contigit, etiamsi medicamento vomitus educatus fuisset; ruebant enim tali copiâ ex improvviso per alvum humores, ut ægrorum vires evacuationi fuerint prorsus impares: aliter autem iis res successit, quibus lentè per totum morbi decursum, alvus fluebat; quamvis enim rarò, per has vias, judicationem passa est Febris, hos tamen minùs urgebant calor, inquietudo, & delirium; neque crisi obstabat talis evacuatio, quin potius, symptomata allevando, citius induxit.

duxit. Sudores enim circa 16 diem Febres plerumque solvebant(8).

Purgantia autem medicamenta aliquando inter initia Februm necessaria sunt; sed si imprudenter exhibeantur, ea saltem quæ valentiora sunt, periculo non vacant. De iis talia præcipit Hippocrates. In acutis affectionibus rarò & inter initia purgante utendum est atque hoc, adhibitâ diligentia cautione, faciendum(9). Concocta autem purgare, & movere oportet, non cruda, neque inter initia, nisi turgant; plurima non turgent(1). Materia igitur turgens, id ipsum est, quod purgans in principio Febris desiderat. Quid autem sit materia turgens, præceptor non definivit. Id ὀργάν, quod turgere vertimus, Galenus in diversis locis exposuit. Propriè quidem significat, ad coitum impetu ferri; ab animantibus in venere concitatis, ad humores translatum est: nam quemadmodum ea quiescere non possunt, quodammodo titillata, & impulsæ, atque stimulata ab ejusmodi affectus

(8) Clifton. Wintringham Comment. Nosolog. Constitut. 1719.

(9) Aphor. 24. sect. 1.

(1) Aphor. 22. sect. 1.

impo-

impotentiâ; sic & humores plerumque, dum motu feruntur concitatori, & ab unâ parte ad alteram transfluunt statim initio morbi, hominem infestant, concitantes, & titillantes, nec quiescere sinunt, sed & ipsi moventur, & tranfluunt, tantòque motu ægrum infestant(2). Porro iis in altero loco, ὀξύαν dicit turgere significare, urgere & ad exitum festinare; & humoribus attribui, ad exitum paratissimis & urgentibus (3). Ex Galeni quidem autoritate, omnes quotquot sunt Hippocratis interpretes, hanc voculam eodem modo exponunt; & proculdubio significationem ejus tenuerunt; sed quærenti mihi, apud omnes ferè, certam rei notam, ut cognoscerem, ubi purgans exhibendum esset, frustra fuit labor. Ad talem autem inveniendam, nam hoc desideratur, alio investigandi modo usus sum; utique, scripta Hippocratis exploravi, eo proposito, ut intelligerem, quæ accidentia inter Febres ipse purgante medicinâ excipi volebat: nam hæc erunt notæ materiæ turgentis; quandoquidem ubi ea non turget, medicamenta sub ingressu Februm prohi-

(2) Galen. Comment. ad Aphorism. citatum.

(3) Vid. Foef. Ceconom. Hip.

buit. Quamobrem paucas sententias ex Hippocrate selectas, quæ totam rem complecti videntur, expromere haud alienum erit.

Si quidem in ventriculum effusus fuerit humor iste amarus, quem bilem flavam nuncupare solemus, quænam anxietates, æstus, & impotentia, detinent; quibus interdum liberati, & purgati, vel sponte vel medicamento, si quid horum tempestivè contingat, doloribus planè & calore desunguntur: quamdiù verò ista retenta, inconcocta, & minimè contemperata fuerint, nullâ arte neque dolores neque Febres finientur. Præterea, quibus acuti, acres, & æruginosi humores instant; quinam mentis angores, & viscerum, thoracisque cruciatus, animique abjectio, inde oriuntur: neque prius hæc quiescunt, quam expurgati, dejecti & aliis permixti fuerint(4). *Thoracis cruciatus hic, credo, præcordiorum designat dolorem; totum enim spatii, quod costæ complectuntur, Hippocrates thoracem dixit; ita apud eum jecur in thorace situm esse legimus* (5).

(4) De Prisca Medicina, 16.

(5) De Arte, 6.

H

Quic-

Quicquid autem bilis, in ventriculo & vesica fellis nascitur : quod quidem in ventriculo est, interdum per inferiora exturbatur ; plerumque vero intra primos dies, aut quarto, aut quinto Febris die, ob hanc causam evomitur.

Qui toto capite gravitatem sentiunt, cum oris ventriculi morfu, & stomachi fastidio, ii biliosa & pituitosa vomunt (6).

Leipyriæ Febres, *utique, quæ ex malis succis circa ventriculum, & non ipsius affectione inflammante, aut ulcerante, oriuntur*, non nisi superveniente cholera solvuntur (7).

Si, Febre ex bile detinente, non purgetur, neque sursum neque deorsum æger, & dolor affuerit per totum corpus, tertio vel quarto die pharmaco leni, aut potione deorsum purgato (8).

Fit autem Febris ardens, cum resiccata venulæ acres & biliosos humores ad se attraxerint, & Febris multa detinet, corpusque offariâ lassitudine vexatum laborat, & dolet. — Fit autem lingua ficca, & aspera,

(6) Lib. 1. Epid. 949.

(7) Coac Prænot 134.

(8) Lib. de Affectionibus. 519.

& nigra, & ob ventris morsum dolor est, alvi egestionēs valde liquidæ, tum pallidæ sunt; sitis adest vehemens, & vigiliæ, interdum mentis alienationes. Huic aquæ & mulsæ coctæ, quantum volet, potui exhibeto; & si os amarum fuerit, vomere convenit, & alvum subluere; quod si adhæc non solvatur, lacte asinino cocto purgato(9). &c. *Exhibet quidem lac asininum, sineque vomitus educitio, neque alvi sublutio, oris amaritudinem, & ventris morsus solverit; Febris enim solutio aliâ judicatione speratur, quæ legi potest.*

Curare vero pleuritidem ut plurimum velut phrenitidem & peripneumoniam oportet—. Si autem primo aut secundo die stercus prodiit purum, aut levitèr biliosum & modicum, infusum thapsiæ per clysterem injicito: si vero alvus commota noctu quidem egerit, postridiè vero dolor aut tormina vexant, rursus clysterem adhibeto. At si æger biliosus sit naturâ, & non purgatus correptus fuerit a morbo, medicamento bilem expurgato, priusquam sputa biliosa expuat (1).

(9) De Victu in Morbis acutis. 396.

(1) Lib. 3. de Morbis. 494.

Inter Febres, circa præcordia spectandum, num dolorem sentiant, vel in tumorem attollantur, vel obliquitatem vel satietatem habeant, vel lateris dolor affuerit, simulque cum dolore aut tussiculâ, aut tormina, aut ventris dolor affligunt; ubi enim horum quicquam in præcordiis adfuerit, præcipuè alvum per infusa solvere convenit, in potu aquâ mulsâ calidâ decocta utatur (2).

Præcordiorum dolores & tumores, si fuerint recentes citra inflammationem, solvit murmur in præcordio obortum; idque maximè sanè, si flatus cum stercore vel urinâ erumpat (3).

Si eas, quæ sub septo transverso sunt partes, dolor infestat, & nullum ad claviculum signum fuerit, ventrem nigro veratro vel peplio mollire oportet; veratro autem admisceto daucum, vel seseli, vel cuminum, vel anisum, vel aliquid boni odoris, peplio autem sylphii succum. Cæterum veratrum tum melius ad judicationes ventrem solvit, peplium magis flatus discutit; dolorem præterea hæc ambo sedant; sedant & alia multa quæ expurgant medi-

(2) De ratione Viſt. iu acutis Morb. 400.

(3) Coac. Prænot.

camenta, hæc vero potissimum id agunt ; alioqui & ea, quæ in sorbitionibus exhibentur, alvum subducentia medicamenta, opitulantur, quæ nec valdè injucunda sunt (4).

In Febre ex bile, cùm os minime laboret, sed ad imum ventrem tormina decumbant, medicamentum deorsum purgans exhibendum ; posteaque lac asininum, aut serum, aut succus aliquis dandus est (5).

Purgationes imparibus diebus supra fiunt si & circuitus, & constitutio ex ipsis accessionibus talis extiterit, ut plurimum hæ diebus imparibus infrà contingunt ; sic etiam, quæ sponte eveniunt, juvant, nisi circuitus accessiones diebus paribus faciant, in talibus autem paribus diebus suprà, imparibus vero infrà fiunt ; paucae autem ejusmodi sunt, talesque constitutiones difficiliorem habent judicationem (6).

Subpurgandi sunt ventres in morbis, ubi purgandi matura fuerint ; interni quidem, ubi consedisse videris, signum habes,

(4) De rat. Vict. in Acut. 387.

(5) Lib. 2. de Morbis. 473.

(6) De Humoribus. 48.

si non anxii fuerint, neque capite gravati, & quum calores mitissimi, & quum post exacerbationes cessarint; superni vero in ipsis exacerbationibus. Tunc enim & hi elevantur, quum anxii & gravati supernis partibus fuerint (7).

Si liquidam alvum habenti Febris ardens oboriatur, si tibi medicamentum purgans idoneum videtur, id tribus primis diebus non exhibendum, sed quarto (8).

Quæ infra feruntur, plerumque purgare convenit; & id quidem non prope judicationes sed longius ab iis; in acutis autem raro multa ducere oportet (9).

Febricitantes, si quidem inter initia medicamento purgare volueris, id ante quintum diem faciendum, si venter murmuraverit; alioquæ a medicamentis abstinendum; quod si murmuraverit venter, alvique egestionis biliosæ fuerint, scammonio exhibito moderatè purgandum (1).

Materia ergo turgens est aliquid molestum circa primas vias hærens, quod aut

(7) De Morbis vulgar. lib. 5. 1156. & lib. 7. 1226.

(8) De Rat. Viæ. in Morb. acut.

(9) De Humoribus. 49.

(1) De rat. Viæ. in Morb. acut. 401.

per os, aut per alvum, plerumque excuti potest, atque haud rarò ventriculum aut intestinum ad id ipsum expellendum irritat. Hujusmodi est bilis flava; acris, æruginosa, atra, tum humores, acuti, putridi, corrupti, acres, in ventriculum vel intestina concurrentia; tum flatus præcordia & ventrem distendentes. Materiarum autem turgentis circa ventriculum notæ sunt; corporis totius lassitudo, impotentia subita, horrores, lingua fordibus obseffa, os amarum, cibi fastidium, oris ventriculi morsus, præcordiorum molestiæ, & tumores faciliè digitis cedentes, pectoris angustiarum & oppressio, dolor ventriculi, item lateris sub septo transverso, & intra costas hærens; sed absque præcordiorum inflammatione (qui nonnunquam cruciatus thoracis dicitur, nonnunquam dolor lateris sursum ad claviculas non tendens), extremorum frigus, capitis totius gravitates & dolores, vertigo, oculorum caligines, mentis marcor, animi abjectio, inquietudo, anxietas, jactationes, (si modo inflammatio absit). Infra autem præcordia turgere materiam, & intestinis insidere, significant; genuum gravitas, lumborum dolor, ventris distentiones, murmura, tor-

mina, alvi egestionēs liquidæ, sinceræ, corruptæ & acres. Cæterum hæc mala accidentia, necnon Febres ab eadem causa concitatæ, non prius ullâ arte cessant, quam materia turgens contemperata sit, vel commoda purgatione expulsa. Igitur secundum præceptum optimi magistri, ubi materia turgeat, inter initia Februm omninò purgandum est; si autem sursùm tendat, vomitum educere oportet; si deorsùm, dejectiones ciere: Siquidem proximâ quâque viâ, modo commoda sit, morbus evocandus est. Præterea in his etiam naturam ducem sequimur. Neutiquam vero expectare æquum est, ut ex his evacuationibus Febres, quæ crudæ sunt, judicentur; sed spes est ut gravia illa accidentia, quæ materiem turgentem indicant, leventur: ex quo ægri faciliùs ferent Febres, & illæ citius finientur. Ita uxori Theotimi, cum in semitertianâ Febre, anxietas, vomitus, & horror, simul cum Febris inciperent, datum fuit melicraton, ex quo cum evomisset, horror & anxietas sedata sunt (2).

Præter hæc autem, inter initia morborum acutorum, alvi ductionem ab Hippo-

(2) Epid. lib. 7. 1234.

crate probatam fuisse, ad educendam materiam malam ab internis etiam corporis sedibus, invenio: nam ad subducendos humores a partibus inflammatis, purgantia exhibuit: in inflammationibus autem, circa capitis regionem & fauces, nunquam negligit (sed notandum est, quòd Hippocrates morbos ex inflammatione Febres non dixerit.) Ubicunque autem Febris vehemens, aut partis alicujus inflammatio, sanguinis detractionem desiderat, vena semper prius secanda est, & purgatio, ubi ea opportuna videatur, succedat.

En præceptoris verba: Si angina, aut aliquis lateris morbus, ægrum divexarit, medicamentis, quæ deglutiuntur, purgato; sin vero detracto copioso sanguine, æger debilior videtur, infundatur clyster tertio quoque die, donec æger in tuto fuerit(3). Præcordia in tumorem sublata, non ex spiritûs interceptione, septi transversî contentionis, protensæ spirationes, cum erectæ cervicis spiratione siccâ, quibus pus minimè subest, potissimum verò jecoris vehementissimi dolores, & lienis gravitates, atque aliæ inflammationes, & gravissimi

(3) De ratione Viçtus in Morb. acut. 396.

supra septum transversum dolores, & morborum collectiones, solvi nequeunt; si quis eas primùm medicamento purgante aggressus fuerit: verùm in his venæ sectio præferenda est, deinde ad infusã per alvum veniendum, nisi magnus & vehemens morbus fuerit, alioquì etiam postea medicamento purgante utendum; quod & post venæ sectionem securitate & moderatione indiget. Quicumque enim, protinùs inter initia morborum, inflammationes medicamento purgante solvere tentant, ii de contenta quidem & inflammata parte nil detrahunt, cum nil cedat, quæ adhuc cruda est affectio. Quæ vero morbo resistunt, & sana sunt, contabesciunt; at debili reddito corpore, morbus superior evadit, qui ubi corpus superaverit, curationem non admittit (4).

Igitur inter initia morborum acutorum non protinus purgare convenit, sed expectare, donec inflammationis vehementia venæ sectione dempta fuerit, nisi materia turgens vehementèr offendit: tum enim quanto ociùs educenda est purgatio, præsertim, si ex acutissimis fuerint Febres;

(4) Ibid. 396.

nam hic tardare malum est(5). Sed & eo quoque casu, si opus sanguinis detractioe futurum sit, is prius detrahatur; siquidem metuit semper Hippocrates post alvi purgationem sanguinem demere. Atque haud minus malum est purgationes omittere, donec Febres vehementes evaserint, & vires ægrotantis per morbum detritæ fuerint, & judicationes immineant; nam medicamenta, (saltè ea acria, quibus usi sunt veteres) inter purgandum Febres vehementer intendunt, corpus animumque perturbant, vires haud parùm convellunt, & criticam evacuationem aliorsum vergentem avertunt.

Quamobrem, id intervallum morbo in-eunte purgationi eligendum est, quod a Febribus magis liberum est. Propter hæc omnia, si Febres, diebus imparibus, ut æquum est, moventur, & morbus ex acutissimis non est, quartus dies commodissime purgans recipiet; & is ideò ab Hippocrate plerumque eligitur. Nihilominus tamen, in omni morbi tempore, dari potest medicamentum, & debet, si necessitas aliqua requirit, & vires ægri, & Febres, & accidentia permiserint. Hæc utique semper in

(5) Aphorism. 10. sect 4.

omnibus, pluris quam tempus morbi æstima-
nda sunt.

Vomitus quoque tutiùs post venæ sectionem, ubi ea apta est, educitur. Is etiam inter primos dies excitandus est ; sed inter initia accessionis hæc excretio sponte suâ prodire consuevit ; eo quod hoc tempore biliosi humores magis in ventriculum concurrant, & superni ventres eleventur ; ob quam causam, nisi labores maximi sint, emetica inter initia accessionis propinanda sunt ; vel fortè meliùs paulò ante accessionem, ita ut peracta sit vomitio, antequam Febres moveantur.

Minùs autem commodè medicamenta purgantia ferunt Febres acerrimæ continentes, quia hæ nulla libera spatia habent. His igitur medicamenta dare non oportet, donec remiserit Febris, sin minùs, saltèm non intra quatuordecim dies ; carnes enim ipsorum & ventres quum calidæ sint, medicamentum assumunt, sed nil inde expurgantur, & Febris major fit, & color alienatur, & morbi regii speciem præ se ferunt ; commotâ enim bile & non purgatâ, non forbere vult æger, neque bibere, sed omnia abo-

abominatur, & plerumque perit(6). Sed hæc quidem, ut id iterum moneam, à valentissimis veterum purgantibus expectanda sunt, ubi per alvum non dejecta, venas subeunt. Porro, ægrè etiam purgationes ferunt Febres & inflammationes vehementes, antequam venæ sectione extenuatæ fuerint; tum morbi acuti, in quibus urina aquosa & tenuis est, præcipuè si vigiliæ vel vertigines vel capitis pulsationes adsint(7); ex purgatione enim his urina non concoquitur, sed citrà sudores, & judicationes, Febres, modò tutæ sint, diutius perseverabunt. Vitanda quoque est alvi purgatio, ubi os amarum, inferiora algida, aliave accidentia, humores corruptos in ventriculum concurrentes ostendunt; nam sursum per os his proximus exitus est. Atque etiam ubi extrema frigida instantem accessionem præfagiunt, medicamentum malè adhibetur. Periculosa est purgatio iis, qui partes circa imum ventrem valdè tenues & eliquatas habent(8); sed in morbis pectoris, postquam sputa rejici coëta inceperunt, ex-

(6) Lib. de Purgantibus.

(7) De ratione Viētūs in Acut. 399.

(8) Aphor. 35. sect. 2.

itiosa planè est: sputa enim sistit, unde æger, circa judicationes, suffocatur(9). Denique omnis evacuatio, ubi aliam opportunam natura molitur, ei si impedimento fit, pessima est.

Ubi itaque visum est alvum liquare, sed aliquid horum ejus profusioni repugnaverit, ad infusa per alvum confugiendum est. Hoc genus præsidii semper tutum est. Atque inter Febres vehementes, & harum etiam accessiones, & protinus inter initia, & circa judicationes, imo cùm critica evacuatio prodire inceperit, adhiberi potest(1). Ad ea autem non modo dejicienda, quæ circa ventrem turgent, & ad derivandos à superioribus partibus humores, sed etiam ad extenuendas ipsas Febres, infusis per alvum usus est Hippocrates. Alvum autem in peripneumoniâ, sic ille, primis quatuor aut quinque diebus subducere oportet, & hoc paulo ampliùs, quo & Febres obscuriores fiant, & dolores leniores; quum autem æger evacuatus sit, & debilis, infernam alvum tertio quoque die deorsum ei commoveto, quo & corpus valens sit, & supernæ

(9) Lib. 3. de Morbis.

(1) Id testantur loci suprâ citat.

regiones humoris exsortes; nam si multus humor a quinto die infrà secedat, summæ resiccantur partes, sistuntur sputa, & suffocatio inducitur. Oportet ergo neque infernam alvum valdè suppressam esse, ne Febres fiant acutæ, neque etiam fluidam, ne sputa sistantur, ægrotique prosternantur vires(2). Itaque ex alterâ parte, in hac re contemplanda est Febris vehementia, ex alterâ naturæ robur, & evacuatio, si quam natura opportunè molitur; hoc utique alvi subductionem recusat, illud desiderat: facultatibus igitur utrinque æstimated, facile perspiciet rei medicæ prudens, quando in alvum infundere expedit.

Refert etiam, ex quânam materiâ clystma sit: si ea lenis est, eluit inferiorem intestini partem, sovetque; si acris, à superioribus etiam partibus ducit; ita ut, medicamento triplici ferè dose in ventrem infuso, non minus validè fundetur alvus, quam si idem, justâ quantitate, devoratum esset. Ex superioribus autem judicandum est, quænam materia, desiderato clystere, ei aptissima erit.

Aretæus, qui Hippocrati & medendi & scribendi arte tantum cedit, præcep-

(2) Lib. de Morb. 3. 493.

torem quoque in curationibus proximè affectus est; adeo ut cum sua plurimùm ex Hippocrate traxisse censeat H. Boerhaave. Hic semper, inter morbos acutos febriles, intestina vacua servat; cum id solum propositum sit, clystere ex materiâ leni, utique sem. lini, fœnugræci, & malvæ decocto, utitur; sicut in curandis cardiacis, & venæ & arteriæ dorsualis affectibus. Aliquando, cum, præter stercoris dejectionem, a parte superiori affectâ revellere materiam, aut flatus a præcordiis educere molitur, sicut in curatione phrenitidis & peripneumoniæ, acris alvum glandibus, aut illitionibus continenter irritat: si vero aliquandiu astricta manserit alvus, eam aquâ mulsâ, oleo, & nitro ducit. Acerrimum autem est infusum huic in apoplexiâ probatum, quod præter nitrum, multum euphorbii & colocynthidis recipit. Purgantia etiam per os, ad extenuandas inflammationes, sicut in anginosâ passione post venæ sectionem exhibet. Cæterùm is quoque multò ante judicationes, in morbis acutis, evacuantibus, purgantibusque remediis uti præcipit (3).

(3) De Curat. acutor. Morborum, lib. 1. cap. 1.

Antiqui medici, exceptâ tantum Erasistrati scholâ, ab Hippocrate adusque tempora Aesclepiadis, eam materiam, quæ lædere videbatur, ducendo sæpius alvum subtrahebant. Is autem, licet medicamento sustulit, cibis tamen & potionibus alvum mollivit, & clystere etiam, non quidem sæpè, sed in omni ferè morbo semel vel bis subduxit(4). Hoc præsidio is utitur, si caput grave est, si oculi caligant, si morbus majoris intestini est, (quod Græci Κῶλον nominant); si in imo ventre, aut coxa, dolores sunt; si in stomachum biliosa quædam concurrunt, vel etiam pituita eò se, humorve aliquis, aquæ similis, confert; si spiritus difficiliùs redditur; si nil per se venter excernit, utique si juxtâ quoque stercus est, & intùs remanet; aut si stercoreis odorem, nil dejiciens æger, ex spiritu suo sentit; aut si corruptum est, quod excernitur; aut si prima inedia Febrem non sustulit; aut si sanguinem mitti, cum opus sit, vires non patiuntur, tempusve ejus rei jam præteriit; aut si multùm ante morbum, aliquis potavit; aut si is, qui sæpè, vel sponte, vel casu, purgatus est, subitò ha-

(4) Celsus in lib. 2. cap. 12. & lib. 3. cap. 4.

bet alvum suppressam. Servanda vero illa sunt, ne ante diem tertium ducatur, ne ullâ cruditate substante, ne in corpore infirmo, diuque in adversâ valetudine exhausto, neve in eo, cui satis alvus reddit quotidie, quive eam liquidam habent, neve ipso accessionis impetu; quia tum, quod infusum est, alvo continetur, regestumque in caput multo gravius periculum efficit: pridie vero abstinere debet æger, ut aptus tali curationi sit; eodemque die ante aliquot horas, aquam calidam bibere, ut superiores ejus partes madescant, tum dejicienda alvus est: si levi contenti sumus, purâ aquâ; si paulò valentiorè, mulsâ; si leni, ex aquâ, in qua scœnum græcum, vel ptisanâ, vel malva decocta fit. Acris autem est marina aqua, vel alia, sale adjecto, atque utraque decocta commodior est, acrior fit, adjecto vel oleo, vel nitro, vel melle. Si acrior est, eo plus extrahit, sed minùs facilè sustinetur (5).

Multâ cautione in hac re usus est Asclepiades, atque multâ sane opus est; cùm inediâ absolutâ trium omnino dierum, vasa prius fuerint exaninita, & vires eâ, luce,

(5) Cels. loc. citat.

& vigiliâ, convulsæ, corpusque dejectum. His utique infirmati validas per alvum evacuationes ægerrimè sustinent. Quamobrem omnes, qui Asclepiadem in ratione cibandi secuti sunt, medicamenta damnaverunt, & a clysteribus etiam frequentibus & acrioribus abhorruerunt. Quod apud Celsum, Cæliumque Aurelianum, videre est. Sed omnium primus Chrysippus, Erasistrati præceptor, sanguinis missionem & purgationem alvi rejecit, quòd corpus per inediam pariter atque per ista præsidia juxtà evacuari persuasus fuerit(6).

Vomitum quoque, in iis Febribus quas bilis concitat, necessarium judicat Celsus: ergo omnibus, qui ante Febres horrore & tremore vexantur, omnibus qui cholera laborant, omnibus etiam cum quadam hilaritate insanientibus, utilem existimavit: Sed asperioribus medicamentis opus non esse edicit: & eodem authore, si quid corruptum est, nil commodius est, id, quâ viâ primùm expelli potest ejicere; itaque ubi amari ructus cum dolore & gravitate præcordiorum sunt, ad vomitum protinus confugiendum est; idem prodest ei cui pec-

(6) Galen. de V. S. adversus Erasistrat.

tus æstuat, & frequens saliva, vel nausea est, vel cui sonant aures, aut madent oculi, aut os amarum est (7).

Hæ molles curationes admodum tutiores sunt vehementioribus illis, quibus veteres usi sunt. Nosse autem oportet, hic ut nullum periculum, ita levius præsidium esse, nec posse vehementi malo, nisi æquè vehemens auxilium succurrere. Atqui Hippocratis præcepta, de expurgandâ materiâ turgente inter Febres, fusiùs exponere, atque confirmare ex recentiorum observationibus juvat.

Igitur in eâ Febre, quam maximè exquisitam, ex omnibus sibi observatis, duxit Sydenhamus; biliosam certe dixerat Hippocrates; æger plerumquæ animam tantum non agebat, vomituriebat, lingua fæca & nigra, ingens ac subitanea virium prostratio, & partium externarum fæcitas, urina ubique vel crassa vel tenuis, utraque, ex æquo, cruditatis indicium. In morbi declinatione diarrhæa, nisi fortè medicus in principio obstitisset, superjungebat; unde morbus pervicacior redditus, diutius affligebat; sed suoapte ingenio, ac propriâ in-

(7) Cels. lib. 1. cap. 3. & lib. 2. cap. 13.

dole, vix ultra diem decimum quartum, vel vicefimum & unum perdurabit; quo primum tempore oborto sudore, aut potius leni madore, morbus solvebatur.

Curatio hujus talis fuit; ubi Febres vehementes & vires & ætas integræ sunt, primum (inquit author) in curatione locum V. S. attribuo. Post venæ sectionem, sollicitus sedulusque inquirō, nunquid ægrum vel vomitus, vel inanis aliqua vomendi propensio, sub Febris initium, interturbaverit? Id si contigerit omnino, medicamentum emeticum præscribo; nisi vel ætas tenella, vel insignis aliqua debilitas, ab eo temperandum suaserit. Sanè vomitorium propinare, ubi istiusmodi prægressa est vomendi proclivitas, adeo est necessarium, ut, nisi humor ille expellatur, in sentinam complurium malorum difficilium sit abiturus, quæ crucem figent medico, toto durante medicationis tempore, ægrumque in haud leve periculum conjicient. Ex horum præcipuis & maximè solitis est diarrhæa, quæ ut plurimum, in deservescentiâ Febris consequitur, quotiescunque emetica quando ea suadebat indicatio, omissa fuere. In Febris quippe progressu, ubi malignum in ventriculo humorem nonnihil subegerit natura,

& ad intestina amandaverit; illa ab acri humore, & ex hoc in stomacho fonte perpetim scaturiente; usque adeo corroduuntur, ut non possit non insequi diarrhæa. Jam autem in eo versatur istiusmodi diarrhææ periculum, quod æger satis jam morbe debilitatus, enervatur ulterius, & sudores illi lenes, qui has Febres discernere consueverunt, penitus hac evacuatione præpediuntur.

Jam vero nequid dubites, humorem hunc in ventriculo nidulantem, nisi fortè vomitu eliminetur, hanc tragœdiam (diarrhæam dico) quasi ex insidiis aliquanto post daturum, inquisitione institutâ, nunquam ferè non comperies, si quando Febrem diarrhæa comitetur, ægrum in morbi principio in vomitum proclivem fuisse, nec tamen emeticum fuisse propinatum. Porro etiam compertum habebis, etiamsi proclivitas illa ad movendum jampridem præterierit, diarrhæam tamen, quamprimum vomitorium exhibueris, plerumque cessaturum.

Emeticum, quale passim a me propinatur, recipit infus. croc. metallor. ʒvi. oxy-
mel

mel scillit. fyr. scabios. comp. ana ʒss. (& hoc quidem ex acrioribus est).

Sæpe miratus sum, quò factum fuerit, ut ægri tantum levaminis exindè senserint; nempe, vomitu peracto, sæva illa symptomata, nausea, anxietas, jactationes, suspiria luctuosa, linguæ nigredo, &c, quæ & ipsos excruciarunt, & adstantes perterrefecerant, mitigari solent & solvi, quodque morbi reliquum est *εὐδύμως* tolerari.

Exhibendum esset vomitorium ipso planè Febris initio, si quidem optio daretur; ita enim fiet ut abhorrendis illis symptomatibus ex humorum in ventriculo locisque vicinis delitescentium illuvie ortum ducentibus præmuniamus, imò vero & fortasse morbum ipsis quasi incunabulis opprimamus; qui aliàs cum ægroti periculo grandescet, & longævus evadet; nutritus nimirum dictis humoribus, qui vel substantiâ suâ in penitiores corporis partes transmissi, cum sanguine commiscentur, & ex ipsâ morâ peiores facti, atque venenatâ pravitæ inguinati, ex foco suo jugitèr pertransenti sanguini malignam auram afflabunt. Hujus autem rei cholera morbus exemplum nobis exhibet; si enim intempestivâ operâ

vomitibus in illo morbo cohibeatur, humores acres corruptique, qui evacuandi essent, hoc pacto repulsi, vires suas & sævitiam in sanguine excercent, Febremque accendunt, quæ ut mali moris, & gravibus symptomatibus stipata esse solet, ita nisi propinato emetico tolli vix poterit, ægro jam ne quidem vomituriente.

Quod si nobis, ut sæpè fit, verò accersitis non licuerit emeticum inter initia Febris propinare, certè tamen convenire existimaverim, ut quovis morbi tempore id fiat, modo vires ferant.

In Febribus tumultum ab emetico concitatum opio sedare oportet.

Vomendi exantlato negotio, ubi vehementiam Febris ulterius extenuare opus fuerit, postridiè emetici exhibiti enema præscribo; eumque, si sanguinis nimis exæstuet, singulis vel alternis diebus, prout res postulerit, repeti jubeo, ad usque decimum morbi diem. Verum, si magna vis sanguinis missa fuerit, vel æger sit ætate propectâ, enemata nulla impero, etiamsi sanguinis multum efferbuerit; ab iis enim metuendum est, vim sanguinis tantum relaxari, ut impar sit natura, criticè morbum depellere. Elapso vero decimo die, cum jam idoneis
his

his evacuationibus æger extra periculum positus fuerit, quantum ad illa symptomata attinet, quæ ex nimia ebullitione oriuntur; mox ad astringendam alvum memet accingo, atque negotio tunc temporis ad secretionem vergente, medicamentis calidioribus liberalius indulgendum censeo; quibus concoctio acceleratur, & judicatio citius peragitur, quæ circa 14 diem hâc methodo ut plurimum evenit. Verum si refrigerantia quælibet serius adhibuerit, atque ita, eorum ope, effervescencia sufflaminetur; mirum non est, si Febris ad vicesimum primum, quin & in effæctis corporibus malè tractatis multo longiùs excurrat.

Illud porro observatu dignum est, quandoque accidere ut æger clysterum aliorumve cathartorum usu, circa inclinationem morbi intempestivè præscriptorum, parum alleviari videatur; imo nonnunquam apyrexia omnimodâ frui, post diem autem unum alterumve, senties novam Febrem accendi, quæ idem stadium ac prior decursura est, nisi forsan in intermittentium classem se reponat(8).

Hæc adeo multa ex Sydenhamo excerpti, quòd ad unguem Hippocrati in cu-

(8) De Feb. contin. Ann. 1661, &c.

rationibus assentiatur; ita ut jurares ab hoc illum sua omnia hausisse: vel si id non fuerit (ut fama percrebuit) utrumque ab eadem magistra, natura utique, suam artem didicisse, verisimillimum est.

Hujus autem medendi methodi commoda ulterius prosequar, ostendendo, quæ detrimenta, ex neglectâ vel malè institutâ materiæ turgentis expurgatione, eveniunt.

Iisdem annis, quibus Febres à Sydenhamo descriptæ, in Anglia vulgares fuerunt; similes ferè Pisis in Italiâ, plurimos invaserunt, multosque letho dedere. De his ita Borellus: Communiter incipiunt hæ Febres typum Februm tertianarum simplicium habentes, cum capitis stupiditate, dolore stomachi, oris amaritudine; in septimo Febris non intermittit, in undecimo fit maligna, & quibus alvi fluor non succedit, ante vel post decimum quartum diem, moriuntur. Atque alvi fluor, à periculo non liberat, nisi bilis copiam subducatur. Cæterum non modo in his Febribus, sed omnibus aliis nunc grassantibus morbis, nullus evasit absque spontaneo aut promoto alvi fluore. Citra Febres quoque oris amaritudo sæpe atque sæpius adest.

In

In quatuor cadaveribus, quorum sectionibus interfui, nulla notabilis læsio in pulmonibus visa est, exceptâ aliquâ ariditate, ab ardore febrili fortè nductâ; in reliquis sani apparuere. Mesenterium pariter, & glandulæ in ipso contentæ, nec putridæ nec corruptæ erant, ut dubitabatur; substantia quoque hepatis & lienis nullâ læsione afficiebatur. Vesica tantum biliaria insignitè turgebat, & insuper ventriculus eodem humore bilioso affluebat, & in aliquibus intestina flavo colore tincta inventa fuisse. Hoc est illud totum quod adhuc usque observatum fuit in omnibus hujusmodi morbo extinctis. Cunctis magnâ siti, & ventris dolore, laborantibus. Nonnullis delirio, oris amaritudine, vomitibus, inquietudine magnâ afflictis, post alvi fluorem levamen secutum est.

Patet nullius auxilii esse sanguinis missiones, quia nulli, qui periit, deerat hujusmodi remedium, etiam ad tertias vices repetitum. Neque plus auxilii tulerunt vesicantia; etenim omnes ad tumulum, brachiis, pedibus, & aliis partibus ulceratis, delati fuerunt. Hic in usu non sunt
magnæ

magnæ purgationes ; ideo earum fructus ignoratur. Sed bilem contemperare spir. vitrioli & sulphuris nituntur, & ope clysterum subducere, nonnunquam medicamentum minorativum propinare audent. Si ex his dejiciatur bilis copia, spes est ; è contrà, metus. Declarat id Antonii historia ; purgato enim eo, deterritus est medicus, qui non observaverat effectus quos ipse per secessum & alia præsidia desideraverat ; postea autem magna bilis copia per alvum expurgata, atque deinde postero die ex altero clystere excreta, remansit is satis liber, hilaris, & sereno capite, Febrisque diminuta est(9).

Quam ineptæ fuerint cum venæ sectiones tum vesicantia cuti admota, ad humores corruptos circa ventriculum hærentes educendos, unicuique palam est ; parum quoque valent clysteres, vel etiam medicamenta minorativa dicta, Bili è vesica evellendæ : si autem in intestinum jam natura exinde depulerit, utiles quidem ad eam subducendam proculdubio sunt ; sed hoc non semper fuit, & plurimi, nil obstante hac medicinâ, succubuisse videntur, & vel eo quod bilem

(9) Ex Epist. Borell. in Oper. posthum. Malpigh.

copiose non profudissent. In hujus enim unica profusione salus. Non possum quidem non mirari, quod peritissimi viri in secandis corporibus, & usibus partium inveniendis, Malpighius utique & Borellus, bilem à vesticâ (cum intra bilem totum morbum fisti vidissent) emetico exprimere & ventriculo educere, minimè senserint. Certè æquum est ex historiâ mali censere, ob neglectum emeticum plures interiisse. Sed id magis admirandum est, quòd nemo medicorum ex Hippocrate (cujus nomen in omnium medentium ore est) intellexerit, materiam turgentem commodâ purgatione educere.

Cæterùm præter bilem alii humores interdum etiam turgent, & haud minora vitia quam bilis pariunt. Qui maximam infantum partem affligunt, & e vivis tollunt morbi, ab acido humore circa primas vias stabulante ortum ducunt, ut author quidem fuit Gualter. Harris. Post hunc igitur eorum morbos, exhibendo alkalica dicta, ad contemperandum acidum, & deinde contemperatum dejiciendo per alvum fere curant medici. Quando acidum subest, Hypochondria, acerbi dolores aut ventrem tormina affligunt.

Pituita

Pituita quoque corrupta ventriculum & intestina laceffere potest. Id quidem evidens est in morbo, qui colicus Damnoniorum dictus est: Quamobrem, & propter affinitatem, quam cum aliâ passione postea proponendâ in quibusdam habet, ejus historiam ex authore qui de suis popularibus optimè meritus est, summatim perstringere non gravabor.

Quovis autumno morbum istum colicum apud Damnonios videre est: quibusdam vero annis maxime vulgaris is est, at ubi vulgatissimus fuit, nullum corripuit, qui neque poma cibo, neque eorum succum crudum potione devoraverat; alvum vero astrictis gravissimus fuit.

Exorsus est morbus ab angore ventriculi, dolore in epigastrio vehementi, pulsu debili & inæquali, sudore frigidiusculo, lingua interim muco erat obducta subviridi aut fusco, halitus autem fœtidissimus; subsecutus est vomitus enormis bilis viridis, nonnunquam atræ magnâ semper pituitæ quam maximè acidæ & valde tenacis comitante copiâ. Hisce per diem unam alteramve persistentibus, accessit alvus adstricta admodum, imminutâ deinde paululum

lum vomitione, descendebat dolor, & umbilici regionem atrocissimè torquebat, deinde spinam & lumbos; cedentibus ventris torminibus, augebatur ad spinam dolor, isque jam per totum dorsum ad humeros usque excruciat, brevique indè brachia invadens, juncturis præcipue fixus hærebat, motumque destruebat manuum prorsus; femora quoque, & crura haud multo leniores eodem tempore passa sunt cruciatus. Dum ab intestinis ad membra transfiret morbus, pulsus vibrabat fortior, atque febricitabant lævitè ægroti. Nonnulli etiam hoc morbi statu delirabant; his limpida fuit urina; & si per totum morbum urinam pallidam sine sedimento redidissent, hos subito corripuit vel distensio nervorum, vel delirium, aut manuum paralyfis. Cum morbus jam artus occupaverat, sudor multus foetidus, acidum spirans, dolores lenivit; & si quis dolor ventris etiamnum permanferit, eo diffluente, evanuit. Quibusdam autem, nil obstante multo sudore, manus resolutæ sunt. Aliquando cum sudore benigno plurimæ eruperunt pustulæ rubræ purientes, eæque per totum ferè corpus tum omnes dolores se mox subduxere. Hic
fui

fuit equidem optimus morbi exitus; at frequentius longè colicum dolorem excipiens rheumatismus, rheumatismum viscerum tormenta, alternâ vice miseros diu mactabant: Morbo nunc ad artus, nunc in intestina translato. Aliqui, at perpauci diù multumque hoc morbo afflicti, insultibus epilepticis correpti, fato succubuerunt.

Ad vehementes dolores sedandos venæ sectio aliquando tentata prorsus inutilis fuit, sed grave penè animi deliquium arcebat. Optimum hujus morbi præsidium fuit vomitus, interdum ad quartam usque vicem alternis diebus elicitus, quo & maxima copia pituitæ tenacis, circa ventriculum stabulantis & intestini superiorem partem, educitur, nec non bilis corrupta penitus expurgatur. Aliquando ex peractâ vomitione cessant, saltè pro tempore, artuum dolores. Cum jam vomitus conquieverit, quod exhibitis paregoricis citò efficitur, danda sunt protinus medicamenta per alvum purgantia cum anodynis: hæc etiam sæpiùs repeti debent; nam si quis alius morbus, hic profectò, frequentem purgationem & alvum diù solutam requirit. Insupèr ad delendum, quod in venis vitium est, multa di-

diluentia ingerere, & deinde sudores copiosos provocare oportet. (hucusque ex illo) (1).

In hoc affectu, neminem latere potest, quòd vitium primò ventriculum, deindè intestina, affligat; a quibus mali succi in venas deferuntur, & articulos mox occupant, nervos potissimùm ibi lædentes: ad abscedendum autem per cutem postea apti nati sunt; siquidem sudores, & pustulæ morbum discernunt. Urina etiam, in qua multum subsidet, aliquid ab eo subducit. Pituita vero corrupta, propter acrimoniam acidam ex pomis sibi adjunctam, singularia quædam accidentia infert. At citra pomorum vel fructuum acidarum usum, pituitosa colluvies circa stomachum intestinaque haud rarò colligitur. Unusquisque inter curationes medicas versatus, proculdubio observavit, quantam pituitæ copiam emetica, ventriculo imbecillis & malè concoquentibus exhibita, educunt. Atque pallidas quidem virgines ferrum intra venas non recipere devorantes, ante-

(1) J. Huxham. in opuscul. de Colico Damnon.

quam pituita a primis viis exturbetur, notum est. Posse & hanc materiam corrumpi nemo inficias ibit; sed ex hac sæpe proficisci Febres lentas nervosas vix aliquis, credo, (quoniam res nova est) facile admissurus est. Historia autem morbi & accidentia quæ cum concomitantur id mihi saltèm probabile rediderunt.

Lentæ utique Febres, in regionibus minùs æstuantibus, constitutione humidâ, circa loca uliginosa, frequentissima sunt. Imbecillos aut naturâ, aut casu, aut mœnore exercent; tum eos qui pravo crudoque victu, præcipuè cucumeribus & melonibus vescuntur. Idem quoque hominum genus, eidem victus rationi &c. assueti, præsertim si alvus strictior fuerit, in Germania purpurâ infestantur (2). Id autem observatu maximè dignum est, quod in Scotiâ, circa Dumfries, dum Febres nervosæ vulgatissimæ essent, illæ ne unum cibus lautis vinoque deditum occupare visæ sunt (3). Paucissimi præter

(2) Hofman. Med. rat. syst. T. 4. Sect. 1. cap. 9.

(3) Medical Essays, &c. Tom. 4. Art. 23.

infimum genus hominum a Febre petechiali apud nos grassante correpti sunt.

Nonnulli sensum minus minusque valent; cibos fastidiunt, vel malè concoquunt, & animo marcent, antequam Febris palàm invadat: maximam autem partem homines levi vagoque horrore, incerto lenique calore, sub initio corripiuntur; accedit simul lassitudo, torpor, & oscitatio; deinde præcordiorum oppressio, nausea, gravitas capitis, aut vertigo quædam. Pulsus equidem frequens est, & plerumque debilis & inordinatus. Calor autem insignis haud unquam excitatur; sed, dum superiora calent, inferiora frigescunt. Post hæc, obrepente malo, quosdam habet cita alvus cum torminibus; multos vero sudores inæquales, nil morbum levantes, corporisque impotentia: sed omnibus indies caput magis tentat malum, jamque aut loqui aut moveri piget, & vel sopore nimio, vel vigiliis mirè anxiis, & fere perpetuis, detinentur; intra verba desipiunt, subsiliunt tendines, sudores frigidiusculi, inconstantes; aliquando vero profusi maximè, glutinosi,

tinosi, &, ante mortem, haud rarò gelidi, contingunt; stragula contrectant ægri, floccosque carpunt, pulsus exilis est & formicans; denique perpetua ferè & frigida suspiria certissimam instare mortem denunciant. Lingua inter has Febres humida muco subalbido obducta est, nisi mediâ in parte, ubi & arida & fusca fit. Tenuem plerumque reddunt urinam, saltem colore non magis tinctam, quam prosperâ valetudine esse debet, aliquando limpidam, haud rarò subnigram, sæpeque asperum albidumque sedimentum inest.

Papulæ rubræ, copiosæ, floridæ, aut plurimæ pustulæ miliares turgidæ, statu morbi erumpentes, bona præfagiunt: præcipuè si accedunt sputa liberalia continua, aut multæ crassæ subsidentes urinæ. At nonnûquam primâ pustularum miliarium mæsse deciduâ, serotina viget, idem iterum iterumque, per plurimarum septimanarum intervallum repeti aliquando visum est; incerto tum plerumque ægri fato. Juvat etiam circa judicationes sæpè lenis diarrhæa, blandus persæpe juvat

per omnia membra diffusus æqualis tepidus sudor. Judicatione succedente pulsus fit plenus, valens, & bene ordinatus; atque, si talis non sit, vix convalescit æger, vel saltem morbum recidivum patitur. Eadem ferè de pulsu in Febre miliari observavit Hofmannus (4). Hoc quidem his Febribus proprium est; nam in Febribus acutis & ardentibus absque præcordiorum vitio, pulsus ante judicationes magnus est, & vehemens; post judicationes vero minùs valens & lenior.

Lenta Febris pestifera est semper, ubi apthæ nigræ aut petechiæ fuscæ, atræ aut vibices apparent; præsertim si accedit alvus cita, plumbea, nigra, colliquans, aut sudores oleosi.

Hæc lentæ Febris historia est (5): omnia quidem in illam ducentia, ex iis sunt, quæ ventriculum & intestina colluvie pituitosâ infarcire consueverunt. Deindè unumquodque ferè accidens, quocum

(4) Med. Syst. T. 4. sect. 1. cap. 9. §. 6.

(5) Contextitur maximam partem ex Huxham. Dissert. de Febre nervosa & Tractat. xxiii. Tom. 4. Act. Medic. Scot. Brit.

initio stipatur Febris, inter notas materiæ turgentis ab Hippocrate ponitur, excepto solo pulsu, quem is semper neglexit: sed Galenus pulsus obscuros & malè ordinatos ex notis esse ventriculi a crudis humoribus male affecti statuit (6). In hac quoque affectione, sicut in morbo colico damnoniorum, corruptâ pituitâ, prima tragedia circa ventriculum agitur: non succedunt autem solennitèr intestinorum tormina, quia hic paritèr non insunt acidi sales; siquidem ex omnibus humoribus vitiosis acidi inferendis doloribus aptissimi sunt. Id autem aliquando observatum est: in Febre utique peticulari Colonix grassante infestabat ægrotantes ut plurimum hypochondriarum, sed præcipuè sinistri dolor, qui, quod notandum, per lumbos secundum spinam dorsum ascendens, lancinansque, ad scapulas extendebatur; illi non raro se præbebat comitem pleuritis, vel angina. Dolor ille nascitur, authore Donckers, ex vitiosis succis, & flatibus à ventriculo descendentibus, cum intestina occupaverint; ea

(6) Method. medend. Lib. 12. Cap. 3.

autem

autem intestini pars, quæ à sinistro rene antrorsum assurgens in varias flectitur incurvaturas, (progressu materiæ hic loci difficiliori,) præ cæteris obsidetur : exinde autem vitium vasa lactea subiens, & ad venam subclaviam properans, dolorem juxta lumbos & spinam concitat ; tandem sanguini admixtum haud infrequenter inflammationem pulmonum, laterum, fauciumve inducit, vel cerebrum obsidet, aut meliore fortuna ad cutem deferretur (7).

Ad hæc, puerperas ideo in Febres exanthematicas & purpuratas tam frequenter incidere credit Hofman. (8), quòd primas vias a fordibus gravitatis tempore contractis non convenienter pharmaco expurgaverint : quando enim prima regio corruptâ & impurâ materiâ obseffa est, levis animi affectus, aut ira, aut terror, vel improvida corporis refrigeratio illam commovendo, & sanguini invehendo, Febrem exanthematicam concitat. Vel forsan, ut mihi videtur, motus, calor,

(7) Idea Febris Petechialis.

(8) Med. Syst. T. 4. S. 1. cap. 9. & ob. 5.

& turbatio, quæ in partu contingunt, vel febricula, lactis proventum præcurrens, congesta recrementa potissimum corrumpunt. Quòd humores viriosi ab intestinis ad cutem deferri apti nati sunt, olim novit Hippocrates; siquidem iste notat, quòd suppresso bilioso alvi profluvio, si fastidium sit, exanthemata circa cutem efflorescent, oculi quoque inflammantur & illachrymant (1). Exanthemata autem, hac ratione concitata, aliquando miliaria fuisse, observatum est in Germania; nam in acutis Febribus, variolis, & morbillis, si alvus diutius astricta est, vel diarrhæa contingens sistatur, purpura subsequi solet (2). Si Febres catarrhales malignæ, & exanthematicæ alvi fluxu solutæ fuerunt, ægri à purpuræ albæ incursum immunes persisterunt, quæ haud raro, declinante morbo, non sine magno periculo, supervenit (3). Quemadmodum autem in morbo superiori colico mali succi, ad intestinis invenas translati, artus

(1) Coac. Prænot. (208.)

(2) Hofman. l. c. observ. 7.

(3) Idem ibid. cap. xi. obs. clin. §. 4.

protinùs

protinùs occupant, ita in hac Febre nervosa caput potissimum petere videntur. Singularis enim cuique materiæ est indoles quâ alia hanc, alia illam partem obsidet ; quod quidem observatu facile, explicatu vero difficile est. Obrutis autem sopore, pulsus neutiquam tardus & plenus fit, sicut in aliis morbis soporosis sentiri solet ; & ob eam fortè causam, quòd ventriculus hic laborat, a cujus affectionibus pulsus parvus, frequens, & inæqualis, individuus est. Sic quidem spiritus rarus & magnus proprium delirii accidens habetur ; at delirantes crebrò, minimèque altè spirant quando alia quædam affectio (puta inflammatio circa thoracem) spirationes breves efficiens, delirio accedat (4). An igitur tum primùm liberantur primæ viæ, ubi pulsus circa judicationes plenus & valens tangitur ? talis utique conjectura veri non absimilis est ; nam in illo morbo colico, de quo dictum est, quamprimum dolor intestina deserit, pulsus fortior vibrat. Atque hæ

(4) Galen. de diffic. Respirat. Lib. 2. Cap. 4.

Febres per evacuationes críticas non finiuntur ; vel, si defierint, iterum redeunt, cum pulsus non insurgat : fonte enim circa primas vias inexhausto, nova materia in sanguinem, ad jacturam expulsa refarciendam, derivabitur. In promptu igitur ratio est, cur Febres lentæ tam diu sæpe inhæreant, totiesque revertuntur, etiam postquam probabili judicio decretæ sunt ; nempè cum pituitosa colluvies sensim corrumpatur, & corrupta demum in venas transeat, longum erit interval- lum, antequam tota (modo copia ejus adsit) hac ratione absumetur. Atqui licet ea, quæ intra venas est, urinâ, sudoribus, & exanthematibus efferatur, nova iterum, brevi intervallo, a primis viis sanguini admiscebitur. Hisce omninò consentit experientia ; etenim ex observatione Germanorum, in quorum regione Febris miliaris, prius quam in nostrâ affluisse creditur, constat, quod id morbi genus ex alvo inter Febres strictiori pabulum nanciscatur, & longius extrahatur (5). Quinetiam ex nostris medi-

(5) Hofman. l. c. cap. 9. Ob. clin. §. 5.

cis nonnulli per alterum ferè mensem, vel ultra, haud rarò perstitisse Febres miliares viderunt, ubi intra provocationem sudorum, strictâ interim alvo, curatio instituta fuerit. Sudores quidè, fateor, quod in venis hìc vitium est, educunt; sed non impediunt, quominus materia corrupta a primis viis ei succedat, imo potius eam promovent. Porro inter Febres lentas, ex observatione J. Huxham, (6), haud rarò pituita, tenax admodum, totas adeò opplet fauces, ut strangulationem penè minitetur; dato autem emetico, quocunque demum morbi tempore, mirum est, quantum levamen hoc affert ægrotis, quam immensa vis glutinosæ coluviei, albumen ovi referentis, & sæpè vel eo multo crassioris, ejicitur; ex quo mox sæpe apthæ, coma, nausea, singultus, linguæ terrificæ, nigrities facessunt. Et dubitavimus adhuc an pituita talia vitia concitaverit? quum eâ eductâ illicò ferè cessent. Nec minus utilis est, eodem authore, alvi purgatio sub morbi finem, interpositis subindè cardiacis, & paregoricis; crisim enim naturæ, utcun-

(6) J. Huxham. Dissert. de Feb. nervosa.

que imperfectam, permovet : imo facit sæpe, ut Febris, quæ hucusque nullum certum servabat ordinem, remittentis plane, aut intermittentis typum induat. Atque ita non diarrhæum aut dysenteriam, quas tantopere timent nonnulli, inducit, ut hoc modo præcaveantur optimè. Hæc ille. Minimè verò expectare oportet, uti opinor, donec pituita eousque turgeat, ut in ipsis faucibus conspiciatur : signa equidem sunt haud incerta pituitæ ventriculum laceffentis mox à morbi invasione ; frustrà autem unico emetico a pituitâ tenaci & viscosâ liberare totas primas vias moliuntur medici : cujus rei (ne longius abeamus) exemplum curatio colici morbi luculentum nobis exhibet. Neque ad inclinationem usque morbi commodo purgantium careat æger ; eo enim tempore, detritis viribus, evacuationes ægriùs feret. Quocunque vero morbi tempore ad educendum malum intestinorum farcimentum Febrisque fomitem, utilia esse possunt purgantia ; modo imbecillitas non deterreat, neque natura in extrudendo vitio per cutem occupata sit.

fit. Id scimus, si pustulæ circa cutem extantes, vel sudores tepidi per totum corpus diffuentes, præcordiorum afflictiones sedaverint, & pulsus pleniores effecerint; tunc enim religiosè a solvendo alvum abstinere oportet, donec pustulæ recedant, vel Febris ipsa quiescat. Efflorescentibus enim exanthematibus, purgantia vitiosos a cute succos ad præcordia revocant, qui ibi hærentes, pectoris oppressi-
onem, angustias, inquietudinem, anxietatem, pulsus obscuros & frequentes, impotentiam corporis, atque animi, excitant. Cùm autem hæc nil obstiterint, purgantia quoque morbi tempore propinavi, ex quibus minimè concidisse vires, ut vulgò timetur; sed præcordia levata fuisse, pulsusque invaluisse, sæpius observavi. Non quidem mihi in usu est alvum fortiter ducere, sed subindè medicamento, quod rheum aloemque recipit, leniter exturbare; mediis autem intervallis vesicantibus & paulo calidiori medicinâ arterias ad validiores motus incito, & simul sudores lenes moveo. Interim etiam viribus vino & jusculis consulo.

Hac

Hac enim ratione, vitium & a venis & a primâ corporis regione, evocare molior. Cæterum hanc methodum mihi faustè cessisse affirmare possum, atque aliis, qui experiri haud aspernantur, cessuram; vel melius quam vulgata ea, quæ in sudoribus exprimendis tota est, spondere audeo. Vellem quidem quod purgantia vomitiones a tergo protinùs inter initia sequerentur, dum & vires valent, & vitium nondum altas radices in venas egit; & deinde succederent remedia quæ motum sanguinis incitant, & sudores eliciunt. Si quando Febris a purgatione intermittat, (quod haud raro accidit, ubi morbus fuit inveteratus) facilè corticem cedit.

Hæc autem vel ideo non admittent nonnulli, quia neque vetustatis sanctione, neque splendidi nominis autoritate, suffulciantur: ut his aliquantulum satisfaciam, ostendere operam navabo, quod id genus morbi, licet novo nomine Febris nervosa dicta, olim & visa fuit, & methodo huic non absimili a medicorum principibus curata.

Igitur,

De Alvi dejectione, & Vomitu. 143

Igitur, quasdam a pituitâ putrescente concitari Febres medici passim agnoverunt; has autem, licet genio non abhorreant, diversis nominibus distinxerunt. Desumptâ quandoque denominatione, a quotidiano acerbationum reditu, Quotidianas dixerunt; quandoque Epialas, utique cum calor & frigus simul ægrum tentent; sed, quum interiora æstuent, & extrema algeant, Leipyrias (7); quum in animi defectiones proclives fuerint ægri, Syncopales humorosas (8); tum a materiâ, ex qua ortæ sint, Febres ex cruditate (9); atque ex sede morbi fomitis, Febres Gastricas & Mesentericas (1): sed & alia nomina præter hæc apud Arabes reperiuntur. In confesso tamen apud omnes est, quòd huiusmodi affectus concitentur per humorem crudum, lentum, tenacem, circa primam corporis regionem corruptum; & quòd ideo imbelles, frigidi, otiosi, malè concoquentes, aut

(7) Galen. Lib. 2. de Feb. different.

(8) Avicen. Lib. 4. Fen. 1. Tract. 2. cap. 53.

(9) Holler. de morb. intern. lib. 2.

(1) Ballonius & Baglivi.

crudo

crudo victui assueti, his vitiis opportuni sint.

De hoc morbi genere in lib. 12. methodi medendi, & cap. 3. agit Galenus : Febricitare incipiunt nonnulli, inquit, unâ cum oris ventriculi offensione, ubi maximam crudorum succorum copiam, vel ex cruditatibus, vel aliâ occasione, congeſſerunt : his & præcordia inflata, & corpus tumidius videtur ; color aliquando pallet, aliquando in lividum inclinatur : semper autem pulsus minores sunt, quam pro caloris ratione ; obscuro quoque, omninòque inæquales. Ad hæc animi defectio ferè instat, facillimeque accersitur. Cùm enim (ut ipse alio loco differit) præ crassitie, copiâ lentoreve excrementi, vel meatuum strictione, vel suâ ipsius infirmitate, natura nequit excernere omnem humorem pravum ; is diutius cunctans, necesse est, ut corrumpatur ; nullus enim alius humor talis manere potest, qualis initio ; nedum is, qui adeo vitiosus est, ut amplius naturæ cultum recipere non possit (2). Hisce adjicit

(2) Lib. 2. de different. Feb. cap. 5.

Ballonius; itaque pituita, sicut & alius humor, in ventriculi regione cunctando, vitium acquirit, & utroque modo naturæ gravis, vitæ nostræ stamina videtur præcidere; præsertim si os ventriculi, aut natura, aut alio modo sit delicatius; eoque plus negotii datur, quo magis ille humor movetur & putrescit. Ut inde vires sæpe vacillent, ac labascant, quod sæpe in Febribus quotidianis apparet aut quas pituita aut acida aut vitrea procrearit; nam & pulsus parvus, & urinæ confusæ & crudæ, ἐφιδρωσις, defectiones animi, virium languor, apparent; quæ omnia terrifica sunt, & ab audendo solent medicum avocare. Sicut enim in tertianis Febribus, Leipothymia ob mordacis bilis affluxum contingunt; ita in Epialis ob contumacem materiam languores & exiguæ animi defectiones cernuntur. Quicunque enim morbus ventriculum occupat, is cum virium imbecillitate semper junctus est. Caput etiam sæpissimè unà cum ventriculo pati consuevit (3). Ad hæc, Febres, ex pituitâ ortæ, non

(3) In Tract. de morb. mulier. cap. de Epial. Feb.

repentè & vehementè irruunt, sed sensim & leni refrigeratione, dum sinceræ sunt, invadere solent; calor deinde pedetentim augefcit, & magnâ quidem inæqualitate; ita ut modo calor, modò frigus sentiatur. Sed neque in statu multum ardorem & cutis ariditatem concitant. Urina plerumque colore diluta est, aliquando aquosa, sed rarò sanâ coloratio; sæpe autem conturbatur, & sedimentum crassum, divulsum & asperum inest (4). Hujusmodi Febres sæpe incidunt, diu inhærent, & quamvis fere debiles sint, periculo non vacant. Siquidem ad malum faciei colorem, urinarum cruditatem, pulsum inæqualitatem & parvitatem, si accesserint; etiam totius corporis gravitas, tarditas, motus mentis, & sensuum hebetudo, de remediis cogitandum non est, authore Hollerio, & de morte prænunciandum; multo magis si qua subsit inflammatio ventriculi, vel hepatis; illic enim & crudorum succorum plenitudo est, & vires admodum

(4) Holler. l. c.

infirmæ; a quibus, & syncope & mors expectanda est.

Cum itaque affectus, a superioribus nostris pituitæ corruptæ, ascripti, & ex eadem occasione ortum ducant, & idem genus hominum corripiant, & eadem accidentia habeant, atque Febres nervosæ, vel saltè ea ipsa, quæ has ab omnigenis aliis maximè distinguunt; siquidem præcordiorum afflictio, cordis oppressio, pulsus parvi & obscuri, corporis subita impotentia, animi marcor, & in defecationem proclivitas, sensuum tarditas, febres debiles diurnæ periculosæ, urinæ crudæ pallidæ, phlegmaticis pariter atque nervosis Febribus juxta communes sunt; æquum est igitur ut concludamus, hæc nomine tantum, non re differre; & si quam differentiam aliquando exhibeant, eam quidem ex regione, consuetudine, vel omnium maximè a curatione planè diversa, oriri verisimile est.

Curationem autem quod attinet, hæce passionem tolerare posse sanguinis profusionem ex magno consensu negatur, nisi qua subsit inflammationis, vel Febris ca-

lidioris nota : Arabes itaque, rubro tinctâ colore urinâ, aliquid sanguinis demere sub initio ausi sunt ; de quo auxilio mentionem Græci non injiciunt ; quippe qui de affectione simplicè tantum egerunt. Hi quoque insupèr a purgante medicamento abhorrent, ubi pulsus parvi & inæquales fuerint, & magna virium imbecillitas, ne animi deliquium accerferetur. Attamen, protinus inter initia mulsam, in quâ decoctum fuit hyssopum, vel quid similis virtutis, tum ad extenuandam pituitam, tum ad eam per alvum expurgandam, præbebant ; sin minus alvus per mulsam non liquata esset, dejectionem clystere moliebantur ; citatam autem sinebant, ad detrahenda supervacua, quousquè vires sustinerent ; quibus interim idoneo cibo, vinoque succurrebant ; simul continuis ferè frictionibus adhibitis. Arabes autem, qui fusiùs de eo morbi genere scripserunt, ubi animi defectiones non omninò deterrebant, præter hæc, vomitum raphano excitari, seu maximum præsidium, ubi nausea fuerit, aut sapor in ore alienus, voluerunt.

Pituitam

Pituitam quoque extenuantia, & per alvum, non validè quidem, expurgantia medicamenta, probaverunt; dederunt quoque ea quæ ventriculo & intestinis roborandis præstant; tum etiam aliquandò diuretica. Porro, ex recentioribus medicis, Ballonius, inclinante morbo, sudores elicere consulit: sudores autem moventia, eodem authore, sub initio non profunt, quia materiam crudam in venas raperent.

Jamque satis superve multa de materia turgente licet dicta sint; nihilominus tamen huic argumento non satis fecisse, mihi videbor, si omnino præterierim, quæ de hac materia scitè proposuit eximius in exercitio artis vir Baglivius. In his brevitatæ studens, ejus verba non semper severè tenui, sententiarum præterea ordinem mutavi.

Vulgus medicorum & vulgus hominum eas vocat malignas Febres, quæ variis gravissimisque stipantur symptomatibus, ruuntque continuò in deterius. Dantur aliquando proculdubiò Febres a venenato fermento productæ, sed rarò ex

visuntur. Malignæ autem, quæ nobis videntur, ex viscerum inflammatione, & ab apparatu pravorum & crudorum humorum, vel in primis viis, vel in massa sanguinis, concitantur. Quando ego solus ægrotorum meorum curam suscipio, rarò tales malignas Febres observo, sed, inceptâ ab aliis curatione, neque secundum oracula naturæ, neque divina senis præcepta, mille differentiæ & gravia accidentia occurrunt ; quæ frequentèr soboles sunt methodi depravatæ, non verò naturæ morbi, licèt hæc passim ac quotidie in praxi succedant. Succedit etiam, ut pluries vidi, dari Febres nonnullas in ipso principio, graves statim & periculosas : has vulgus vocat malignas, & veneni causâ aromatica, alexipharmaca, calida, volatilia propinat, & mille id genus, quibus, quod præcavere volunt periculum, advocant & augent.

Romæ pravorum & crudorum humorum apparatus frequentissimi sunt in primis viis, non ita in sanguine, qui Febres producunt, quas Mesentericas dico.

Inter signa, quæ talium humorum apparatus

paratum in primis viis denotant, sequentia sunt, patienter observando acquisita. Os amarum, sapor in eo alienus, lingua sordibus obfusa, nausea, præcipue horis matutinis, halitus olens, dentes luridi & conspurcati, stercora multum fætida, & spiritus infra erumpens gravissimus. Caput aliquandò nutat & gravitat, aliquandò continuè dolet cum gravitate & pulsatione circa tempora, quæ post prandium & coenam magis urgent, aures sonant; urinæ naturales, vel non multum a naturalibus abludentes sunt. Febres post prandium quoque & coenam augentur, & ordinem Febris duplicis tertianæ continuæ observant. Calorem aut in volis manuum, aut pedum, aut circa hypochondria patiuntur; appetitus decedit; vultus pallet; alvus exsiccatur. Dignissimum observatione, quod caput in his passionibus magis patitur, quam mesenterium morbi sedes. Hypochondriacis & ventriculo imbecillis graviora accidunt mala, si humores nimium corrupti sunt; lingua statim nigrescit; pulsus exiles sunt, extrema frigescunt; anxietates, & id ge-

nus accidentium urgent ; quæ vulgo malignitati imputantur, sed hic falsò, quia eductis & contemperatis humoribus ventriculum laceffentibus, protinùs cessant.

In Febrium Mesentericarum curatione, inutile est vim dierum criticarum observare ; nam cruditas morbi in vehementiâ symptomatum consistit, coctio vero ab illorum remissione. Quando vel minimum remittere, & mitescere accidentia, observo, statim purgationem instituo, eamque frequentè repeto ; clysteres etiam injicio, & totam dirigo curationem in educendo per purgationes mesenterico apparatu, interpositis quidem stomachicis remediis, ut aq. theriac. rutæ, &c. At patientia opus est ; humores utique crudi in glandulis mesenterii hærentes, (ita quidem ille credidit) lentè & paulatim educuntur ; ergo stomachica digerentia interpono, sicque curantur hæ Febres feliciter Romæ.

Postquam autem is ulteriori experi-
entiâ edoctus erat, in curationis metho-
do aliquid mutavit. In principio Fe-
brium quoties de purgatione res agitur,
inquit,

De Alvi dejectione, & Vomitu. 153

inquit, observare statim soleo, an in primâ regione pravorum humorum congeries adsit, cum magnâ humorum turgescentiâ : si id ex notis animadverto, purgationem probo ; nam putris cachochylia, nisi tempestivè educatur, pessimè ægrum in posteris affliget ; eodem vero tempore usurpanda sunt, quæ digerendis humoribus apta sunt. Si quædam ad vomendum propensio sit, emetica ducentibus alvum medicinis admiscenda sunt, sed civibus jam Romanis non benè cedunt : itaque singulis vel alternis diebus alvum decocto senæ, & syr. rhei expurgo. Si post quinque horas ab assumpto medicamento, alvus non respondet, clystere sollicito. Totum ventrem quoque decocto calido cichorei, agrimonii, althææ, & nitri foveo. Si æger purgationibus impar sit, clysteribus quotidie utor. Quolibet mane jus pulli cum cichoreo & sem. citri contusis exhibeo, præterea & aquam theriacalem, vel alia stomachica. In his ægrum usque ad septimum diem contineo ; post septimum denuò observo, quam periodum, & in quibus symptoma-

tibus

tibus accedit Febris, et methodo cuilibet necessariâ occurro.

Id autem pro certo dicam, me præfatâ medendi methodo, Febres cum apparatu humorum, quas voco Mesentericas, circa decimum quartum, vel ad summum, vicesimum primum diem, tollere. Salutis vero spes circa nonum vel undecimum illucescit. His Febribus cort. Peruvian. summopere obest.

At contrâ, si vel minima suspicio appareat acuti & inflammatorii morbi; cujus notæ sunt lingua arida, urina rubra, calor ingens per totum corpus cum siccitate cutis, sitis magna, &c. a purgatione omninò abstineo. At in his etiam Febribus, si dolor sit ad præcordia, & apparatus pravorum humorum; licet obsit purgatio morbo primario, attamen causâ turgentis materiæ a purgatione curatio incipienda est (5). Eamdem quoque Ballonio fuisse sententiam video; is alias Febres esse venosas, alias esse gastricas, nota-

(5) Hæc omnia apud Baglivium sunt, in lib. 1. Prax. medic. cap. de Febribus malignis & mesentericis, & in epist. ad D. Andry.

vit; quæ venosi sunt generis, hæ primo quoque tempore per V. S. cessant, quæ alii sunt generis, non facile V. S. solvuntur, & contra cathartico egent (6).

Quinetiam in Febre petechiali, experientia comprobatum est multiplici, purgationem ventris ineunte morbo summum fuisse remedium; purgationis quidem necessitatem, (ut verbis utar medici in curanda ea Febre longe felicissimi) & bonos effectus non tantum suadet ratio, sed experientia etiam mihi confirmavit adeo frequens, adeo certa, ut si hæc falsa sit, aut esse possit, nulla certa aut sit, aut fuerit, aut futura est, (hæc ille) (7). Usurpanti quoque mihi id genus præsidii in Febre petechiali, apud nos hoc tempore epidemica, ex votis successit eventus. Imo novi aliquoties, ubi vertigo, gravis dolor capitis, insignis præcordiorum oppressio, multus mentis corporisque languor, in hac constitutione cum Febre ingruentia, per eam medendi rationem protinus submota fuerint, suppressâ Febre

(6) Ballon. lib. 2. epidem.

(7) Donckers, id. Feb. petech.

petechiali

petechiali in ipsis incunabilis; sic quidem videtur, cum hæc ex præcipuis sint notis, quas aliquis incuntis habere potest morbi. Atque inhærente penitus Febre, lenis alvi per rheum subductio, præsertim ubi antea astricta fuerat, veternum, delirium, inquietudinem, & tendinum subsultus interdum profligavit; quæ iterum tamen brevi intervallo redibant, nisi alvus sponte perstabat tenera, aut subinde per medicinam emolita esset. Sed inveterato fa-teor malo minus certum erat auxilium, imprimis ubi medicina calida ventrem diutius constipans, quicquid erat in eo vitiosi & maligni humoris, ad venas deduxerat, jamque cerebrum, & in præcordiis viscera eodem oppressa erant. Raròque admodum ulli remedio id vitii auscultavit.

Ex his omnibus apparet, quam diversa sit materiæ turgentis indoles, quantaque mala cum circa præcordia hærens, tum in venas delata, febricitantibus inferat. Atqui anxietas, animi abjectio, mentis angor, corporis impotentia, præcordiorum & viscerum dolores, æstus, atque Febres,
quæ

quæ a vitiosis humoribus circa ventriculum confluentibus nascuntur, prius non cessabunt, (ut monuit Hippocrates) quam vitium contemperatum sit, vel commodâ purgatione eductum. Igitur ex ejusdem præceptione, ubi materia turgēt, (apud nos frequentissimè turgēt) cū ad delenda accidentia ex præcordiorum afflictione exercentia, tum ad præcavenda ista ex vitii in venas delatione expectanda, medicamento purgante inter initia morbi utendum est.

Id autem hîc monere juvat, affectum inflammantem, aut erysipelatosum, præcordia, ventriculum, intestina aliquandò, occupare, qui pariter atque apthosa earundem partium ulceratio, quasdam habet materiæ turgētis notas; sed vomitum, & validam purgationem, difficultè hæc ferunt; prudentissimi inde decepti fuerunt medici. Sydenhamus utique adversus dolorem capitis acerrimum, & vomituritiones immanes in constitutione ad pestem vergente emetica, infaultè adhibuit. In statu quoque pestilentiali multis alvus biliosa, & pinguis, & liquida

quida demittebat, & tormina cum doloribus aderant; itemque convulsiones malignæ, multis in corpore existentibus, & suppressis; at neque exeuntia dolores tollebant, atque ad ea, quæ adhibebantur, non faciliè habebant: nempè plurimos purgationes magis offendeabant, quapropter, qui ita habebant, mortui sunt, & plerique quidem subito (8). Verisimile est, quòd his ignes sacri, tunc temporis vulgatissimi, intestina obsefferint.

Præterea illa altera purgandi ratio, ab Hippocrate ad extenuandas, post venæ sectionem, inflammationes, instituta maximorum medicorum habet suffragia.

Chirurgi quoque optimi, tam veteres quam novi, adsolvendas inflammationes externas, postquam vehementia æstus venæ sectione levata est, purgantia præbent. Quando igitur videtur vel ipsis oculis, nil potentiùs ab externis inflammationibus detrahère, idem auxilium internis inflammationibus, ubi venæ sectio non tutò iteratur, vel ægrè admittitur, aptissimum esse concludere licet. Præ cæteris vero inflam-

(8) Lib. 3. Epid.

mationes partis superioris extenuat; sed minimè aptum est morbis pulmonum & laterum, fortè quòd sputis impedimento fit futuris. A pleuritide aut peripneumonia occupato, alvi profluvium accidens malum est (1). Lippientem alvi profluvio corripì bonum (2). Surditatem fluxus alvi biliosus solvit (3). Tubercula circa aures ventris profusio æquat.

Est autem quædam Febris species, quæ huic curationi maximè opportuna est. Eam utique intelligo, in qua sanguis tractus lentâ crustâ obducitur; neque tamen calor acris est, neque pulsus vehemens, ut in Febris sinceris inflammantibus, fit (4). Proclivis hic affectus est, tum ad phrenitidem, tum coma, tum anginam, tum morbum lateralem, tum peripneumoniam, tum dolores rheumaticos; præsertim ubi calidiore medicinâ

(1) Hip. aph. 16. sect. vi.

(2) Ib. aph. 17.

(3) — aph. 28. sect. iv.

(4) De hujusmodi affectione agit Sydenham. in cap. de Peripneumonia Notha in postscript. ad Tractat. de hydrope & schedul. monit. Ramazinus etiam in Const. epid. anno 1691.

sanguinis

sanguinis cursus acriter urgetur. Attamen, repetita sanguinis missio non adeo felicem sortitur eventum, & inter initia sudorum expressio periculosissima est. Quotannis fere, præsertim incunte vere, sparsim occurrit, quibusdam autem annis admodum vulgaris est morbus.

Nimia sanguinis ad concrendum dispositio maximum in his videtur esse vitium, ob quam causam minus aptus est ad tranandos angustos cerebri, pulmonum, & aliorum viscerum, ductus; sed cum vi adigatur, nunc hîc, nunc ibi hærebit. Si vero sanguinis nimium detrahatur, humoribus ad superandas extremas arterias deerit vis necessaria.

Imminutâ sanguinis copiâ V. S. purgantia hunc lentorem sine multa humorum agitatione, aut virium dejectione comminuunt, solvuntque. Ea ad tertiam usque vicem, alternis diebus propinans, adversus hujusmodi affectus felicissimo successu adhibuit Sydenhamus. Post purgationem ad turbas inde natas compescendas, laudanum utilissimum esse is invenit. Hujus sententiam, jam senis,
&

& multiplici experiētiâ freti, de hac medendi methodo proferre haud dubitabo. Cum autem, inquit, catharsis isthic imperata, curationi hujus Febris obesse nonnullis fortè videatur, pro comperto affirmo, nil ita certo, atque ita potenter, ægrum refrigerare, atque catharsim post V. S. celebratam; — & porro, testatur enim experientia catharsim, modo post eductum sanguinem tentetur, quibuscumque aliis remediis feliciter certiusque Febrem domare, &c.—— Has itaque ob causas, & prudenti uti spero fiduciâ adfirmare lubet, quod dicta methodus curationis per venæ sectionem & purgationem experiendæ, plus alia quavis præstabit, in Febris quamplurimarum specierum expugnandis (5).

Ubi autem sanguis inter initia Februm rutilus est, tenuis, & nimis dissolutus, sicut in Febris exactè putridis; purgantia, quæ sanguinem liquant, vehementer nociva esse videntur. At leniora, quæ alvum tantum exturbant, vel potius clysteres ex lenissimâ materiâ, temperan-

(5) *Schedul. Monitor, &c.*

do cum motum arteriarum, tum sanguinis calorem, egregiè juvant.

Hæc qua scire potui ex præcipuis sunt, quæ purgantia ante Febris concoctionem desiderant, aut commodè recipiunt, aut ægrè ferunt. Circa judicationes autem usum habet id genus auxilii, ubi materia morbosa excerni per cutem inepta est, si eam neque cum urinâ eliminare, neque in abscessum relegare, moliatur natura. Biliosa quidem & purulenta, per cutem minimè evacuari, sed per alias vias efferri consueverunt; ita quos sexto die morbus regius prehendebat, ipsos per vesicam expurgatio, aut commota alvus, aut larga sanguinis e naribus profusio, sublevavit. Quale quid Heraclidi contigit; is enim largum e naribus sanguinem profudit, & alvum conturbatam habuit, & per vesicam expurgatus est (6). Atque in constitutione pestilentiali, illud Febribus inerat, ut quæcunque per inflammationem abscederent, si vel insignis aliqua alvi turbatio, aut probarum urinarum transmissio extitisset, per ea ipsa solutio

(6) Stat. 3. lib. 1. Epidem. (951)

procederet; sin quibus nil horum contingisset, vel temerè & sine ulla significatione solutionis evanesceret, mortem infererat (7). Adhæc, vix quenkquam, graviter variolis correptum, salvum fieri vidit celeberribus vir Richardus Mead, (qui tot in hoc morbo curavit) nisi cui declinante Febre aut largiter profluens urina; aut resolutus venter saluti fuit (8). Purulenti denique abscessus haud rarò per urinas & dejectiones exhaustiuntur, sed infrequentèr admodum per sudores. Ob has itaque rationes materiâ purulentâ in variolis sub exitu morbi copiosè sanguini admistâ, cum neque per renes excernetur, neque in artus pro dignitate morbi abscedat, nunquam non utilis est alvus cita; præsertim cum in hac passione spiracula cutis obturata exitum criam materiæ perspirabili negent.

At non modo in variolis, sed in omnibus ferè cutis asperitatibus, recedentibus papulis, postquam pro ratione morbi constiterunt, purgatio plurimum confert.

(7) Sat. 3. lib. 3. Epid. (1083)

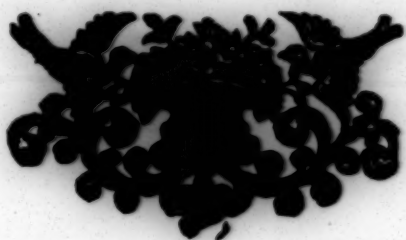
(8) Epist. ad J. Friend, de purgant. in variolis.

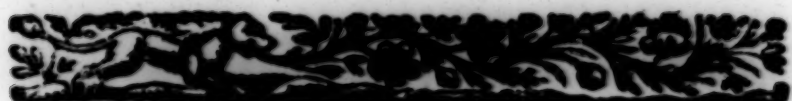
Febres quoque biliosæ, quæ sub initio, oris amaritudine, cibi fastidio, nausæâ, anxietate, & præcordiorum oppressione infestantur, sub incremento & statu, vigiliis, delirio, jactationibus, surditate, flaviore cutis colore, si quidem biliosi humores circa ventriculum concurrentes non expurgati fuerint, biliosâ alvi profusione sponte natâ vel arte concitatâ judicantur. Id palam fuit in constitutione epidemica Pisæ, anno 1661, de qua suprâ. Longè vero melius est, ut materia turgens morbo ineunte evocetur.

Denique purgatio post Febrium discessum probatur, ne relicta intus aliqua materiæ morbosæ particula morbum recidivum faciat. Ex Febribus, putridæ, æstivæ & autumnales magis inflammatoriis & vernalibus redire solent. E contra purgatio Febres intermittentes cortice Peruviano inhibitas ferè semper revocat.

Cæterum dejectiones crebræ, tenues, copiosæ, si neque Febres solvunt, neque accidentia leniunt, comprimendæ sunt. Vires enim convellunt, morbi concoctioni obstant, & naturalibus & criticis excreti-

cretionibus impedimento sunt. Hinc vel mortem accelerant, vel salvâ vitâ morbos protrahunt & graviores reddunt. Aliquando autem in malis morbis accidit, quod biliosæ dejectiones valde obsint prodeuntes, sed magis noceant repressæ. In his ubi vomitus, purgatio, & succi vitiosi contemperatio frustra fuerint usurpata, alvum ita moderari oportet, ut ex altera parte virium ruina, ex altera maligni humoris intra corpus retentio, præcaveatur.

COMMENTARIUS

OCTAVUS

*De Sputorum Rejectione. De Cura
item adversus Pulmorum & Lateris
Inflammationem.*

UB I spiratio difficilis, pectoris oppressio, tussis multa, spiritusque æstuosus, pulmones in Febribus inflammatione obsessos significaverint, ejusmodi passionem per sputa finiri speravit Hippocrates. Is quoque in morbo laterali ad sputa summopere attendebat; & huic quidem affectioni peripneumonia sæpe admodum accedit: tum propriæ inflammati pulmonis notæ ultra lateris dolorem contingunt. Vidi equidem, cum ejusmodi esset morbus, dolorem lateris ex proba sputorum rejectione primum quievissè, & deinde spirandi difficultatem, &c. atque id certe, cum neque evacuatio celebrata esset, neque fomentum

tum adhibitum, quo dolor ille leniretur. Pleuriticorum dolores statim sponte desinunt, authore Hippocrate, ubi commodè expurgari sputa cœperint (1). Ad solvendos itaque laterum dolores inflammatorios apta sunt sputa. Non hîc singulares investigare oportet vias, per quas materia latus affligens a sede suâ in pulmones deferatur ; cum non per alias, quam venas & arterias, ejusmodi materia ab inflammatis pulmonibus ad crura, aliasve partes aliquando abscedat, vel mediantibus urinæ ductibus, aut intestinis, ex corpore efferatur. Sed pleuritidem concitans materia, minimè per pulmones educi potest, priusquam a sua sede expediatur : quamobrem curationem eo dirigere, ut sputa eliciantur, dum intra latus totus sistitur morbus, ineptum planè est. Contrà, ubi materia a latere extricata pulmonem subierit, versusque asperas arterias vergat, idem tentare utilissimum. Pulmonum gravitas tussisque ex ejus rei notis sunt.

(1) De vict. rat. in morb. acutis. (385)

Sputa multa prorsus inter initia aliquando extunduntur, quæ sinistim exinde concoquuntur; sæpius autem post quartum diem apparent, & haud rarò tardius humescere incipit morbus.

His passionibus incuntibus, vel saltem antequam sputa cocta sunt, sanguinem detrahare, & alvum subducere, oportet, quoties Febris doloris & inflammationis vehementia, aut passionis accidentia, requirunt. Cùm autem sputa probra faciliè expurgari incipiant, a quacunque aliâ evacuatione insigni abstinendum est: ita tamen, si Febres nimis acres sint, clyster lenis ad eas extenuendas, monente Hippocrate, subinde admitti debet (2).

Institutis evacuationibus idoneis, si sputa intus remanent, & spirandi difficultas urget, & nullæ notæ sunt, quòd aut per alvum, aut per renes, natura morbum submotura sit, aut in abscessum relegatur; omnia, quæ provovent sputa, tentanda sunt. Igitur, in difficultate spirationis quamdiu morbus siccus est & vehemens, æger ab omnibus sorbitionibus prorsus

(2) Lib. 3. de morb. (493)

sus continendus est; eo enim victus genere magis strangulabitur, quamobrem hic pariter, atque in Febribus vehementissimis, victu exactè tenui juxtà opus est. Is sit maximam partem ex multâ simplici cui aliquid aceti haud malè interdum admiscetur: id genus victus & ad sputum educendum, & spiritum faciliorem reddendum, aptissimum est. Adhæc autem, vinum album dulce concedendum est (3). Ex medicamentis confert illud, quod nucem pineam, galbanum & mel atticum recipit, vel quiddam simulis virtutis (4). Ubi autem morbus gravior est, & pulmo stridet, & tussis vel abest, vel, quæ intus in pulmonibus sunt, sputa educere nequit, acerrimum acetum cum melle perquam tepidè sorbillatum aliquando prodest (5). Extremum vero hujus passionis remedium est emeticum validum. Si pro ratione, inquit Hippocrates, exspuere non valet, ex medicamentis sursum educantibus da-

(3) Hip. de rat. vict. in morb. acut. (386) (393 & 94)

(4) Ibid. (402)

(5) Loc. cit. (393)

to. (& deinde.) Medicamenta sursum educentia, sexto & septimo & nono die propinato, sit autem medicamentum veratrum album, &c. Quod si sputum non probe expurgetur, & spiritus fuerit frequens, & purgatio non prævaleat, prædicendum est nullam spem vitæ reliquam esse, utique si purgatio nil efficere possit. (6).

Ad educenda quoque sputa in morbis suppuratis, idem præsidium adhibetur. Sic quidem Metoni pure in pulmonibus latente, quum sputa non exirent, datum fuit medicamentum, quod biliosa per superna eduxit. Is tertio die post assumptum pharmacum purulenta expuebat, & quadragesimo die ab ægritudinis initio repurgatus est, & intra alios 35 dies sanus evasit (7).

Lateri autem dolenti medicinæ parens fomenta admovere consuevit. Dolorem lateris (sic ille) sive ab initio, sive postea, fomentis quidem dissolvere tentandum est, ex fomentis optimum est aqua fer-

(6) Lib. 3. de morb. (493)

(7) Lib. 7. Epid. (1234)

vida in utre, seu vesica, aut vase æneo, aut testa. Atqui si aqua in vase duro sit, molle aliquod corpus, quale est lana, interponendum est. Si humidum magis desideratur, sponsia mollis amplaque aquâ fervidâ expressâ commodè adhibetur: stragulis quidem fomentum contingere oportet; nam diuturnius sic sufficiet, simulque præcavebitur, ut vapor molestus ægro non sit; nisi ex hoc quid commodi expectetur, aliquando enim confert. Insuper autem hordeum & ervum in aceto diluto, ita ut paulo acidius sit, quamquis bibere possit, dissoluta & fervefacta in marsupio conjecta, apponere oportet; convenit eodem modo & turfur usurpatus. Siccum vero fomentum præbent sal & milium torrefactum, quæ in laneis faccis admovenda sunt. Discutiunt autem talia fomenta non modo dolores lateris sub septo transversoque sed eos etiam, qui ad claviculam pertinent (8).

In aliis etiam affectibus fomenta ipse probavit Metoni, quia post judicationem

(8) De rat. vict. in morb. acut. (387)

cum

cum pervigilio præter rationem loquebatur, hoc præsidium adhibitum est; ille quidem a capitis perfusionibus quievit, & mente constitit (9). Morbis capitis, anginosi passionibus, &, ut verbo dicam, omnibus inflammationibus & doloribus auxiliantur fomenta. Singulare profectò fomenti genus adversus anginam, & quosdam uteri affectus adhibetur; vapores scilicet, qui ex diversa materia secundum vitii indolem parantur. Hujusmodi fomentum contra anginam tonsillas occupantem, & ex lento humore natam, probatur; atque post necessarias evacuationes optimum quidem hujus passionis remedium est; sputa enim educit, & tumores validissimè discutit. Recipit id nitrum, origanum, & nasturtium, quæ aceto & pari aquæ copia excipiuntur, & pauxillum olei insuper admiscetur. Tali autem artificio usurpari debet. Sumitur olla, quæ hac materia ad duas tertias plus minus implenda est, ollæ deinde operculum exactè adaptatur, cujus umboni perforato arundo semicubitalis vel

(9) Lib. 1. Epidem. ægrot. 7.

paulo altior immittitur, adeo operculum cum arundine infundibulo nostro haud abfimile erit. Ollæ, his ita paratis, supponendus est ignis, donec ebulliat humor; tunc detracto igne vas favillis obruendum est, ut adhuc prodire perstet vapor, sed minus urens, is autem per arundinem in locum affectum dirigendus est (1).

Præterea, si conijcere liceat, ea passio, cui auxiliari vaporem aquæ cum spiritu haustum medicus innuit, peripneumonia est; ubi sputa crassa difficulter extunduntur, vel omnino retinentur.

Balnei etiam utilitates, quo totum corpus commodè foveri potest, in lib. de viâ. in morbis acutis recensentur; sed tunc temporis paucis inter morbos acutos balnei fuit opportunitas, & hodie apud nos nusquam est.

Sed de eo redeam unde digressus sum. Ubi sævire perstet lateris dolor, licet sanguis idoneâ detractus copiâ, aliaque præsidia incassum tentata fuerint, ad cu-

(1) Lib. 2. de morb. (469), & Lib. 2. de morb. mulier, (648)

cucurbitulas, antè summâ cute incisâ, confugiendum est. In vetustiori casu Celsus, & post septimum diem Aretæus hoc remedium probavit (2). Hic etiam ad calefaciendas carnes, & eliciendos fodores, multam flammam sub cucurbitulâ accendi præcipit, & sanguine deinde pro ratione dempto, sal & nitrum linteolo unguine madefacto injecta, vulnusculis admoveri, tum postero die cucurbitulam iterum accommodari vult : Secunda enim cucurbitula, eodem authore, Ichores evocat, & magis adjumenti, quam prior, adfert. Ubi vero sanguinis missio haud desideretur, utpote inanitis vasis & languentibus viribus, cucurbitulas ficas, & vesicantia sedi dolenti admota, valde proficua fuisse novi. Fausto quoque successu, in pertinaci passione vesicantia, post cucurbitulas incisæ cuti imposita sunt.

(2) Cels. lib. 4. cap. 6. Aret. acut. morb. curat. lib. 1. cap. 10.

COMMENTARIUS

NONUS.

De Morbi Derivatione per Urinæ Ductus.

PROFLUVIUM crudæ urinæ nequaquam Febres solvit. Id autem læve, album, æquale, quod in urinâ costâ subsidet, modo insigni copia, & constanter prodeat, hosce morbos semper extenuat & submovet. Huic quidem signo maximè sisus est Hippocrates, eoque secundum rationem superveniente, morbi solutionem brevi expectavit; & rarò admodum fallit hoc judicium, ubi curatio ad ejus præcepta dirigitur. Quòd si data essent medicamenta, haud minus certò urinam moventia, quam alia alvum ducunt, aut sudores eliciunt, vix aliquid iis proficeremus adversus Febres, nisi ea probabile simul sedimentum eduxerint: sed
tota

tota curatio, ad optimam rationem instituta, urinarum concoctionem maximè promovet.

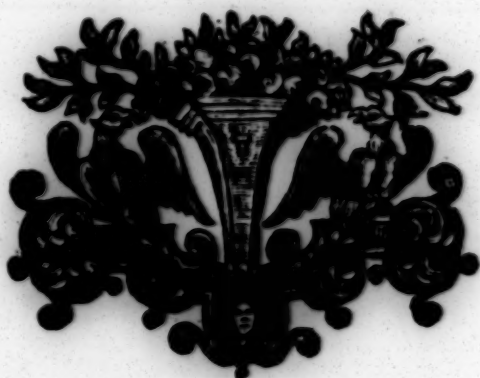
Ubi autem materia Febrilis exitum petit in primis per vesicam, sedimentum multum, crassum, quasi purulentum, urinæ inesse consuevit, quodque in transitu per urinæ vias haud rarò difficultatem parit. Hoc in casu, medicamenti aliquod ex iis, quæ urinam citant, præbere oportet, tum potiones idoneas majori copiâ exhibere, tum ductus urinæ, fomentis foras juxta renes admotis, & clysteribus lenibus per alvum infusis, laxare; alioqui venter siccandus est, cutisque densandâ; & hoc quidem ne serosi humores, quibus materia Febrilis clui debet, a renibus avertantur.

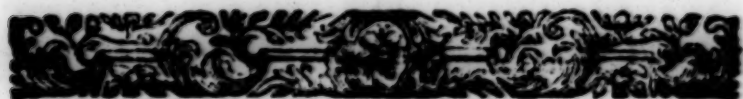
Cæterum, ad educendos sales lixiviosos, oleum urinosum, & serum corruptum, magnoperè necessarium est, ut urina inter Febres semper probè exeat: istis enim iter solenne per renes constituit natura, sed hæ sordes longe majori copiâ in Febribus, quam integra valetudine, gignuntur, uti experimentis Helmontii, & Brown

Browne Langrish, pro certo scimus (1).
lis vero retentis, quod fit, ubi urina sisti-
tur, vel aquosa redditur, pessima vitia,
uti omnes norunt medici, capiti immi-
nent. Ad has ideo vel eluendas sordes,
potiones in Febribus uberiores, quam in
prospera valetudine, requiruntur.

(1) De pondere urinæ ab eodem homine sano & Febri-
citante emissæ, vid. Helmont. Tract. scholar. humorist.
cap. 4. art. 31.

See a Chemical Analysis of the Blood and Urine,
both in Health and ardent Fevers, in The modern The-
ory and History of Fevers, by *Browne Langrish*.

COMMENTARIUS

DECIMUS.

De Sudorum Evocatione.

SUDORES, vel saltem lenis sudor, sub exitu Februm ferè semper desideratur: morbi enim omnes solvuntur, authore Hippocrate, aut per os, aut per alvum, aut per vesicam, aut alium quendam ejusmodi articulum; sudor vero omnibus communis est (1). Idem confirmatur historiis ægrotorum in primo & tertio morborum vulgarium: ex his enim omnes, qui convaluerunt, tribus exceptis, exsudabant; ita ut liberationem, per alias evacuationes inceptam & proVectam, sæpissimè perfecerint sudores. De alio eorum, qui Febris absque sudore defuncti sunt, observatur, quòd vicesimo die Febris conquievit, sed non

(1) De rat. vict. in morb. acut. (403)

sudavit.

sudavit. Vitium autem, quod intus remansit, circa diem 27 ad coxendicem decubuit, atque ibi non diu perstante, tubercula, quæ ad aures erant, extabant & dolebant. A tricesimo die alvi profluvium, intestinorum difficultas, & urinæ crassæ, cùm abscessum tum morbum sensim debellarunt; tandem circa 40 diem oculi dextri dolor subortus est, hebetior visus est, constitit (2). Quamobrem & huic judicatio, sine sudoribus effecta, admodum laboriosa, & diuturna fuit. Atqui horum alter non ante 80 diem (3); & tertius circa 120 judicatione absolutus est (4).

Sudores vero constantes, repidi, a toto corpore manantes, & post probatam urinæ concoctionem opportunè prodeuntes, sine aliâ aliquâ criticâ evacuatione Febres perfectè discernunt. Exemplo sint ægrotus sextus, & decimus in sect. 2. lib. 3. Epid.

(2) *Ægrot.* 9. lib. 1.

(3) *Ægrot.* 5. lib. 1.

(4) *Ægrot.* 9. sect. 2. lib. 3.

At sudores licet copiosi, & calidi, die critico erumpant, non tamen morbum prius submovebunt, si urina concocta non fuerit; vel saltem, si aliud quoddam non accedat præsidium. Sic profecto ægroto 7. lib 1. Epid. & 12. sect. 2. lib. 3. morbus per sudores iudicatus, non reversus est, licet urina cruda fuit; sed alteri sanguis post iudicationes crebrò e naribus erupit, alteri per uterum profusus est. Cæteris ferè ægrotis sudores accidentes, dum cruda esset urina, vel Febres non sustulerunt, vel tantum intervallo sedaverunt.

Nihilominus tamen conferunt sudores, si aliquid a Febris detrahunt, vel ægrum facilius ferre morbum faciunt; ni in posterum magis officiant, utique increasando sanguinem circa initia morbi, vel inhibendo utiliore evacuationem circa statum. Boni sudores magnâ ex parte sub fine accessionis erumpunt, hoc intervallum sudoribus maximè opportunum esse Febres intermittentes ostendunt. In Febris itaque bene constitutis, sudores diebus imparibus seu criticis speravit Hippocrates;

crates; qui si aliis diebus, & extra accessiones contigerunt, laborem metuit, & morbi longitudinem (5).

Malorum autem sudorum alios ex corporis exolutione, alios ex vehementiâ æstuantis ardoris concitari notavit medicorum sagacissimus (6). Atque jam hodiernâ experienciâ demonstratum est, quòd, imminuto humoris vitalis impetu, per sanguinis detractionem ad $\frac{2}{3}$, protinus accedent sudores visceri, frigidi-que (7), quales in ægrotantibus plerumque observamus, ubi in propinquo sit mors, aut animi defectio. Tales equidem ex resolutione fibrarum, extremas arterias & poros glandularum cutanearum amplectentium, apparere verisimile est. Pulsus parvi & inæquales, natos ex hac causa sudores denotant, & hujusmodi excretio in Febribus lentis nervosis frequens est. Quemadmodum autem in corporis exolutione, humoribus a vasis dilabentibus, sudores apparent; sic etiam

(5) Lib. prænot. (38) Coac. prænot. (209)

(6) Lib. prænot. (38)

(7) *Hale's Hæmataticks*, Exp. 1.

in Febris ardentis vehementia, vi impetus impellentis exprimente humores per arterias. Ex notis hujus est pulsus vehemens, aut celer admodum & frequens, cum ingenti corporis æstu.

Incredibile sanè foret, tantam humoris copiam per cutem & vias spiritus quotidie benevalentibus abditè diffluere, nisi id certo Sanctorii experimento constaret. Ab eodem etiam inventum est, quòd perspirationem plurimùm augeat calor; ita ut copiosius perspiretur in regionibus calidis, & ibi æstate, & inter æstatem diebus fervidissimis. At calor non modo copiam, sed acrimoniam quoque humoris perspirati auget, quomobrem in Italia, ejus evacuatione inhibita inter æstatem, calor molestus mox sentitur, & brevi Febris arcessitur maligna; hieme vero idem accidens nil hujusmodi efficit (8). Materiam autem perspirabilem acrem reddi, vel calore externo, vel motu humorum violento, vel morâ intra corpus, autor est Sanctorius (9).

(8) Sanctor. aph. 35. sect. 2 & aph. 78. sect. 1.

(9) Ibid. aph. 37. sect. 2.

Humores equidem animalium, vel lenissimi, ex corpore educti, calore penitus dissolvuntur, & putrescunt, & eo citius hoc fit, quo propius calor accedat ad eum gradum, qui ovi albumen cogit, modo non attingat. Conflatur id liquamen ex salibus oleosis acerrimis volatilibus latici inhærentibus, quibus plurimum exaltatis putrefactione, (uti chemici loquuntur) nil vitæ magis insidiatur: minima enim particula ovi ex incubatu corrupti, si devoretur, horrorem, vomitum, anxietatem, tormina, alvi profluvium, æstum, firimque concitat, atque sanguinem vel instar veneni pestis dissolvit. Quinetiam vel olidi tantum cadaverum foetores talia efficere possunt (1). Prorsus verò admirandum est, quòd canis dententus calore, qui naturalem hominis temporem dimidiâ parte haud excedit, intra 30 forte minuta necatus fuerit, humoresque ejus brevi hoc spatio prorsus dissoluti, & in putidum liquamen conversi; adeo ut minimè abfuerit, quin athleticus vir, propius accedens, solo nidore

(1) Boerhaav. chem. process. cxiii.

exanimaretur (2). Quam cito intra corpus hujus animalis per calorem solum fusi erant succi! quam acerrimi & venenati redditi! verisimile itaque videtur, quòd quò ferventius cœlum sit, eo vehementiùs omnium animalium humores ad dissolutionem & putredinem inclinant.

Secretioni & excretioni talium particularum, quæ vel tritura comminutæ, vel calore solutæ, inutiles sunt & subtilissimæ, moxque putridæ evasuræ, poros circa cutem, & asperas pulmonum arterias, aliasque spiritus vias, construxit natura. Activæ particulæ, tam sudoris, quam abditè diffluentis per cutem humoris, salinæ oleosæque sunt, quibus pro vehiculo inservit aqua. Hinc conjecturâ haud levi assequimur, quapropter fervidiori cœlo plenior perspiratio necessaria sit, & cur tanta mala ex ejusdem defectu corripiant. Facile porrò concedetur, credo, quòd organum singulum excretorium, proprium sibi humorem commodè tantum admittat, alienosque ferè excludat. Sic

(2) Ibid. Vol. 1. (276)

quidem

quidem ad excernendam urinam, cui renes accommodavit natura, ductus sudoris inepti sunt: nam ex urinæ retentione citra renes, quantacunque sudoris copia effluat non præcavebuntur vitia, inde capiti imminetia. Demendo sanè laticem, urinæ defectum partim compensant sudores, sed ea salia & olea, ad quæ excernenda renes nati sunt, intus reliquunt. Neque sufficere videntur renes ad secernendam eam materiam, quæ per cutem evacuari debet. Atque ob eandem rationem, materia Febrilis vix poterit educi, sive per renes, sive per cutem, sive per alia emissaria, antequam illi assimiletur humori, qui per ista organa collari consuevit. Id autem, quod per cutem evacuatur, omnium recrementorum corporis subtilissimum est; itaque particula Febrilis, huc evasura, maximè comminuta & concocta esse debet; quomobrem post alias evacuationes plurimum superveniunt sudores critici. Neque his aliena est medicinæ patris sententia: sudores enim in Febris hac de causa fieri præcipit, quibus morbi in diebus judicatoriis,

catoriis discernuntur, & Febrilis ignis dimittit, in his de pituitâ & bile (has utique materiam Febrilem ille habuit) quod tenuissimum est, eliquatur, & fecernitur, & secedit, partim extra corpus, partim intus, & isthic in corpore reliquitur, partim præ calore attenuatur, & vapor fit, & cum spiritu permixtum foras procedit. Hæc igitur sunt ejusmodi, & ex his sudor oritur (3). Tantam autem molituram, & subactionem, vix videtur requirere materia Febrilis, ut urinæ naturam induat; nam ea ferè in urinâ cernitur cocta, antequam sudores critici erumpunt: & si prius sudores contingunt, rarò morbum finient. Ex notis autem optimæ concoctionis in urinis, materiam Febrilem aptam natam esse cum sudoribus exire cognoscimus.

In hoc statu veteres, si ardens erat Febris, si vires valentes, si nullum inflammationis, aut visceris alicujus infarti signum, plena pocula frigida ægrum confertim devorare cgebant, ex quo vel vomitum, vel dejectionem, vel sudorem,

(3) Lib. 1. de morb. (458)

fed hunc femper poſt illas evacuationes, expectabant, quibus pro ſpe cedentibus Febris protinus ſublata fuit (4). Verum ex huiusmodi curatione, gula aliquando læditur, ut æger vix devorare ſuſtineat, modo ventriculus, aut jecur, aut pulmo, aut ſeptum tranſverſum, aut alia quædam pars corporis nobilior male affligitur. Id præſidii itaque haud temerè arripendum eſt.

Cæterum præter coſtionis notas in urinis, alia ſigna criticos ſudores præcedunt : calor utique, ſed non urens, externum corporis habitum, extremosque pervadit artus, cutis, prius aſtricta, molleſcit, tendines circa carpum minus rigidi ſunt ad tactum, linguaque humeſcere incipit ; ſed minimè fallax, & proprium critici ſudoris imminentis iudicium eſt pulſus plenus mollis & valens ; is cùm humores aptos eſſe ad ſubeundos poros, tum poros benè diſpoſitos eſſe ad tranſmittendos humores, oſtendit. In exprimendis igitur ſudoribus, non temerè inhærebit medicus, naturæ ſervus, priuſquam hæc viſa

(4) Galen, method. medend. lib. 9. cap. 5.

ſint ;

sint; sed præsentitâ per sudores judicatione, istiusmodi motum expectabit, eumque arteriis conciliare quamprimum molietur. Id autem non sine diverso, & plane contrario remediorum genere, assequi poterit; siquidem in lentis Febris, ubi pulsus, qui exilis & languidus fuit, appropinquante judicio invalescat, & plenior tangatur, is calidiori medicinâ eousque incitandus est, donec normam a natura præscriptam attrigerit. Contrâ, in acutis & inflammatoriis Febris, ubi pulsus in vehementia & duritie peccat, commodis evacuationibus, potionibus aquosis, & medicamentis nitrosis, excessum subducere oportet, donec is ultra modum valens non sit, & mollis sentiatur. Desideratâ vero conditione pulsuum obtentâ, sudores, si tardaverint, provocandi sunt; eoque magis si isto tempore, & Febris moveatur, & morbus judicari soleat. Hippocrates quidem, naturâ excretionem per cutem moliente, ex exhalationibus aquarum calidarum sudores ciendos esse aliquando monet (5):

(5) Lib. de arte (7).

atque

atque æger in hoc rerum statu, resolutâ cute per calidæ vapores, si sub veste factis multâ contineatur, facilè exsudabit. Cæterum, ad provocandos sudores, singulare præsidium rarissimè usurpasse, sed artificiosè curationes dirigens, donec ii sponte suâ diffliuerent, ut plurimùm expectasse, videtur medicorum optimus. Ex immensâ autem remediorum inter-norum sudores moventium farragine, quæ in usum traxerunt recentiores, nullum certius, aut minori cum corporis turbatione, excretiones per cutem citat, quam quod opium camphoramque recipit. Opium fortè fibras musculares spiracula cutis constringentes relaxat, camphora autem subtilitate omnibus aromatibus præcellit, & cutem insuper petit. Adhæc potiones aquosæ, in quibus maceratæ fuerint plantæ aromaticæ, si fervidè sorbilentur, sudores promovent, materiam Febrilem eluunt, & sanguinis densationi impedimento sunt. Sed hæc curatio, ut id iterum moneam, ubi urina cocta & pulsus mollis atque plenus fuerint, optimo successu instituitur.

Quibusdam

Quibusdam vero, observantibus Febres universas sudoribus fere finiri, multasque (nempe diarias & concitatas a vitio sex rerum non naturalium) cito solvi, verisimile visum est, omnigenas Febres per sudorum provocationem optimè submo-
veri posse. Inde coepit ab Arabum usque temporibus in immensum serpere reme-
diorum sudores moventium varietas, quæ quidem, nil expectatâ materiæ Febrilis præparatione, protinùs inter initia Febrium, omnibus indiscriminatim propinari videmus.

Contra maximum hunc, & vulgatissimum medentium errorem, firmitèr obnixus est Sydenhamus, qui in Febribus ad eliciendos sudores medicinæ calidioris, ægrosque multa veste involvendi usum, non modo repudiavit, sed eos etiam sponte sua inter initia morbi diffuentes coerceri vult (6): pessimi enim ominis accidentia ab eâ curatione concitari observaverat, Febresque aliâ methodo certius, citius, & jucundius, curari expertus est. Invidia autem, pessi-

(6) Sect. 2. cap. 3.

maque calumnia, ex hac re optimo viro obortæ sunt. Ex unaquaque enim vitæ sorte hominum genus est nefarium, qui nil laude dignum assequi possunt, & ideo alios fama spoliare satagunt; ut cum longè superati sint in ipsis quas profitentur artibus, ita esse populo ne palàm videantur. Ab eâ bonorum peste futum est, Sydenhamum in contradicendi studio totum, id unicè sibi proposuisse, ut mendendi rationem, aliis probatam, everteret; sed bene de republica merentibus æqua plerumque est posteritas, & hunc celeberrimi in arte nostra viri, uno ferè ore, summis dignum laudibus, imo omni laudi superiorem, judicaverunt.

Si ratio autem curandæ Febris intra sudorum expressionem fisteretur, non esset ars longa; sudores enim quamprimum elicere, eosque effluentes ad depulsionem usque morbi servare, unicus erit scopus, totumque officium medici: atque in eligendis medicamentis sudorem moventibus, nulla est difficultas, cum a lenioribus incipiendum sit, sensimque ad validissima (si opus fuerit) progrediendum; nec

nec unquam omiſſis veſicantibus, ubi grave quodvis ſymptoma urgeat. Quandoquidem igitur ad aſſequendam huiusmodi curationem, nec plurimum vel iudicii, vel laboris, deſideretur, quin & ei adminiſtrandæ pharmacopæus tyro, pariter atque gravis annis medicus, juxta ſufficiat; minime mirari oportet, quod homines inertes, deſidioſi, ineruditi, hanc præ ceteris exercuerint. Ea autem, ſi ita in medendo felix erat, quam intellectu facilis eſt, omnibus palmam præriperet; ſed quod dolendum eſt, iſta methodus, quæ materiam febrilem per poros cutis eliminare ſatagit, ut minus habet certitudinis, ita plus habet & ſaſtidii, & moræ; utpote, quâ morbus ſæpius ad ſeptimanas aliquot producitur, cùm æger hac modo primum in ipſo ſepulchri margine, ſi forte Libitinam evitet, conſtituatur, & per longum illum Febris decurſum, denſo remediorum agmine infeſtetur, quibus ea expugnantur ſymptomata, quæ imperita morbi tractatio advexit. Hæc Sydenhami verba ſunt (7), cujus iudici-

(7) Schedul. monitor. de novæ Febris ingreſſu.

um magna medicinæ lumina Mead, Freind, Boerhaave, aliique multi viri celeberrimi, in suis scriptis confirmaverunt. Tanti itaque momenti spernere monita, iis utique, qui civium valetudini, & vitæ præfunt, facinus est; at methodum arripere notatam, ut trahendis morbis quæstum sibi faciant, venificium.

Cùm autem ea medendi institutio, quæ in remediis calidioribus posita est, etiamnum nimis frequens sit, causas accuratius investigare haud ineptum videtur, unde tot inde oriantur mala.

Igitur, natura ipsa vix unquam materiæ eliminandæ febrili per sudores valet, excepto in peste, antequam ad eam maturandam, idoneum insumpserit tempus; ita ut sudores, qui sponte suâ, incunte morbo, largius diffluunt, Febres minimè discernant, sed longum affectum & difficilem significant, vel faciunt. Ea etiam curatio ventrem inter initia constipat, & alvi profluvium haud rarò in Febribus putridis circa judicationes concitat: maximè vero & facillimè Febribus defunguntur ægri, quibus, contraria planè lege,
O alvus

alvus sub initio mollis est, sed paulo ante judicationes, & sub iis astricta. Ab alvi suppressione intercluditur stercus, distenduntur intestina, turgentique materiae, si qua fuerit, negatur exitus: quantas hæc, qualesque pariant noxas, suprà explicatum est. Atque ubi vitiosi succi ab initio non fuerint in primis viis, brevi quidem intervallo ibi gignentur: siquidem bilis utraque, stomachi & intestinalium mucus, humorum ciborumque sordes, per alvum quærentia exitum, intercipiuntur, liquantur, corrumpuntur, deinde venas (prius interdum afflictis locis circa quos stabulaverunt) subeunt, sanguini admiscentur, novas Febres incendunt, flexuosos & subtiles cerebri & viscerum ductus ægrè superant, ex obsessione partium nobiliorum pessima oriuntur mala. Cæterum, ubi ex votis res succedit, hæc maxima ex parte ita fiunt, nec prius cessant turbæ, quam materia corrupta, quæ per alvum deijcienda esset, ad cutem abscedat, vel cum sudoribus evacuetur. Insuper his, ex sudoribus copiosis, si venam incidas, sanguinem crassum

sum utpote sero privatum, totumque fere in grumum condensatum, auctore magno Harveo, invenies. Sudoribus igitur, inter initia Februm, præsertim inflammantium, calidâ medicinâ expressis, in quibus ex maximis vitiis est sanguinis tenax lentor, vehementissime densabitur humor vitalis, & inde ineptus erit ad superandas exilium arteriarum angustias, sed vi multa jam adactus hærebit, & implicabitur. Id si in cerebro fit, accersitur infania, vel veternus; si circa pectus, spirandi difficultas, aut lateris dolor; si circa præcordia, eorum distentio, calor, dolor, pectoris oppressio, anxietas, jactationes, &c. feliciori quidem eventu, idem circa articulos & carnes contingit; sed inde etiam dolor multus, vel forte claudicatio, ex morbo rheumatico, vel articulari, succedit. Hujusmodi autem accidentia frequenter admodum sequi istam medendi methodum tristis probavit experientia. In Febris quoque lentis, ubi calidior medicina ad excitandum motum vitalem omnino desideratur, cavendum est, ne nimium in ea simus. Quam

graviter calida & alexipharmaca medicamenta in Febre miliari noceant, docuit sanè uberius experientia; qua constat, eadem cum æstuoso regimine in causa esse, quod ingruente primum hoc morbo, omnes fere perierint, cum jam sub temperato plurimi evadunt (8). In vicino quodam oppido, plurimi Febre petechiali hoc anno laborantes, medicina calida & continente sudorum expressione curati fuerunt, ex quibus vix tertia pars superstes est.

Ubi autem materia morbum efficiens subtilissima est, & neque humoribus crassis involvitur, neque poris implicatur, si præterea experientia docuit eam per cutem posse evocari, sudores quamprimum eliciendi sunt, ut mala materia educatur, antequam humores ab ea prorsus corrumpuntur. In peste itaque sudorum valida per calidiorem medicinam expressio, cum potione interim largiori, summum est præsidium; si quidem id arripiatur, priusquam venenum pertinaciter alicui sedi inhæserit. Hujusmodi autem cura-

(8) Hofman. med. rat. system. Tom. 4. sect. 1. cap. 9. observat. clin. §. 2.

tio multorum capitem damno in variolis tentata est, quandoquidem venenatum id variolas concitans, neutiquam per poros cutis cum sudoribus percelli potest. Cæterum in hac affectione rarò moriuntur ægroti, quia venenum a sanguine non expulsum est, sed frequentissimè propter abscessum majorem a variolis natum, quam vires ferre possunt, qui abscessus medicinis calidis magnopere promovetur.

Sed licet copiosa sudorum profusio ante concoctionem, excepto in peste, ferè mala sit, plenior perspiratio, aut lenis interdum cutis mador, modo ex malo morbo natus non sit, plurimùm confert. Febricitantibus enim ex motu humorum perniciosissimo, & calore quoque summo, copia materiæ perspirabilis longe major, quam sanis præstò erit; ea autem si intra corpus retineatur, & morâ, & motu, & calore freta, acerrima cito evadet, quæ vel ipsa homini benevalenti Febrem inferre malignam abundè sufficit. Cutis sanè linguaque vehementer sicca & torrida inter malas notas jure positæ sunt, molles autem & humidæ inter bonas.

Lingua enim minimè arida perspirationis bene procedentis in sedibus, quæ spiritum recipiunt, indicium est; hæ plerumque eodem modo constitutæ sunt, ac externus corporis habitus, ita ut dum cutis madet, erunt os linguaque fere humida, nisi singulare aliquod accidens, has partes affligens, impedimento sit.

In his regionibus non opus est, ut benevalentibus vapor circa cutem cernatur; in æstuantibus vero inter fervores id utilissimum esse videtur. In Ægypto per alteram æstatis partem unusquisque aliquoties in die largissimè sudat, & eo tempore incolæ semper secundissimâ fruantur valetudine (9).

In Italia, dum corpora in summo æstu ob somnum vel nocturnum vel diurnum abundè perspirant, vel sudant, redduntur leviora, & nullo illo die vexantur calore (1). Sed quibus aliquid perspirabilis in vehementissimis caloribus æstivis exhalare prohibetur, calor est molestus, &c (2). Atque in Febribus acutis

(9) Alpin. de medic. Ægypt. lib. 1. cap. 18.

(1) Sanctor. aph. 28. sect. 2.

(2) — aph. 78. sect. 1.

lenis sudor, præsertim inter somnos, neque ad summam Febris vehementiam, neque corporis exolutionem, apparens, ægrum ferè semper faciliùs ferre morbum facit; sedat enim mala accidentia, quæ ex retentione materiæ acris perspirabilis, supra Febris noxas concitari solent. Ex his sunt capitis gravitas, corporis contractio, sitis, calor, inquietudo (3), quin etiam hæc mala ab ea causa mox oriunda plenior perspiratio, aut blandus subinde sudor præcavet. Optimi sudores sunt, ex observatione Hippocratis, qui post notas coctionis criticis diebus superveniunt, & morbum solvunt; boni vero sunt, qui toto corpore oriuntur, faciuntque, ut æger morbum facilius ferat. Illos quidem materiam Febrilem educere, hos autem crudâ prorsus affectione acrem perspirabilem excernere, verisimile est. Sed juxta ejusdem monita, quæ sponte sua prodeuntia juvant, ea si intus retineantur, arte evocanda sunt: itaque ubi cutis & lingua exsuccæ sint & torridæ,

(3) Sanctior. aph. 113. sect. 1. aph. 23. sect. 4. & alibi.

excretionem materiæ perspirabilis protinus prudens molietur medicus, non quidem intendendo eousque Febrem, ut per ejus vehementiam sudores exprimantur, sed laxando vasa, diluendo & resolvendo humores, & moderando motum vitalem; ita enim simul malis accidentibus, & morbo primario consulitur. Contra imprudentes, præsentia si sciunt levare mala, id agunt, de futuris vix solliciti, indeque gratiam cum ægris & adstantibus ineunt, atque sibimetipsis de re bene gestâ plaudunt, sed haud rarò eadem operâ magnas molestias, & summum vitæ discrimen in posterum arcessant. Neque frequentius unquam, quam in exhibendis cardiacis, & exprimendis sudoribus, ejusmodi error commissus est; jucunda utique promittitur curatio, opinioni vulgi arridet methodus, eam usus familiarem reddidit, ægerque diffluentibus sudoribus melius se habere inter initia videtur, & iisdem postea suppressis vehementius æstuat, sitit, & inquietus est. Cæterum sudor qui incunte morbo satis promptè elicitur, appropinquante vigore sæpe sistitur prorsus,

ius, nec calidissimis revocari poterit remediis; & licet fluere pergat, pro certo exposita in superioribus secum trahet mala. Sed adhæc licet veteres, studiosissimi naturæ viri, eam medendi rationem nunquam admiserint, recentioresque in sacris medicinæ mysteriis penitiùs eruditi semper rejecerint, nulla spes est, quòd aniculæ, quas penes impunè occidendi homines licentia est, se a suâ curatione avelli siverint: id vero in votis est, ut medici ratione utentes rem, missis opinionibus præjudicatis, suo momento ponderarent, atque hanc a salubri arte procul relegarent perniciem.

A superioribus autem (ut ingratum hoc argumentum tandem demittam) manifestum est, quòd vias omnes, per quas corporis recrementa quotidie in secundâ valetudine egeruntur, patulas inter Febres tenere ex maximis sit artis præsidiiis. Nam sanis ex eorum retentione, ut notum est, concitantur Febres, omnigenaque ferè mala. Quanto autem magis ea Febricitantibus fient, cum vires corporis ex alio morbo prosternantur,

tur, & omnia recrementa longe maleficia sint indole, & majori intra venas conficiantur copia. Interim Febris omnium malorum, quæ supra ipsam aliunde nascuntur, falsò existimatur auctor. Sed quibus medicamentis, latente causâ, expugnabuntur ista? insuper his, eâ mendendi ratione non modo id mali præcavimus, quod a retentis sordibus ortum ducit; sed hoc etiam commodi consequimur; nempe, ut materiæ ad exeundum paratæ via pateat naturalis, quocunque demum vergit.

COMMENTARIUS

UNDECIMUS.

De Curatione Abscessus critici.

COGNITIS ratione, modoque evacuationum, restat, ut curationes, quæ circa abscessus criticos versantur, explicem.

Ubi Febris, neque per sanguinis profusionem, neque per dejectionem, neque per sputa, neque per urinam, neque per sudores, judicata fuerit ; inter ea accidentia, de quibus dictum est, abscessus demum expectandus est.

Causa quidem, abscessum efficiens, videtur esse materia subacta quodammodo, sed non adeo exactè, ut naturales vias, intestina utique, renes, & cutem, subire possit ; atque sanguinis motus imbecillior, quam ut arterias disrumpere queat : si-
quidem

quidem eadem ferè notæ in vehementibus Febribus sanguinis cursum per nares ostendunt, ac in minus concitatis abscessum circa aures. Febres autem illico mitescences ex abscessu insigni opportunè erumpente, & protinùs iterum invadentes ex eodem præter rationem recedente, materiam febrilem in abscessum relegatam esse demonstrant.

Si itaque natura opportunè in loco commodo abscessum moliatur, is arte fovendus erit, ne iterum ad interiora recurat; ab interioribus ad exteriora verti morbum bonum est, contrarium vero malum. Si inflammatio exacta est, ea superimponenda sunt, quæ citissime in pus maturant; etenim, quibus tumores circa aures assurgunt, & non suppurantur, in ardente Febre hi fere non servantur (1). Qui vero suppurant cum signis coctionis, & pus habent album, salutare sunt (2).

Singularem, sed congruam valde, uti videtur, parotidis in Febribus malignis curationem, præfert Franciscus Valefius.

(1) Coac. prænot. (137)

(2) Coac. prænot.

Ego quid in ejusmodi ægrotis (sic ille) facere soleam, dicere hoc loco non gravabor; quandoquidem censeo multos esse servatos, qui alioquin interiissent. Mox ac oriri incipiunt, partem laxanti oleo foveo, putà chamæmelino, atque si exire cunctentur, loco ipso cucurbitulam affigo, ne abscessus sit minor, quam possit conferre; ubi autem jam satis manifestus factus est, si brevi plurimum increseat, mitto rursùm sanguinem, ne sit major quam sustinere possit æger. Mox verò durum adhuc tumorem, neque ullâ supuratione expectatâ, ignito ferro aperio, alterâ quidem in parte, si alteram solum obsederit tumor, in utrâque vero, si utramque, & cataplasma suppurans appono. Plerumque res bene cedit; nam brevi computrescente post inustam escharham tumore, manare pus incipit, & per id orificium caput & reliqua viscera purgantur (3). Hæc certè medendi methodus egregio viro Marco Aurelio Severino, aliisque clarissimis medicis, quos

(3) Comment. ad Hip. lib. de morb. vulgar. N°. 92. lib. 7.

apud eum videre est, summoperè placuit (4).

Ubi autem id, quod abscedit, ignem sacrum concitat, ea admovenda sunt, quæ tenui humori densando & ad cutem sistendo valent. Hoc genus abscessus frequentius inflammationibus sinceris recurrere consuevit. Quidam ex Hippocratis interpretibus, hanc rem minus rectè intelligentes, mirati sunt, quòd is cùm refrigerantia, tùm actu frigida, & astringentia, nempe betas & cucurbitas concisas ex aqua frigida, ubi *φλέγμα* in quadam anginae specie ad collum vel pectus foras conversum erat, superimponi iusserit; præcipiens simul, ubi ad pectus extumuerit, plerique evadunt, si vero ad pulmonem conversus fuerit, ut plurimum moriuntur (5); sed *φλέγμα* quidem hic loci erysipelas notat, adversus quod betæ folia & astringentes medicinas Celsus, Galenus, & ejus successores adhiberi volunt; hæc enim id vitii ad exteriora sistunt, aliter sane vix admovissent

(4) De abscessu critico, cap. 31.

(5) Lib. 2. de morb. (470)

isti, qui bene norunt, quanto malo est intro verti erysipelas. At eadem præsidia inflammationem exquisitam reprimunt.

Si vero ad articulum criticè decumbat morbus, talia applicare oportet, quæ ibi detinendæ materiæ apta sunt, antequam ea digeratur: nam, observante Hippocrate, articulorum morbi præter coxarios raro suppurare solent.

Si circa cutem denique efflorescant exanthemata, calor externus ad incitanda tardantia in Febre non vehementi valet; eodem etiam cavetur, ne ante tempus temerariè recedant. Atque ad accelerandum universum genus abscessuum calor paulo major, tam internus, quam externus, idoneus est,

Quæ autem per abscessus fiunt judicationes, difficiliores sunt ut plurimum iis, quæ per evacuationes absolventur, & maxime quidem, si excretio quædam critica non simul accesserit. Ex abscessu circa crura, ubi cruda omnino perstiterit urina, periculum subesse diuturni cruciatu, & claudicationis, monet Hippocrates.

tes (6). Cuidam ante 7 menses Febrem pessimi moris per abscessum ad femur cruda perstante urina judicatam fuisse vidi; sed os femoris inde corruptum est & claudicatio & ulcus adhuc dum insident. Urina multum crassum album læve & æquale sedimentum, quasi purulentum, deprensens, omnium optime hujusmodi abscessus extenuat & resolvit: ea dum redditur, aliquando dolorem concitat, hinc urinæ difficultatem in statu 2. Epid. 1. ex judicantibus efficacissimum fuisse scribit præceptor. Easdem item solvit sanguis sponte e venis erumpens; tum etiam alvi profluvium, & tormina; sputa quoque quosdam abscessus discutunt.

Materia itaque abscessus concitans, omnibus his modis ex corpore evocari videtur; ob quam causam, si ex eruptione abscessus critici urina id genus sedimenti habens, quod dictum est, copiosius effluat, ne male sanâ arte provocetur abscessus, siquidem natura æquè tutò per renes, longeque facilius, morbum exturbabit. Atque aliarum evacuationum

(6) Coac. Prælag. (180)

supra

supra abscessus spontè & tempestivè evenientium eadem est ratio. Igitur his omnibus indulgendum est, si morbum levant.

Quinetiam, si abscessus, vel etiam arte provocatus, affectionis dignitati non responder, aut si is temerè & sine ulla significatione evanescit, atque mala inde augentur evacuatio morbidæ materiæ, ad exemplum naturæ, per vias idoneas molienda est. In Febre malignâ, & valde exitiosâ, Monspelii anno 1623 grassante, quibuscunque parotides circa judicationes apparebant, omnes intra biduum interibant, quod abscessus, ut suspicatus est Riverius, totam excipiendi morbi materiam non capax erat; ad hanc igitur per alias vias evacuandam, is sanguinis de tractionem, licet vires essent ex oppres sione summoperè imbecillæ, instituit; sed hujus ergo, repetitis vicibus sanguinem dempsit, sequenti deinde die per leniora medicamenta alvum duxit. Tantaque fuit hujus præsidii virtus, ut postea in ea

P

consti-

tutione ex parotidibus, ita curatus, periit nemo (7).

Vibices quidem raro admodum toti recipiendo morbo satis sunt; imo cum vix quicquam a morbo detrahre interdum videantur apparentes, nil judicationi Februm conferre a quibusdam suspiciantur. Certum vero est petechias aliquando, sine alio quovis auxilio, id genus morbi perfecte judicasse (8); tum etiam easdem præmaturè vel serò nimis extrusas in Febribus petechialibus malum semper portendere, opportunè vero erumpentes bonum (9). Propterea credo, quod ex judicantibus æstimandæ sint petechiæ; at supra has aliud præsidium plerumque desideratur. Febris petechialis ex malignis & pestiferis sæpissime habetur, & sibi relicta, vel imperitè curata, exitiosa valde est; ad artem vero tractata, saltem quæ anno 1672 & adusque 74 Colonia epidemica fuit, quæque eandem regionem post aliquot annorum decursum iterum

(7) Prax. medic. cap. de Febr. pestilent. sub fine.

(8) Ramazini de constitut. ann. 1692, &c. N° 21.

(9) Idem, ibid. & Donckers de idea Feb. petechial.

infestavit

infectavit, item quæ nuperrimè apud nos grassata est, & adhuc dum grassatur, facilis fuit curatu, & tutus admodum morbus: ex magno enim ægrotantium numero quorum curam habuit medicus Coloniensis D. Donckers, si bene memini, quinque tantum mortui sunt, ut ipse testatus est. Huic quidem eo libentius fidem adhibeo, quoniam ex centum febricitantibus in præsentì constitutione haud absimili methodo curatis vix tres desideratos fuisse pro comperto habeo, & idoneis testimoniis, si opus fuerit, probare possum. Eam autem curationem paucis absolvam.

In primo morbi stadio expurgandis ventriculo & intestinis tempus aptissimum est, nempe ut crudi & viscosi humores, qui venenatam particulam cum saliva deglutitam excipere, alere, & Febrium fomes esse, jam ab ea corrupti, videntur, quamprimum cum inhærente fermento, quantum fieri potest, ejiciantur foràs. Primum autem stadium ad macularum usque eruptionem, vel ad istum diem, quo constitutio eas ex sua indole deprimere solet, extenditur. Intra id quoque

spatii, si vel copia, vel motus sanguinis, vel inflammatio internæ cujusdam corporis sedis, sanguinis detractionem postulet, vena secanda erit; & quo citius id fiat, eo melius. Si vero ingens capitis dolor, aut insania, aut sopor cum oculorum & vultus rubore, aliæve notæ inflammati cerebri alio morbi tempore sanguinis missionem expetant, cervicibus cucurbitulæ cum ferro advovendæ sunt, sanguisque pro ratione accidentis, & ægrotantis virium demendus. Venæ etiam exiles, quæ sub lingua sunt, feliciter in his sectæ fuerunt. Vires autem hic plurimum collapsæ lata amplarum venarum vulnera prorsus recusant. In his Febribus haud pauci insania & veterno temerè occupati. Amicorum spes fefellerunt, quos per id præsidii tempestivè adhibitum servari sæpe potuisse, nullus dubito. Cæterum sanguinis motus, ex indicio arteriarum, prorsus inter initia, ut plurimum stimulo eget; magis autem necessarius is est instante papularum eruptione, quoniam insuper his, tunc temporis natura abscessum circa cutem moliens adjuvanda est; atque propterea

propterea paulo ante secundum stadium a purgantibus abstinere, & alvum ficcare oportet. Ex iis, quæ commodè hic sanguinis cursum incitant, & excretiones per cutem promovent, haud infima sunt veterum antidoti, quæ opium & medicinas calidas penetrabiles recipiunt; sed istæ nondum ea copia adhibendæ sunt, ut sudores eliciant; ii enim, vel sponte diffluentes, adhuc dum mali existunt, vehementiusque nocent arte expressi. Per totum porro hoc stadium in iisdem, si langueat motus vitalis, quod plerumque fit, continendus est æger; victus ex jusculis hordeaceis cum vino per omnia morbi tempora ad sustentandas vires utilissimus est, modo affectio capitis vini usum haud arceat. Interim ad singulare humorum vitium prospiciendum est. Si densitas sit sanguinis inflammatoria, eam nitrosis attenuare juvat; si putrida dissolutio, acidis & astringentibus coercere; si crudus lentor, salibus acidis & alkalinis ad saturationem commixtis solvere, tum etiam vesicantibus, quæ ratione quoque stimuli egregiè profunt. Adhæc al-

vus minime negligenda est. Ea sub principio & fine hujus stadii tarda esse debet; si vero diutius stricta maneat, præcordiorum oppressio, anxietas, & vitia capitis & nervorum plurimum intenduntur. Atque hæc mala jam inde nata alvo bis terve liquata sæpe admodum levantur & pulsus valentior fit. Vitalis principio & fine stadii venter tardus commodè rheo & tamarind. movetur, sed purgatione debitâ prius celebratâ, duci raro debet. Clysteri autem medicamentum per os assumptum ideo prætulerim, quod hoc intestinum tenuè, pariter atque crassum, juxta expurgat. Cæterum modica alvi subductio excretioni perspirabilis nulli impedimento est (1). Finitur alterum hoc stadium accedente judicatione, quæ nunc citius, nunc tardius pro ratione constitutionis advenit. In iis constitutionibus, quibus eruptio petechiarum circa quartum diem solenniter contingit, erit judicatio, vel saltem imperfecta, circa septimum; si eruptio circa septimum fuerit, judicatio circa decimum quartum expectanda est; atqui si secundus septenarius

(1) Sanctior. Aph. 48. sect. 1.

bum non prorsus absolverit, id a tertio sperandum. Caterum accedente critico morbi, in quaque constitutione, die, si notæ coctionis in urinis cernantur, si pulsus plenior & valentior tangatur, signaque sudores præfagientia animadvertantur, fratus seu tertium morbi stadium adest, jamque movendi sudores nec prius opportunitas est; medicina itaque calida in majori copia concedenda est, & potiones tenues affatim calidè sorbillandæ. Blandoque per totum corpus educto undique sudore, si urina magis cocta reddatur, & æger inde levetur, ad finem usque morbi is continuandus erit. Si vero hæc non fuerint, & pulsus iterum magis celer, & contratus sentiat, & sudor difficulter eliminetur, & anxietas & pectoris oppressio, & mentis languor, & capitis vitia intendantur. Reliquis inhæret morbus, & materia, quæ intus relinquitur, ulteriorem concoctionem requirit. Quamobrem ad curationem in secundo stadio probatam redeundum est, donec iterum sudores moliatur natura: & si altera judicatio non perfecta fuerit,

vel etiam, tertia idem facere oportet. Sed hac curatione ex arte institutâ vix ultra secundam judicationem perseverabit passivus. Morbo tandem prorsus depulso alvi purgatio non omittenda est.

Cæterum ubicunque per abscessum natura Febrem solvere frustra fuerit aggressa, neque ullum signum criticæ evacuationis in conspectum prodeat, magnoperè necessarium est excretionem arte educi. Si abscessus sanguineus est, si morbus recens, si Febris vehemens, minimè dubium est, modo vires sinant, quin sanguis mitti debet. Ubi autem eæ imbecillæ sunt, considerandum est, an ex virium exolutione, an oppressione id fiat: si imbecillitas a posteriori casu oriri suspicatur, sanguinem ad paucas tantum uncias, tentandi gratia, educere utile erit; ex quo si invalescat pulsus, res certior erit, tum breve post intervallum evacuatio justa sine periculo institui poterit. Si morbus vero diutius infederit, si Febres leniores, si ætas minus firma, si robur fractum, si quædam notæ turgentis humoris circa primas vias, si passio per dejectionem judicari consuevit, ducenda quidem alvus. Atqui si constitutio epidemica

demica morbos per cutem potissimum expedit, & natura eo vergit, sudores provocandi. Haud rarò cum ventris purgatio, tùm sudores provocatio post V. S. locum habent.

Præterea, non modo mali sunt abscessus, qui morborum solutioni non sufficiunt, sed ii etiam, qui e contrà plus quam æquum est, effunduntur. In constitutione pestilentiali utrumque vitium ab optimo sene observatum est: nam, multis abscessus oriebantur, aut minores quam ut quicquam prodesse, aut majores quam ut ferri possent.— Illud vero ipsis inerat (de sacris ignibus plurimum ea constitutione & sævissimè grassantibus sermo est) ut quæcunque per suppurationem abscederent, si tempestiva alvi profusio, aut optimæ urinæ profluvium exitisset, per ea ipsa solvebantur (2). Ubi igitur supra vires futurum esse abscessum medicus præsentiat, is suo iudicio utens, illum commoda evacuatione cœusque debet extenuare, ut par & morbo & viribus sit.

(2) Lib. 3. Epidem. stat. pest.

COMMENTARIUS

D U O D E C I M U S.

De Vesicantibus.

DE vesicantibus, quæ cantharidas recipiunt, cum id genus præsidii nunc dierum in Febribus valde usitatum sit, aliquid hic adjicere haud alienum videtur.

Cantharides quidem a temporibus usque Hippocratis in medicinam admixtæ sunt. Archigenes vero ex omnibus primus erat, quem ad vesicandam cutem eas adhibuisse novimus, si modo is ante Aretæum vixerit: uterque sanè adversus capitis & nervorum absque Febre vitia hoc remedium usurpavit (1). Ex Arabum autem temporibus, in morbis etiam acutis, ad revellendas fluxiones & educendos corrup-

(1) Aetii Tetr. 2. serm. 2. cap. 28 & 50. Aret., curat. morbor. diuturn. lib. 1. cap. 4.

tos humores, ab internis corporis sedibus in habitum externum, ex usu fuerunt medicamenta cutem exulcerantia. Materia enim quævis acris excitando ruborem, dolorem, & vesicas circa cutem, humores a profundo corpore versus afflictum locum trahere æstimabatur. Sed id genus præsidii multo ante Arabum tempora pesti accommodavit Ruffus Ephesius. Ex ejus enim authoritate, si ardor interiora occupat, extremaque algent, & summa cutis est frigida, præcordia tenduntur, venter colliquationes partim sursum partim deorsum mittit, vigiliæ urgent, deliria fiunt, lingua est aspera, iis calefacientibus opus est, ut calor per totum corpus diffundatur, & ut ab interioribus partibus ad exteriores trahatur, quacunque fieri poterit ratione, enitendum (2). Paulus quoque in immodicâ refrigeratione inter Febres, frustra usurpatis lenioribus auxiliis, dropaces & sinapismos adhibuit (3). Is etiam in synco-

(2) Oribas. synops. lib. 6. cap. 25. Paul. Æginet. lib. 2. cap. 36.

(3) Lib. 2. cap. 46.

pe Febribus superveniente ; extremis partibus perfrigeratis usque ad inguina & sub alas, cataplasma imponendum esse ex sinapi, aut pyrethro, aut adarce præcepit (4). Vetusissimus quidem author Hippocrates extrema algentia, si alvus fluat, ceratis calefieri iussit (5).

Ex anno autem 1575, quo tempore magnas strages Venetiis & Patavii edidit pestis, magis invalescere incepit vesicantium usus ; atque ab eo tempore non veriti sunt medici, ex autoritate præcipue Hieronymi Mercurialis, cantharibus, quarum virus apud plerosque quondam erat suspectum, cutem vesicare. Eodem deinde sæviente morbo Pisauri, & alios multis Italiæ civitatibus, anno 1590, de hac medicina inter artis professores multæ ortæ sunt lites ; sed omnia quæ contra disputata sunt, (inquit vir doctissimus) refutavit Saxonia, libellis tribus de vesicantium usu editis, in quibus quidem totum hunc locum ita copiosè pertractavit, ut qui eum consecuti sunt, sequerentur

(4) Lib. 3. cap. 34.

(5) Lib. de rat. vict. in acut. morb. (398)

plane, nihilque fere huic argumento ad-
jecerint. Veruntamen iste Saxonia, præ-
ter pauci evacuationem feri, & urinæ pro-
vocationem, facultates cantharidum intra
revulsionem & derivationem fisti statuit ;
atque omnes rationes, quibus is ad com-
moda vesicantium evincenda usus est, in
placita veterum de fluxionibus prorsus in-
nixæ sunt. Id vero commenti, firmis
oppugnans argumentis, Helmontius pri-
mus omnium convulsit (6), & deinde no-
bile Harvei inventum penitus delevit.
Saxoniz igitur & veterum pro vesicanti-
bus ratiocinia ut una corruant cum fun-
damento necesse est. Vesicantium au-
tem ex cantharibus usus hodie apud nos
frequentissimus est, ita ut vix ulla sit Fe-
bris gravior, ubi ista more solenni a plu-
rimis non adhibentur : quamobrem mag-
noperè interest medentium cognoscere,
quænam mutationes ab hoc efficiuntur
præsidio ; eæque haud aliter quam ex fi-
dis experimentis discendæ sunt.

(6) In Tract. quibus Titul. sunt, Catarrhi deliramen-
ta. Cantherium. latex humor errans.

Igitur,

Igitur, omnibus in propatulo est, quid circa cutem vesicantia possunt; ibi utique vesiculam ichore plenam, plerumque intra paucas horas, concitant, sæpe quidem sine multo calore aut dolore. Educendo itaque sero sanguinis, quod etiam aliquandiu post ablatum vesicans interdum exsudat, aliquid a corpore demunt, & excitando dolore pro stimulo sunt: sed raro admodum ratione evacuationis, aut stimuli ex dolore nati, multum efficiunt. Atqui cantharidum potestates internis corporis sedibus, & humoribus, maximam partem impenduntur.

Uncias octo sanguinis ex venâ ægrotantis detracti in duo vascula indidit Baglivius, in altero pulv. cantharid. scrupulum sanguini immiscuit: is inde primo coagulari visus est, mox colore plumbeo aut subnigro infectus est, & subtilem pelliculam ad superficiem exhibuit, deinde eam totam maxima vesicularum copia occupavit, quæ subnigrum serum ruptæ emittebant, tandem totus sanguis dissolutus est, & in serum nigrum & sublividum

dum conversus. Interim sanguis in altero vase nil hujusmodi passus est (7).

Ubi pulvis cantharidum sanguinis ferro admiscetur, id liquidius & tenuius fit, & vix cogi potest (8).

Per venam canis jugularem sub æstate uncia duæ tincturæ cantharidum infusæ sunt, proxime id aquea & viscosa evomit animal, tum salivam viscidam ore ejecit; a vulneris curatione ablegatum humi procubuit semianime, caputque vix attollere poterat, sitiebat præterea vehementer, & linguam præ siti cum anxietate exserebat, epotis duodecim circiter aquæ libris in pedes se elevabat, caput libere & recta cervice movebat, alacriusque factum est, redditâ autem urinâ copiosissimâ flavâ humi iterum concidit, & caput attollere non amplius sustinuit, sed semistupidum & capite nutans ad mortem usque fuit; interea ululabat, nil comedebat, vehementerque sitiebat, sed nil aquæ concessum est, quarto tandem

(7) Bagliv. de usu & abusu vesicant. cap. 1. exper. 3.

(8) Ibid. exper. 4.

die convellebatur, & post maximos ululatus noctu expiravit (9).

Catulus etiam eidem experimento adhibitus fuit, qui postquam eadem ac canis passus est, nullâ aquâ concessâ, intra sex horas graviter ululando mortuus est (1).

In utroque viscera omnia integra visa sunt, sanguis autem, qui ex dissectis venis aut visceribus emanabat, nigerrimus erat, minime coagulatus, sed dissolutus prorsus, & in superficie minimis veluti olei guttulis perfusus. In vesica urinaria canis ne minima quidem mucii portio, quocum illa naturaliter oblinitur, inventa est. Bilis in vesica fellea quadam nigritie tingebatur.

Quibus datæ sunt cantharides, authore Dioscoride, signa eveniunt gravissima. Ab ore enim ad vesicam usque cuncta erodi sentiuntur, picem aut simile quiddam cedriæ resipiunt, dextra præcordia inflammantur, urinam ægre reddunt, & subinde cum lotio sanguinem emittunt,

(9) L. c. exp. 1.

(1) L. c. exp. 2.

frigmenta haud secus atque dysentericis alvo deferuntur, fastidio urgentur, animo linquntur, obortâque vertigine concidunt, postremo mente alienantur (2). Foedam etiam satyriasim ex devoratis cantharidibus supervenire interdum videntur medici.

Cantharidibus inter Febres cuti impositis, intenditur cum sitis, tum linguæ ariditas, pulsus frequentiores & celeriores redduntur, sed nunc pleniores nunc magis contracti sentiuntur; augetur Febris, doloribus lancinantibus aliquando cruciatur vesica, præcipuè si nova vesicantia sedibus prius ulceratis vix renatâ cute admoveantur; sanguis interdum & pelliculæ quasi membranæ erosæ, cum urina redduntur, eaque passis vesica a morte exulcerata visa fuit; citatur plerumque urina, nonnunquam vero supprimitur, sed haud raro guttatim cum difficultate egeritur. Accidentia a vesicantibus concitata, nunc citius, nunc tardius cessant, sed intra triduum utplurimum finiuntur.

(2) Lib. 6. cap. 1.

Ex his constat, quòd acris cantharidum materia cutem subire, humoresque inde inficere, valeat; aliter sanè nescio, quomodo tanta vitia circa urinæ vias ab iis cuti impositis concitari possunt. Observare etiam licet a cantharidibus devoratis, vel cuti applicatis, vel per venas infusis, pariter offensas fuisse urinæ vias. In superioribus notatum est, quòd sanguinis ichoribus & salibus iis inhærentibus, qui quotidie eliminati desiderant, natura exitum per renes paraverit. Quandoquidem igitur cantharides instar veri solventis in sanguinem agant, eumque in ichorem convertant, tum etiam acri sale inficiant; id veneni quacunque demum via sanguini admisceatur, vesicam potissimum petit, & primo quidem mucum vias urinæ oblinientem consumit, deinde fibras illarum exquisitè sentientes laceffit; unde has partes dolores habent atroces. Si vero vasa ultima renum tomentosa eraduntur, sequitur mictus cruentus, si membranæ ureterum & vesicæ, supra cruciatus pelliculæ cum urinâ redduntur, si fibræ musculares, renum papillas ambientes,

entes, distentione ab acri cantharidum stimulo corripuntur, retinetur ex toto urina, vacuâ interim vesicâ.

A cute vero ad renes antequam se appellit cantharidum virus, per venas cum sanguine in cor dextrum tranare debet, ibi cum toto sanguine confunditur, & deinde in pulmonibus admodum commiscetur, ita ut fieri nequit, quin per omnia vasa sanguinea deferatur.

Quid autem impedimento esse possit, quo minus mucum cor & arterias defendentem eradat, & fibras deinde eorum nudas pungat? Hæ quidem dolere nesciunt, sed in contractiones quocunque stimulo provocantur; cor enim quorundam animalium postquam aliquandiu, vel e corpore excisum, se movere desit, si aculeo pungatur, vel acri materia irritetur, iterum contractionibus agitabitur. At in omnibus animalibus jugulatis, in quibus experimentum institutum est, quiescenti jam cordi per stimulum restitui potuit actio. Sed arteriæ quoque, demonstrante D. de Gorter, supra vim villi contractilis proprio motu muscolari

instar cordis gaudent (3). Hæ igitur a stimulo pariter atque cor in vivis afficiuntur. Ex his intelligitur, quam ob causam arteriæ a vesicantibus concitatus moventur, vel etiam aliquando, ubi fibræ earum sentientes magis irritabiles, aut mucosius defensæ, aut multo veneno infectæ, quasi rigore corripuntur, ita ut inde pulsus exiles, & obscuri fiant. Hanc vesicantium potentiam olim, & fortè primus, notavit Baglivius; scribit enim, quod post vesicantium applicationem, præter alia, pulsus quasi obscurantur, atque id perspicuum fuit in delirantibus nonnullis, quibus illi prius alteri erant: addit, & id mali tamdiu durare, quamdiu inhærent acres cantharidum sales, quibus eliminatis, una cum aliis vitiis a vesicantibus natis evanescere (4). Ex monitu Baglivii ad hanc rem attentus, a vesicantibus, ubi pulsus fuerat celer admodum & frequens, ego ejusmodi articularum affectionem sæpe natam esse observavi; & a plurimis id observatum

(3) In exercitat. medic. de motu vitali.

(4) Bagliv. l. c. cap. 2. N° 3 & 4.

esse nullus dubito. Hæc quidem ex observationibus a societate Edinburg. evulgatis sunt. Me multum fefellerunt vesicantia; (ita loquitur author dissert. de Febris nervosis) nam ea ipsa, quibus plurimum fidebam, omnia mala accidentia interdum exasperabant, ita ut, quo tandem me verterem, planè nescivi; & hoc quidem in arteriarum motu maximè notabile erat, pulsus utique, qui satis plenus & mollis fuit, admoto vesicante exilis & contractus fiebat, & reliqua mala simul ingravescabant, post autem intervallum pulsus iterum mollior, & plenior sentiebatur; sed nova vesicantia eosdem iterum effectus edebant, atque id quidem, experimento ad plures vices repetito, haud aliter accidit (5).

Nostra porro vesicantia sanguinem eliquant, acrique sale inficiunt. At si ichores saniosi, qui per renes efferri debent, intus retineantur, caput fere læditur; vel si inter Febres modo sales, oleumque urinosa, non exeant, cujus indicium est urina tenuis & aquosa, in procinctu stat

(4) Vol. 4. (370)

Q 3

insania,

insania. In iis præterea Febribus, quibus sanguis mittitur rutilus, & dissolutus, cerebrum insigniter malè affici consuevit. Qui cantharidas devoraverunt obortâ vertigine concidunt, & mente alienantur. Canes etiam, infusâ per venas tincturâ cantharidum, statim caput gravissimè læduntur; canis autem, cui larga aquæ copia concessa fuit, brevi saltem intervallo convaluit, sed inhibita omni deinceps potione, quarto die mortuus est. alter quidem, cui nil aquæ concessum fuit, intra sex horas a vitio, uti videtur, capitis interemptus est.

Cum igitur deliria in Febribus acutis salium, qui per renes efferri debent, retentionem a tergo sequantur; & cantharidum virus post urinæ vias caput maximè obsideat; & Febres cum dissolutione sanguinis in capitis affectus pronæ sint; haud certum est, quòd in omnibus capitis & nervorum vitiis summoperè necessaria sint vesicantia. E contra æquum est censere, ubi in Febribus, cum sanguine dissoluto & acri, vitia capitis & nervorum instant, vel urgent, quod

quod ea per vesicantia citius arceffantur, & vehementius intendantur. Mentis sane alienationem, & tendinum subsultus, supra vesicantia accedere, & exacerbari in confesso est apud eos, qui pro usu vesicantium in omni Febrium genere acriter contendunt. At nonnullis hæret fixa in pectore de vesicantium virtute contra hos affectus opinio, ut quodcunque ejusmodi acciderit mali, id totum a morbo evenisse, & neglecto remedio longè vehementiùs pressisse, persuasum habent; sed cum hæc vitia admotis vesicantibus aliquando protinus accedant, & amotis iisdem sensim evanescant, & hoc tẽr quaterve vel sæpius in eodem ægrotante fieri visum sit; mihi nunquam persuaderi posse, ut credam in omnibus vitiis capitis & nervorum summum esse in cantharidibus remedium.

Neque adversus Febres semper utilia esse videntur vesicantia; siquidem ex putridis nonnullæ sanguinem colliquant, & in putidam fere saniem convertunt. Hæ in æstatibus calidissimis apud nos grassantur, delirio & nervorum distentioni-

bus maxime opportunæ sunt, pulsuque crebro & celeri insigniuntur. Pulsus quidem celeres, qui duro ictu non validdè feriunt digitum, a putredine humorum proficisci prodidit Galenus. Arteriæ enim suâ contractione fuliginosum excrementum, quod in iis est contentum, excernunt. Ubi igitur fuliginosum excrementum præpolleat, plurimum contrahitur arteria, distenditur non plurimum cor cum arteriis; hinc arteriæ confidentis motus digitis probè exercitatis sentitur celer, distendentis autem non validus. At si cordis contractio brevi intervallo peragitur, celeritèr distendetur arteria; sicque pulsus in utroque motu celer erit. Hæc pluraque de celeri pulsu apud Galenum videre est (6). Cæterum suspicor, quòd pulsum celeritas in Febribus putridis ab acrimonia putrescentium humorum cor & arterias irritante potissimum concitetur. Adeo autem duri non sunt pulsus in his ac in morbis inflammatoriis, quoniam sanguis in inflammatoriis spissus est, in putridis vero li-

(6) De præfag. ex puls. lib. 3. cap. 7. & lib. 4. cap. 12. & de different. Feb. lib. 2.

quatur.

quatur. Ejusmodi quoque indolis sunt Febres erysipelatosæ exquisitæ, quædam ex petechialibus, & præ cæteris nonnullæ castrenses epidemicæ. Solvens autem sanguinis validissimum adhibere, ubi is nimium solutus fuerit, tum acrem sanguinis labem acerrimo sale intendere, tum arterias supra modum celeriter & frequenter agitas acutissimo stimulo incitare, rationi prorsus contrarium est. Sed hæc omnia a vesicantibus in istiusmodi Febribus expectanda sunt. Grassantibus quondam Romæ Febribus colliquativis, sive a dissolutione, quamplurimi ex Galenicis, nimium hærentes suis hypothesebus, gravia & improporcionata eorum symptomata a venenatâ qualitate dependere crediderunt; ideo ad veneni evocationem quatuor sex vel plura adhibebant vesicantia. Postea tamen sæpiissimè convulsiones, deliria majora, Febris incrementum, abscessus in visceribus, & tandem mortem contingere, observavit Baglivius; ob dissolutam scilicet magis magisque sanguinis massam a caustico cantharidum sale, & acri pariter Febris materiâ. In delirantibus, eodem authore,
cum

cum Febre acutâ, & linguâ aridâ, dum admovebantur in xenodochio vesicantia, omnes celeriter moriebantur, & magna parte convulsi. Quibus repetitis eventibus perterrefactus, ipse postea feliciter usus sum emulsionibus refrigerantibus, & sectione venæ frontis (7).

Est autem Febrium genus, in quo contrarium sanguinis vitium plane obtinet, is utique lentescit, glutinosus est, & magna dispositione ad concrendum præditus est. Hanc humorum in Febribus differentiam sapuisse videtur Hippocrates; nam hic alteram anginae speciem in hieme ex humore lento & viscido, venis obstruente, atque sanguinis & spiritus vias occludente, natam esse scribit: alteram æstate aut autumnò ex calidâ nitrosâ & acri fluxione gigni, quæ quidem asperam arteriam mordendo anginam concitat (8).

Igitur, in Febribus inflammatoriis, rheumaticis, hyemalibus, & aliis, in qui-

(7) De usu & abusu vesicant. cap. 2. N° 3. Eadem confirmantur, observ. 131. dec. 11. A. ix. miscel. nat. curios. & observ. Thoner. lib. 1. ob. 20.

(8) De vict. in morb. acut. (397)

bus sanguis detractus glutinis vel corii instar ad superficiem concrevit, vel nimium spissus est, ad solvendum lentorem egregiè conferunt vesicantia; sed in Febribus inflammatoriis intentius moventur arteriæ, quamobrem, post debitam sanguinis missionem locum habet id remedium; atque licet motus arteriarum, etiamnum nimis veloces, ab eo intenduntur, brevi tantum intervallo id fiet, postea quidem eliquatis densis humoribus, pulsus sentientur molliores, & Febres erunt leniores.

In lentis etiam Febribus, & in omnibus, ubi pulsus pro ratione morbi langueant, ad eos incitandos summum est in vesicantibus auxilium. In soporosis igitur affectibus, quibus pulsus rarus & tardus solennis est, hoc remedium ab omnibus arripitur; præcipue si Febris simul fuerit lenior, & vitium ex crudo & lento humore concitatum. Et jure quoque optimo Sydenhamus in Febribus hyemalibus, ubi sanguis lentus & spissus est, & arteriarum actio pro ratione vitii non satis valida, vesicantia potissimum probavit;

bavit; has enim utrinque secatur id genus præsidii.

Si autem ad hæc de usu vesicantium confirmanda ulteriori autoritate opus sit, sententiam duorum ex maximis in arte magistris depromam. Prima erit Mercurialis, qui vesicantia ex cantharidibus inter Italos princeps invexit. Magnâ diligentiam considerandum esse puto, quod etiam docui de Febribus pestiferis agens, huiusmodi medicamenta non esse indiscriminatim omnibus Febribus adhibenda; nam invenio veteres tantum usus esse sinapismis in iis Febribus, in quibus vel lethargus, vel cataphora, vel propensio in somnum, aderat. In aliis Febribus magnis fugiebant usum sinapismi. Itaque, si nostra vesicantia sunt vehementiora sinapismis, planè non video, cur debeamus ita indiscriminatim uti. Laudo ut utamini in iis affectibus, ubi caput vehementer afficitur, & præsertim frigidis affectibus, atque tum potius pedibus adhibeatis (9). Primarius apud nos hodie medicus, qui longo usu canthari-

(9) De compos. medicament. lib. 3. cap. 23.

dum facultates expertus est, & aliorum experimentis sæpe interfuit; variolis laborantes (quo in morbo nonnulli hanc medicinam, si gravior sit affectus, nunquam negligunt) aptos esse vesicantibus præcipit, quando evenit, ut cum pulsu arteriarum exiguo & languido, sine ulla insigni manuum intumescencia, febricitent, & imminutis admodum viribus torpeant magis, quam calore urantur. In hujusmodi ægitudine imponenda brachiis & cruribus emplastra vesicantia (1). Hæc ille: cæterum non modo in variolis, sed in quaque Febre, pulsus nimis rarus & languidus vesicantia plurimum desiderat; contra, frequens & celer raro admodum admittit.

Adhæc autem id nosse oportet, quod vesicantia acri suâ materiâ arterias circa locum, cui aptantur, præ cæteris afficiant, & ideo in vehementiores motus agent: hinc fit, ut per proximas arterias humores majori copiâ & fortiori impetu urgeantur, ad experiendas itaque obstructions, quæ vasorum vibrationes, &

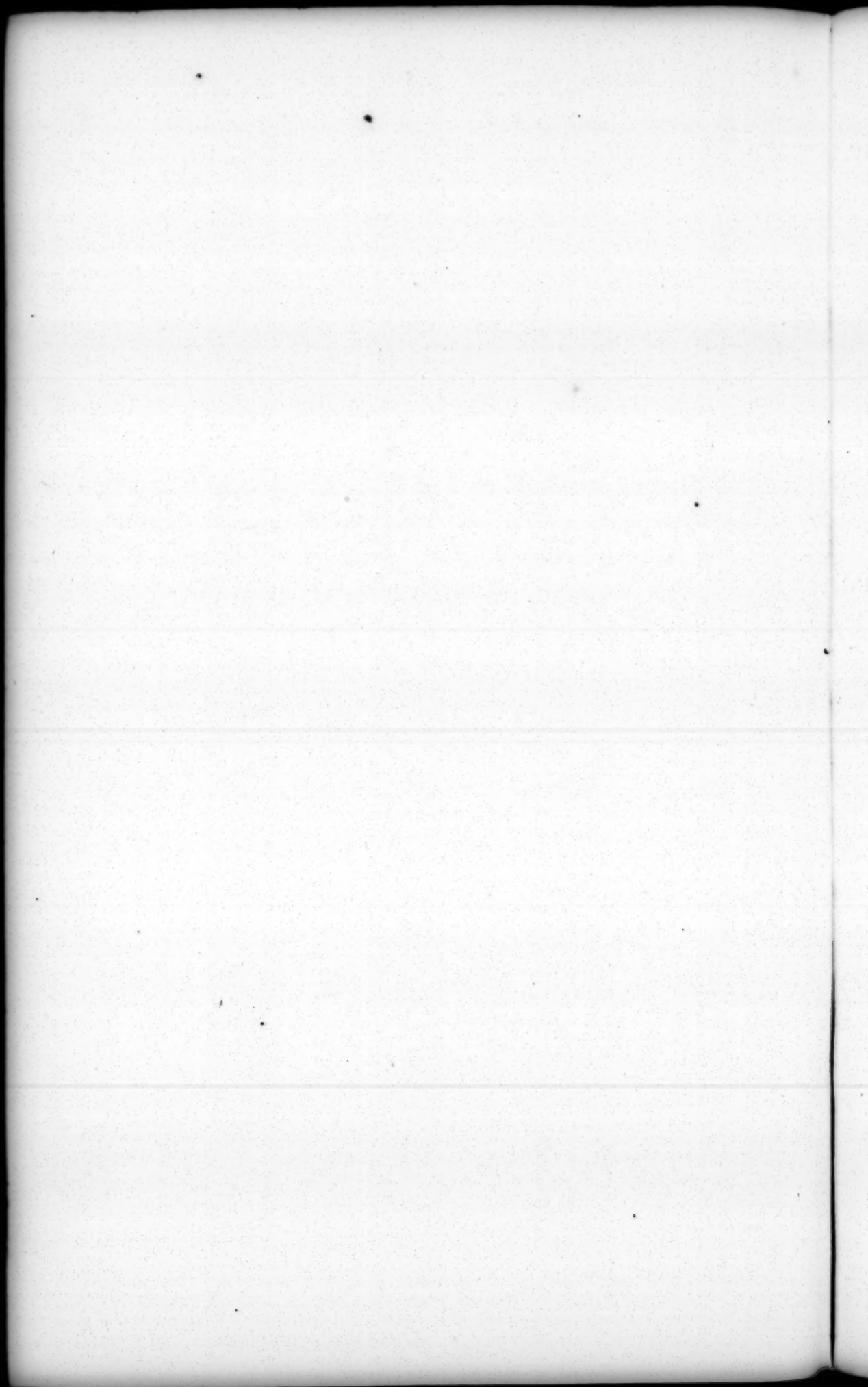
(1) Epist. ad J. Freind.

fluentium

fluentium impellentem impetum postulant, juxta locos afflictos admota egregium præbent auxilium; sicut in tollendis pertinacibus coxarum doloribus manifestum est. Cæterum quo majorem copiam humorum arteriæ locis vesicatis proximæ recipiant, eo minorem habebunt distantiores ab eodem trunco ortæ. Ita quidem vesicantia inter cervices admota, fluxiones optimè ab oculis, faucibus, & asperis arteriis avertere ducuntur, a cerebro vero capiti aut spatio pone aures imposita; at si a medio corpore humores sollicitare præstiterit, extremi artus vesicandi sunt, si a superioribus sedibus ducere animus est, inferiores. Ad revelendos igitur succos malos fluitantes a sedibus corporis internis, atque ad derivandos eos versus externum habitum, ex usu est id genus remedii, modo aliæ noxæ ab eo concitatz hæc commoda non superaverint. Denique ex hac vesicantium proprietate facilè intelligunt rei medicæ prudentes, cui corporis parti in quaque ægritudine ea admoveri debent.

F I N I S.

LECTORI.

IMPEDIMENTO fuit authoris ab urbe distantia, quo minus ipse impressionis curam susciperet: ita fit ut plurima fuderit prælum errata. Ex iis haud pauca subtùs habes notata; sed omnia præscribere, præsertim quæ ad interpungendi rationem spectant, longum esset. Tua itaque facilitas ejusmodi vitia illi condonabit.

ERRATA.

Pag.	Lin.	
vi	6	<i>Lege,</i> ipsi
3	8	Cnidiis
5	5	apud <i>pro</i> ad
10	21	his
—	24	illis
11	16	excreta vel abscessus
13	22	judicationes
14	3	eludit
17	2	fit
22	4	earum
24	9	citò, <i>pro</i> sensim
31	2	<i>post</i> acer, ejusdem gravitas,
—	5	labii inferioris tremor.
—	8	permixtis
32	10	tormina, lumborum dolor,
—	12	si liquida,
—	18	sensim, <i>pro</i> senum
33	8	biliosæ
34	5	historiæ absolutorum.

Pag.

Pag.	Lin.	
36	117	<i>Lege, cùm, pro eum</i>
46	7	scrobiculum
47	19	maximam
49	4	Ptisana
—	14	est, & facillimè
50	8	fuerint
52	3	amaræ
53	8	utique impletur, & dum
—	18	excreentur
54	15	Chryssippi
—	17	detractiōni, & alvi pur-
		gationi
55	25	a secundo
56	5	accessio
—	8	Febris
57	4	suifimilis est
—	12	pigri
—	14	faturentur
58	7	quid fieret
—	9	impleret?
—	25	regione
59	15	atqui
60	2	morbi
—	26	simplicitèr
62	10	urina
63	9	Ea porrò
64	8	noxiamque
67	26	statuant
68	4	dispiciat
69		PROOEMIUM
76	26	<i>Dele, tam</i>
77	11	<i>Lege, curationi</i>

ERRATA

3

Pag.	Lin.	
77	12	<i>Lege,</i> detrahendum
—	20	calorem
—	26	si continuetur
81	10	venæ sectioni
—	17	densus & coriaceus
—	24	atqui
84	10	vidit
89	7	exercitatione
91	21	fit initium
93	21	valet
94	14	oborta
95	20	in venerem
96	7	porrò is
97	8	detinent?
—	18	oriuntur?
100	6	affligant
101	22	ubi purganda
102	6	quum ægri anxii
112	9	arteriæ dorsalis
113	5	medicamenta
114	15	valentiori
115	1	digestum
117	2	perdurabat
118	7	morbo
—	21	ad vomendum
—	26	3 vi
119	7	nigredo, &c.
—	8	excruciarant
—	24	inquinati
120	19	idque
—	9	ferò accerfitis

Pag.

Pag.	Lin.	
123	4	<i>Lege,</i> inducta
124	9	quia <i>pro</i> qui
125	6	a vesica
—	24	hypochondria acerbi do-
		lores,
127	27	prurientes
130	11	frequentissimæ
132	9	colore urinam, saltem
		non magis tinctam,
134	17	hypochondriorum
135	16	graviditatis
136	23	ab intestinis in venas
139	20	terrifica
—	21	dubitabimus
140	1	promovet
—	5	diarrhæam
143	6	exacerbationum
—	17	confesso
145	12	alias crudæ
148	5	simplici
—	14	<i>Dele,</i> minus
152	9	<i>Lege,</i> in illorum
161	16	expediendæ
163	3	ea mortem inferebant
—	6	celeberrimus
—	16	excernatur
164	11	Pifis
166	2	<i>Pulmonum</i>
168	22	promovent
169	13	similis
171	17	furfur

ERRATA.

5

Pag.	Lin.		
171	25	<i>Lege,</i>	probavit. Ita Metoni
173	21		Sed ut eò
175	7		fusus
—	10		indicium
191	8		fictum est
192	18		hoc modo
198	24		Atqui
199	2		ob summam
200	15		arcessunt
204	24		profert
208	13		Eosdem
210	7		suspiciuntur
212	10		admovendæ
—	18		occupati, amicorum
214	8		vitatis
215	17		contractus
—	20		Reliquiis
216	17		suspiciatur
217	4		fudoris
220	13		cantharidibus
—	16		aliis
226	23		eroduntur
227	13		erodat
231	12		pressurum
—	18		potest
237	24		ad expediendas

F I N I S.

